

PI Research

WESP

De familie aan zet

De uitkomsten van Eigen Kracht-conferenties in de jeugdbescherming
met betrekking tot veiligheid, sociale cohesie en regie

PI Research / WESP, mei 2008

drs. Patty Wijnen-Lunenburg

Fiet van Beek

dr. Bas Bijl

dr. Peter Gramberg

prof. dr. Wim Slot

Jeugd en Gezin
programmaministerie

Oranje Fonds

Colofon

Duivendrecht / Voorhout, mei 2008

Dit rapport is te bestellen bij:

PI Research
Postbus 366
1115 ZH Duivendrecht
Telefoon: 020 – 7745680
www.piresearch.nl

WESP JEUGDZORG
Componistenlaan 55a
2215 SN Voorhout
Telefoon: 0252 – 372053
www.wespweb.nl

In opdracht van:

Stichting Eigen Kracht *Centrale*, Zwolle

Met financiële steun van:

Ministerie van VWS
Oranje Fonds
Stichting Kinderpostzegels Nederland
Stichting Steunfonds Pro Juventute Nederland

Over de auteurs:

drs. Patty Wijnen-Lunenburg is onderzoeker bij PI Research te Duivendrecht

dr. Bas Bijl is senior onderzoeker/adviseur bij PI Research te Duivendrecht

Fiet van Beek is directeur van WESP Jeugdzorg te Voorhout

dr. Peter Gramberg is onderzoeker bij WESP Jeugdzorg te Voorhout

prof. dr. Wim Slot is directeur van PI Research te Duivendrecht en bijzonder hoogleraar Jeugdbeschermingsmaatregelen op de faculteit der Psychologie en Pedagogiek van de Vrije Universiteit Amsterdam

Overige medewerkers PI Research/WESP

Mariël Floor, drs. Minke Verdonk, Fania Konijn en drs. Lieke Beenker

Met dank aan:

Prof. dr. Herman Baartman, Marianne Goorhuis, drs. Lineke Joanknecht, drs. Marjan Krediet, Rob van Pagée, dr. Martin Schuurman, Jan van Lieshout, drs. Martin Stam en Agnes Wolbert, voor hun commentaar op de conceptversies van het eindrapport.

Overname, openbaarmaking en/of verspreiding van (gedeelten van) deze uitgave is niet toegestaan zonder toestemming van de auteurs.

© 2008 PI Research (Duivendrecht)/WESP (Voorhout). Auteursrecht voorbehouden.

Voorwoord

In dit rapport vindt u de resultaten van onderzoek naar de situatie van families die een Eigen Kracht-conferentie belegd hebben en te maken hebben met jeugdbescherming. De onderzoekers richtten zich daarbij op de toestand na de bijeenkomst, drie en negen maanden later. Zij onderzochten enkele, maar belangrijke, aspecten: de veiligheid en het welzijn van kinderen, de onderlinge band van het sociale netwerk en de zeggenschap van de hulpvrager. In één zin: Wat blijft er na verloop van tijd in stand, wanneer families de oplossing in eigen kring zoeken?

Eigen Kracht-conferenties worden door onafhankelijke coördinatoren voorbereid. Dit zijn buitenstaanders die op geen enkele andere manier met de familie te maken hebben. De bijeengebrachte familie en vriendengroep wil een plan maken met besluiten die de zorgen in het gezin wegnemen of verlichten. Samen met deskundigen delen de familie en verwanten zorgen, kennis en ervaring. Daarna maakt de familie in besloten kring een plan met precies omschreven afspraken. De bij de situatie betrokken wettelijk aangestelde (gezins)voogd, onderschrijft het plan als het veilig is voor het kind en past binnen het kader van de wet. Op die wijze komen de hulpverlenende professionals in de rol van 'opdrachtnemer'.

De ontwikkeling van Eigen Kracht in Nederland vindt haar inspiratie bij de veranderingen in de jeugdzorg van Nieuw-Zeeland. Daar werd onder invloed van de Maori bevolkingsgroep in 1989 de zeggenschap over een probleem met kinderen én de oplossing daarvan, vastgelegd in de 'Children, Young Persons and their Family Act'. Die wet regelt dat familie vóór alles gebruik kan maken van het besluitvormingsmodel dat we in Nederland Eigen Kracht noemen. Wij zijn veel dank verschuldigd aan onze collega's uit Nieuw-Zeeland, Europa en de Verenigde Staten. Daarom is een Engelse en Duitse vertaling van het voorwoord, de conclusies en de aanbevelingen van dit rapport beschikbaar. Wij hopen dat dit onderzoek zo een bijdrage kan leveren aan de internationale praktijk van (jeugd)zorg en het bevorderen van democratisch burgerschap.

De bevindingen van dit onderzoek willen we graag over het voetlicht brengen omdat het belangrijke vragen beantwoordt over de uitkomsten op lange termijn van een Eigen Kracht-conferentie. Het geeft een onderbouwd antwoord op de vraag naar zekerheid over de veiligheid van kinderen in zorgelijke situaties en een antwoord op de twijfel die er vaak is over het durven vertrouwen op de eigen kracht in families.

Vanaf de allereerste Eigen Kracht-conferentie hebben we standaard een bedrag in de conferentieprijs opgenomen om de gegevens van conferenties te kunnen registreren. Jaarlijks kregen we zo een overzicht van de uitkomsten van conferenties en lessen ten aanzien van de uitvoeringspraktijk. We weten, internationaal, maar intussen dus ook in Nederland erg veel over de praktijk van de Eigen Kracht-conferenties. Geleidelijk aan hebben we daardoor belangrijke vragen beantwoord gekregen. Die vragen kwamen vooral van professionele hulpverleners die een rolverandering op zich af zagen komen. Die vragen betreffen vaak de angst dat een conferentie uit de hand loopt, dat niemand bereid is om te komen en dat families

geen veilig en duurzaam plan kunnen maken. Registratie, onderzoek en systematische navraag bij de deelnemers over hun conferentie leerde ons dat families en hun sociale netwerken desgevraagd hun verantwoordelijkheid nemen voor de vrijwel altijd ernstige zorgen in hun eigen kring. Dat soms de onderlinge band weer eerst gezocht of hersteld moet worden, maar dat een onafhankelijke coördinator de cohesie in circa driekwart van de aanmeldingen tot stand brengt en dat een conferentie volgt. Bij het overige kwart vindt de helft van de families een oplossing zonder een formele conferentie en is het bij de andere helft niet mogelijk om een (veilige) conferentie te organiseren.

Gemiddeld nemen dertien personen deel aan het overleg en maken zij achttien afspraken. Kenmerkend is dat zij daarbij het vaak verkokerde zorgaanbod negeren en samenhang in oplossingen zoeken op gemiddeld vier levensgebieden (zoals wonen, financiën, gezondheid, onderwijs). Een groot deel van de afspraken neemt de familiegroep voor eigen rekening, circa 80%. Bij de andere 20% gaat het om vragen van de familie om zorg vanuit de gesubsidieerde professionele dienstverlening. Binnen drie maanden blijkt het leeuwendeel van de afspraken door de familieleden te zijn ingelost. En de tevredenheid over de conferentie en het plan is groot bij kinderen, ouders, familie én professionals.

Deze en andere uitkomsten hebben ons door de jaren heen al veel belangrijke zaken geleerd. Zo stimuleert de Eigen Kracht-coördinator nu de deelnemers om op cruciale punten een noodplan te maken, omdat de werkelijkheid soms anders uitpakt dan verwacht. Ook de aandacht voor een follow-up procedure na de Eigen Kracht-conferentie en de wijze waarop de familie en de professionals gaan samenwerken bij de uitvoering op de langere termijn, bleek een belangrijk leerpunt dat ook in het voorliggende onderzoek bevestigd wordt.

Dankzij het hier gepresenteerde onderzoek weten we nu weer veel meer over de situatie van hulpvragers op langere termijn na een conferentie. De gegevens vormen bovendien aanleiding om met de professionele hulpverleners hun rol en positie verder te doordenken.

Om hier alvast een van de 'ontdekkingen' in dit onderzoek te noemen: over de essentiële doelstelling van elke conferentie – de veiligheid van kinderen – denken beroepskrachten en familieleden in dezelfde termen en met dezelfde maatstaven. Dat geeft wederzijds vertrouwen. Het ligt voor de hand om dat vertrouwen wederzijds te gaan uitspreken.

Dit sluit aan bij de vraag van Geert van der Laan, die als co-referent bij de Marie Kamphuis lezing van Peter Marsh in 2007^{*}, zich de vraag stelt of we in de hulpverleningsrelatie kunnen spreken van 'de cliënt als object' en 'de professional

^{*} De Marie Kamphuis Stichting organiseert elke twee jaar een lezing over de ontwikkelingen op het vakgebied van het maatschappelijk werk. In 2007 sprak Peter Marsh, hoogleraar aan de Universiteit van Sheffield in het kader van deze lezing over de verwevenheid van het uitvoerend maatschappelijk werk en onderzoek. Geert van der Laan, bijzonder hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht, met als opdracht de studie naar de grondslagen van het maatschappelijk werk, fungeerde daarbij als co-referent (Marsh & van der Laan, 2007; Jaarcijfers Eigen Kracht, 2007; Programmaministerie Jeugd en Gezin, 2007).

(en ook de onderzoeker) als subject'. Hij spreekt liever van 'ervaren en ondervinden' (Van der Laan, 2007). Naast het 'evidence based product' van onderzoek ontstaat op die manier 'experience' als kennisbron. Voor de professionaliteit van beroepskrachten leidt het toevoegen van 'experience' tot een bredere verantwoording van hun vakuitoefening. Zij werken niet alleen evidence based, maar evenzeer experience based.

Met het uitspreken van wederzijdse gevoelens en overwegingen wordt het ineens heel boeiend hoe een Eigen Kracht-conferentie inpasbaar is in de huidige uitvoeringspraktijk van de (jeugd)zorg en de justitiële gezinsvoogdij in het bijzonder. Wat beroepskrachten en onderzoekers met familieleden in die zin verbindt, is 'burgerschap': in de woorden van Geert van der Laan "Het leveren van een bijdrage aan de rechts- en verzorgingsstaat".

Wij hopen dat de uitkomsten van dit onderzoek zullen bijdragen aan een groter vertrouwen in de eigen kracht van de cliënt tezamen met zijn familiegroep en daarmee ook in de verbetering van de uitvoeringspraktijk. Of, om met de ambities van Minister Rouvoet te zeggen: "Eigen Kracht-conferenties, eerder regel dan uitzondering".

Wij bevelen u het onderzoek van harte ter lezing aan en hopen op contact daarover.

Rob van Pagée en Marianne Goorhuis,
Raad van Bestuur Eigen Kracht *Centrale*

Inhoudsopgave

1	Inleiding	11
1.1	Eigen Kracht-conferenties	11
1.1.1	Achtergrond en ervaringen	11
1.1.2	Huidig beleid en veiligheid	12
1.2	De behoefte aan Nederlandse onderzoeksresultaten	13
1.3	Opzet van dit rapport	14
2	Opzet van het onderzoek	17
2.1	Inleiding	17
2.2	Populatie en onderzoeksvragen	17
2.3	Instrumentarium en onderzoeksmethode per vraag	19
2.3.1	Onderzoeksvraag 1: kenmerken van de doelgroep	21
2.3.2	Onderzoeksvraag 2: veiligheid van de kinderen	22
2.3.3	Onderzoeksvraag 3: sociale steun van ouders en cohesie in het leefsysteem.....	23
2.3.4	Onderzoeksvraag 4: verschuiving van de regiefunctie naar het leefsysteem	23
2.4	De procedure	24
2.5	Respons / non-respons	24
2.6	De analyses	26
2.7	Indicatie van de validiteit van de data	27
2.8	Zicht op de effectiviteit van Eigen Kracht-conferenties	28
3	De onderzoeksgroep	31
3.1	Inleiding	31
3.2	Kwantitatieve kenmerken van de gezinnen die voor een EKc zijn verwezen	31
3.2.1	Gezinnen uit het retrospectieve en prospectieve deel van het onderzoek.....	31
3.2.2	Gezinnen uit het prospectieve deel van het onderzoek	34
3.3	Vergelijking onderzoeksgroep met 'reguliere' doelgroep van Eigen Kracht	37
3.4	Vergelijking geïnterviewden EKc- en schaduwgroep	39
3.5	Samenvatting	41
4	De conferentie	43
4.1	Inleiding	43
4.2	Kenmerken van de Eigen Kracht-conferentie	43
4.3	Vergelijking met 'reguliere' doelgroep van Eigen Kracht	44
4.4	Samenvatting	45

5 De uitkomst van de conferentie	47
5.1 Inleiding	47
5.2 Resultaat van de conferentie	47
5.3 Samenvatting	48
6 Veiligheid en welzijn van de kinderen	49
6.1 Inleiding	49
6.2 De Cases: Karim en Delano	49
6.2.1 Karim, 16 jaar (EKc-zaak).....	49
6.2.2 Delano, 16 jaar (schaduwzaak)	50
6.3 Resultaten vragenlijsten	51
6.4 Resultaten interviews	54
6.5 Samenvatting	57
7 Sociale steun en cohesie	59
7.1 Inleiding	59
7.2 De cases: Charlotte en Kimberley	59
7.2.1 Charlotte, 15 jaar (EKc-zaak).....	59
7.2.2 Kimberley, 11 jaar (schaduwzaak).....	60
7.3 Resultaten vragenlijsten	61
7.4 Resultaten interviews	64
7.5 Samenvatting	67
8 Verschuiving van de regiefunctie	69
8.1 Inleiding	69
8.2 De cases: Jennifer en Jacky	69
8.2.1 Jennifer, 16 jaar (EKc-zaak)	69
8.2.2 Jacky, 15 jaar (schaduwzaak).....	70
8.3 Resultaten vragenlijsten	72
8.4 Resultaten interviews	73
8.5 Samenvatting	75
9 Overige bevindingen	77
9.1 Inleiding	77
9.2 Aanwezigheid van het plan in de dossiers	77
9.3 Inzet van ambulante hulp of uithuisplaatsing	78
9.4 Beleving besluitvorming	79
9.5 Contact hulpverlener en familie	79
9.6 Proces van samenwerking na de Eigen Kracht-conferentie	80
9.7 Samenvatting	80

10 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	83
10.1 Inleiding	83
10.2 Terugblik op het onderzoek	83
10.3 Beantwoording van de onderzoeksvragen	85
10.4 Overige bevindingen	88
10.5 Conclusies van het onderzoek	89
10.6 De validiteit van de onderzoeksresultaten	90
10.7 Aanbevelingen	92

1 Inleiding

1.1 Eigen Kracht-conferenties

Vanaf 2001 worden in de Nederlandse jeugdzorg Eigen Kracht-conferenties (EKc) gehouden. Een EKc is geen vorm van hulpverlening, maar een wijze van besluitvorming over gewenste hulpverlening aan een gezin. Hulp wordt noodzakelijk geacht omdat het welzijn en de veiligheid van één of meer kinderen in het gezin dermate wordt bedreigd dat actie geboden is.

De aanpak van de EKc bestaat uit het beleggen van een bijeenkomst van ouders, kinderen, familie en anderen die hen nastaan, door een onafhankelijke coördinator. De bijeenkomst resulteert in een aantal besluiten (plan) over de hulp die het leefsysteem gaat bieden aan het gezin bij het oplossen van de gesignaleerde problemen, en welke (professionele) hulp men buiten het eigen netwerk gaat invoeren. Het plan wordt vervolgens door de betrokkenen uitgevoerd, tenzij het volgens professionals evident strijdig is met het recht op veiligheid van de betrokken kinderen, of strijdig is met de Nederlandse wet. De aanpak sluit aan bij de ontwikkelingen in het Nederlandse jeugdzorgbeleid naar een vraaggestuurd stelsel. Hierbij is de hulpvraag van de cliënt bepalend voor de zorg waarvoor hij in aanmerking komt.

Uit buitenlands onderzoek blijkt dat met deze werkwijze positieve resultaten worden behaald. De 'effecten' vertalen zich vooral in een daling van het aantal opgelegde maatregelen voor kindbescherming en een verminderd aantal uithuisplaatsingen. Het voorliggende onderzoek moet uitwijzen of deze werkwijze ook in de specifieke Nederlandse context (met andere waarden- en normenpatronen, andere wet- en regelgeving, andere organisatie van de jeugdzorg) effectief is.

1.1.1 Achtergrond en ervaringen

De positie van de cliënt in de jeugdzorg krijgt steeds meer aandacht. Er is erkenning voor het feit dat ouders en kinderen de eigenaars zijn van hun problemen en dat zij, met hulp van familie en voor hen belangrijke anderen, beschikken over de mogelijkheden deze zelfstandig op te lossen. Een Eigen Kracht-conferentie is een model dat hen daartoe stimuleert en activeert. De EKc is gebaseerd op de principes van Family Group Conferencing, dat in Nieuw Zeeland is ontwikkeld. Deze werkwijze is daar inmiddels een (wettelijk verankerd) recht voor ouders en kinderen in situaties waarin welzijn en veiligheid van een kind nopen tot actie. Het uitgangspunt van dit model is het recht van burgers om binnen de eigen familie en het sociaal netwerk (het sociaal leefsysteem) autonoom besluiten te nemen en verantwoordelijk te blijven voor de oplossing van problemen.

Een Eigen Kracht-conferentie is zelf geen hulpverlening, maar een wijze van besluitvorming over gewenste al dan niet professionele hulpverlening. Een EKc is een bijeenkomst van ouders, kinderen en van familieleden en anderen die hen nastaan. De bijeenkomst wordt in nauwe samenspraak met de ouders voorbereid en belegd door een onafhankelijke coördinator: de Eigen Kracht-coördinator. In de EKc

bezinnen direct betrokkenen zich op het probleem of de hulpvraag en stellen vast welke hulp men zelf kan bieden (vanuit het eigen leefsysteem) en welke hulp men van buiten het eigen netwerk wil inroepen. Dit resulteert in een plan, dat aan professionals wordt voorgelegd. Daaraan voorafgaand is de deelnemers van familie en netwerk toegezegd dat het op te stellen plan geaccepteerd zal worden, tenzij het evident strijdig is met het recht op veiligheid van het kind of de kinderen, of strijdig is met de wet.

Vanaf 2001 wordt in de Jeugdzorg in ons land, na een voorbereidingsperiode van studie en organisatie, ervaring opgedaan met Eigen Kracht-conferenties. Sindsdien hebben er verspreid over het land meer dan 1000 conferenties plaatsgevonden en dit aantal neemt nog steeds toe (Joanknecht, 2003; Clarijs, 2002; Van Beek, 2007; Van Pagée, 2003).

1.1.2 Huidig beleid en veiligheid

De visie dat de competenties en hulpbronnen binnen het sociaal leefsysteem van het gezin moeten worden aangewend voor de oplossing van problemen, sluit in ons land aan bij de ontwikkelingen in het jeugdzorgbeleid naar een vraaggestuurd stelsel. Hierbij is de hulpvraag van de cliënt bepalend voor de zorg waarvoor hij in aanmerking komt. Activering van gezinnen c.q. ouders is in dat opzicht een wezenlijk uitgangspunt. Verder is in de nieuwe Wet op de Jeugdzorg de eis (aan de aanbieder, niet aan de cliënt) opgenomen dat cliënten moeten instemmen met de geboden hulp. Bij een Eigen Kracht-conferentie gaat men evenwel een stap verder: de aanbieder moet instemmen met de gevraagde hulp. Clarijs (2002) spreekt daarom van een kanteling van het systeem. Daarnaast zijn er de pleidooien voor revitalisering en aanwending van competenties en hulpbronnen in het eigen sociaal leefsysteem van ouders (Hermanns, 1999).

Erkenning voor de werkwijze van Eigen Kracht op landelijk politiek niveau wordt zichtbaar vanaf 2006. In dat jaar is het de Jeugdzorgbrigade die voor Eigen Kracht een belangrijke plaats ziet weggelegd in de jeugdzorg. In haar eindrapportage (Jeugdzorgbrigade, 2006) zegt zij het te betreuren dat de centrale plaats van de hulpverlener nog te weinig wordt ingenomen door het netwerk van de cliënt. In haar reactie op het eindrapport van de Jeugdzorgbrigade stelt het kabinet vervolgens (Kabinetsreactie op eindrapport Jeugdzorgbrigade, 2006) dat de uitgangspunten van de Eigen Kracht-conferentie passen bij die van de Wet op de Jeugdzorg. Dit is in lijn met de resultaten van onderzoek dat in opdracht van het ministerie van VWS en de provincie Overijssel is verricht (Van Beek, 2006b). Het kabinet neemt zich voor de Eigen Kracht-conferentie onder de aandacht van de provincies te brengen. In Overijssel is inmiddels in het provinciaal beleid opgenomen dat Eigen Kracht in ieder zorgtraject wordt aangeboden (Provincie Overijssel, 2007). Deze ontwikkeling wordt gesteund door het ministerie van Jeugd en Gezin (Ministerie van Jeugd en Gezin, 2007) die in haar plan van aanpak schrijft dat er sprake is van "goed professioneel handelen als voorafgaand aan een indicatie jeugdzorg, altijd eerst wordt gezien of een Eigen Kracht-conferentie soulaas kan bieden".

In geval zorgen om welzijn en veiligheid van een kind de aanleiding vormen voor professionele bemoeienis met ouders, laten – terecht of niet – professionals zich echter minder gemakkelijk sturen door de vraag vanuit het gezin. Volgens Bruning (2001, p. 348) blijken professionals het moeilijk te vinden "om te schakelen van partij

die verantwoordelijk is en de controle heeft over de onderhandeling met ouders en minderjarige naar gelijkwaardige partij naast de ouders”. Professionals zijn geneigd om vast te houden aan hun verantwoordelijkheden en controle omwille van de veiligheid van het kind. Uit onderzoek blijkt dat de bereidheid om te verwijzen voor een Eigen Kracht-conferentie samenhangt met het vertrouwen dat men heeft in de mogelijkheden van het leefsysteem en met de angst dat de veiligheid van een kind er niet mee is gediend als men als professional de controle uit handen geeft (Brown, Chaliner & Lupton, 2000; Sundell, 2000; Van Beek, 2006b). Enerzijds hangt de bereidheid tot het aanmelden bij Eigen Kracht af van het vertrouwen in het leefsysteem, anderzijds blijken professionals familie en netwerk onvoldoende te kennen. Men kent doorgaans wel het kerngezin, maar heeft veel minder zicht op andere belangrijke personen in familie en netwerk. Uit onderzoek naar Eigen Kracht in Overijssel blijkt dat een belangrijk effect van de Eigen Kracht-conferentie volgens professionals is dat zij zelf meer mensen uit het netwerk van kind en gezin hebben leren kennen (Van Beek, 2006b). Voor een verantwoorde voortgaande implementatie van Eigen Kracht-conferenties in de jeugdzorg wordt onderzocht of en hoe de veiligheid van de betreffende kinderen tijdens voorbereiding en uitvoering van de conferenties en vooral ook daarna de aandacht heeft van alle direct betrokkenen.

Veiligheid is deels een objectief vast te stellen aangelegenheid, maar deels een beoordelingskwestie die samenhangt met tal van kenmerken van de persoon die beoordeelt. Bakker, Berger, Jagers en Slot (2000) onderscheiden bij crisishulp aan gezinnen drie aspecten van veiligheid: (1) de bescherming tegen kwaad en onheil, (2) voorspelbaarheid en daarvan afgeleid: vertrouwen in de opvoeders en (3) het ervaren van grenzen. Bij het laatste gaat het niet slechts om criteria over wat wel en wat niet toelaatbaar is. Nadrukkelijk worden hier ook de grenzen in systeemtheoretische zin bedoeld.

1.2 De behoefte aan Nederlandse onderzoeksresultaten

Al langer dan in ons land is er met de werkwijze van Family Group Conferences ervaring opgedaan in onder meer de Verenigde Staten, Engeland en Zweden. Uit onderzoek elders (Lupton, 2000; Sundell & Vinnerljung, 2004) en ten onzent (Van Beek, 2002 en 2003b) zijn de volgende conclusies te trekken:

- de bereidheid van direct betrokkenen tot deelname aan een Eigen Kracht-conferentie is zeer groot;
- het overgrote deel van de plannen die door Eigen Kracht-conferenties zijn gemaakt wordt door professionals positief ontvangen en als realistisch beoordeeld;
- volgens betrokkenen én professionals biedt een Eigen Kracht-conferentie meer mogelijkheden tot actieve participatie van het leefsysteem van ouders en kind dan de traditionele werkwijze;
- Eigen Kracht-conferenties mobiliseren daadwerkelijk steun in het leefsysteem, zonder daarbij evenwel steun etc. vanuit het hulpverleningssysteem overbodig te maken;
- Eigen Kracht-conferenties zijn niet minder effectief dan de traditionele werkwijzen in het bewerkstelligen van zorg en veiligheid voor kinderen, waarbij niet uit het

oog mag worden verloren dat een Eigen Kracht-conferentie primair een besluitvormingsmodel is en niet zo zeer een selectiemethode voor de meest geëigende vorm van hulp of ondersteuning van gezinnen.

Voorts zijn er indicaties dat in Nieuw Zeeland de invoering van Eigen Kracht-conferenties geleid heeft tot een drastische daling van het aantal maatregelen voor kindbescherming (Maxwell & Robertson, 1991; Thornton, 1993) en van het aantal uithuisplaatsingen (Nixon, Taverner & Wallace, 1996). Ook elders zijn er aanwijzingen dat Eigen Kracht-conferenties leiden tot minder maatregelen van kindbescherming en minder uithuisplaatsingen en tot proportionele toename van netwerkplaatsingen (Crow & Marsh, 1997). Uit lange termijn onderzoek in Canada, Engeland, Nieuw Zeeland, de Verenigde Staten en Zweden blijkt dat de resultaten voor families en kinderen overwegend positief zijn (zie voor een overzicht: Burford, Merkel-Hoguin & Nixon, 2003; Tinworth & Merkel-Hoguin, 2006).

Er is behoefte aan Nederlands onderzoek naar de situatie van kinderen en families die met een Eigen Kracht-conferentie hebben meegedaan. Hoewel verondersteld mag worden dat de uitgangspunten en werkzame bestanddelen van een Eigen Kracht-conferentie niet aan grenzen gebonden zijn, betekent dat echter niet dat de buitenlandse resultaten zonder meer voor de Nederlandse situatie gelden. Het is te verwachten dat culturele aspecten, de wetgeving en de organisatie van de jeugdzorg en andere sectoren, van invloed zijn op de resultaten in Nederland. Dat inzicht ontbreekt tot voor kort. Partijen die belangstelling hebben voor de invoering van Eigen Kracht-conferenties vragen doorgaans eerst naar deze resultaten. Het gaat immers om de verbetering van de situaties van kinderen met behulp van dit plan. Gezien het voorgaande en het feit dat het werken met Eigen Kracht-conferenties voor professionals een ingrijpende verandering in denken en handelen behelst, zijn niet alleen de vragen legitiem, maar wordt het van groot belang geacht dat er een antwoord op deze vragen komt. Dit sluit overigens aan op de in de jeugdzorg aanwezige behoefte naar meer onderzoek naar effectiviteit van de jeugdzorg (zie Van Yperen, 2003).

1.3 Opzet van dit rapport

Het onderzoek bestaat uit een kwantitatief en kwalitatief onderdeel, die respectievelijk door de Vrije Universiteit / PI Research en bureau WESP zijn uitgevoerd. In het kwantitatieve deel zijn bij en over circa 100 gezinnen gegevens verzameld. Dit is voornamelijk gebeurd door middel van vragenlijsten en checklists. De gegevens hebben voor een deel betrekking op reeds afgesloten Eigen Kracht-conferenties. De dossiers van circa 50 gezinnen zijn in dit retrospectieve onderzoek betrokken. De overige 50 gezinnen zijn als het ware gevolgd vanaf de voorbereiding van de conferentie (prospectief onderzoek). Bij en over hen zijn gegevens verzameld op de startdatum (datum van aanmelding) en drie, respectievelijk negen maanden nadien (follow-up). Dit deel van het onderzoek is uitgevoerd door de Vrije Universiteit in samenwerking met PI Research te Duivendrecht.

In het kwalitatieve deel zijn tien van de hierboven genoemde gezinnen uit het prospectieve onderzoek geselecteerd voor een zogenaamd diepte-onderzoek. Kinderen en jongeren (in de leeftijd van 8-18 jaar), volwassenen uit familie en netwerk en professionals zijn geïnterviewd over hun beleving van de veiligheid van

het kind, de sociale steun van familie en netwerk, de uitvoering van het plan en factoren die de uitvoering van het plan hebben bevorderd dan wel belemmerd. Daarnaast zijn interviews gehouden met personen uit gezinnen waarin geen Eigen Kracht-conferentie is gehouden, maar wel een besluit over de toekomst van een kind genomen is (de schaduwgroep). Er is gesproken met professionals en vertegenwoordigers uit familie en netwerk. De interviews hebben negen maanden na de conferentie of het op andere wijze genomen besluit plaatsgevonden. Het kwalitatieve deel van het onderzoek is uitgevoerd door bureau WESP te Voorhout. Vanwege de onderlinge relatie zijn de resultaten van beide onderzoeksdelen in één rapport ondergebracht. De opzet van het onderzoek wordt beschreven in hoofdstuk 2.

2 Opzet van het onderzoek

2.1 Inleiding

Nu er in Nederland inmiddels in ruime mate ervaring is opgedaan met de organisatie en de uitvoering van Eigen Kracht-conferenties is het van belang te onderzoeken wat het uiteindelijke rendement van deze werkwijze is. De uitkomsten van onderzoek, dat tot dusver is uitgevoerd, betreffen vooral de (ervaringen met de) uitvoering van Eigen Kracht-conferenties en de follow-up na drie maanden (Van Beek, 2003 en 2007). Aan 'effecten' op langere termijn is minder aandacht besteed. Daarom vergt voortgaande implementatie van Eigen Kracht-conferentie zicht op de mate waarin zij:

- a) de veiligheid en het welzijn van het kind bevorderen. In een groot deel van de gevallen vormen zorgen om veiligheid en welzijn van een kind de aanleiding voor een Eigen Kracht-conferentie. Het is dan zaak vast te stellen of deze zorgen na een EKc zijn afgenomen.
- b) sociale steun voor de ouders en cohesie binnen hun leefsysteem bevorderen. Zoals gezegd is een Eigen Kracht-conferentie geen vorm van hulpverlening, maar een wijze van besluitvorming over gewenste hulp en het voorbereiden en creëren van actie binnen het leefsysteem. Maar omdat naast-betrokkenen aan die besluitvorming deelnemen en in veel gevallen voorts een deel van de hulp voor hun rekening nemen is de verwachting gewettigd dat Eigen Kracht-conferenties bijdragen aan versterking van steun voor ouders binnen hun eigen leefsysteem.
- c) de regie van hulpverleningsstelsel naar leefsysteem doen verschuiven. Het is van belang om te weten of er inderdaad sprake is van 'regieverschuiving'; wat is na de Eigen Kracht-conferentie de verhouding tussen het aandeel van zorg voor de veiligheid van het kind en de controle daarop binnen het leefsysteem en het aandeel en de controle vanuit het professionele hulpverleningsstelsel?

2.2 Populatie en onderzoeksvragen

In het onderzoek zijn twee regio's (de stadsregio Amsterdam en de provincie Overijssel) betrokken waar Eigen Kracht-conferenties wordt ingezet bij de besluitvorming over in te schakelen hulp en steun voor gezinnen. Per regio is een steekproef van 50 gezinnen (a-select) getrokken voor de verzameling van onderzoeksgegevens. De helft van deze zaken waren reeds afgesloten (retrospectief dossieronderzoek), de andere helft bestond uit gezinnen bij wie, gedurende de onderzoeksperiode, een EKc van start is gegaan (prospectief onderzoek met behulp van vragenlijsten). In totaal zijn dus gegevens van honderd gezinnen in het onderzoek betrokken. Overigens zijn, zowel retrospectief als prospectief, ook gegevens verzameld van gezinnen die wel zijn aangemeld voor een EKc, maar bij wie dit, ongeacht de reden niet van de grond is gekomen (afwijzing door ouders of aanmelders, maar ook omdat 'het er niet van kwam'). Deze groep van gezinnen - de vergelijkingsgroep - levert in beginsel interessante informatie op over de ontwikkeling van veiligheid, sociale steun en de regiefunctie, bij afwezigheid van EKc-besluiten

(tezamen overigens met de gezinnen bij wie slechts ten dele sprake was van uitvoering van besluiten). Op die manier kon worden nagegaan of zorg om veiligheid van een kind differentieert tussen gezinnen bij wie EKc wel, respectievelijk, niet is gestart. Er zijn dus twee onderzoeksgroepen te onderscheiden:

- a) gezinnen die een EKc hebben gehad en waarbij een plan is gevormd
- b) gezinnen die wel geselecteerd zijn voor een EKc maar waarbij de conferentie niet heeft plaatsgevonden

De dossiergegevens en de vragenlijstdata zijn kwantitatief. Daarnaast is bij een aantal gezinnen kwalitatieve informatie verzameld. Uit de groep van vijftig gezinnen uit het prospectief onderzoek is (a-select) een steekproef van tien gezinnen getrokken die een EKc hebben meegemaakt. Er is informatie verzameld over hun beleving van de veiligheid van het kind, de sociale steun van familie en netwerk, de uitvoering van het plan en factoren die de uitvoering van het plan hebben bevorderd dan wel belemmerd. Hiertoe zijn interviews afgenomen met tien kinderen/jongeren (in de leeftijd van 8-18 jaar) voor wie een EKc is gehouden, tien volwassen personen uit familie en sociaal netwerk en tien aanmelders (verwijzers uit de jeugdbescherming). Deze interviews hebben negen maanden na de EKc plaatsgevonden. De kwalitatieve gegevens geven reliëf aan het kwantitatieve materiaal en, omgekeerd, verschaffen de cijfers 'vaste grond' aan de persoonlijke verhalen en ervaringen van de EKc-deelnemers.

De onderzoeksvragen die zowel bij de retrospectieve als prospectieve gezinnen centraal staan zijn als volgt geformuleerd:

1. Wat zijn de kenmerken van de gezinnen die voor een Eigen Kracht-conferentie zijn verwezen en komen deze kenmerken overeen met die van de beoogde doelgroep?
2. Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de zorgen om de veiligheid en het welzijn van de kinderen zijn verminderd?
3. Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de sociale steun voor de ouders bij het uitvoeren van hun taken en de cohesie in het leefsysteem toenemen?
4. Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de regiefunctie inzake veiligheid en welzijn van de kinderen en functioneren van de ouders van het hulpverleningssysteem verschuift naar het leefsysteem?

Om een vergelijking te kunnen maken met de groep (geïnterviewde) gezinnen die een Eigen Kracht-conferentie hebben meegemaakt, is voor het kwalitatieve deel nog een vierde onderzoeksgroep betrokken. Het betreft een vergelijkingsgroep die we in dit onderzoek als schaduwgroep aanduiden. Voor deze benaming is gekozen omdat verwacht werd dat het woord controlegroep bij de respondenten negatieve associaties zou oproepen. Het gaat om gezinnen die te maken hebben met jeugdbescherming en bij wie negen maanden geleden een belangrijk besluit over een kind is genomen. Het zijn gezinnen aan wie geen Eigen Kracht-conferentie is aangeboden en die te maken hebben gehad met de 'reguliere' besluitvorming in de jeugdbescherming. Zij zijn gezocht in de caseload van de aanmelders die geïnterviewd zijn over een andere zaak die zij wel naar Eigen Kracht hebben verwezen.

De onderzoeksvragen zoals hierboven beschreven gaan voor de schaduwgroep niet op aangezien zij geen Eigen Kracht-conferentie hebben meegemaakt. Zij zijn wel bevraagd over de veiligheid en het welzijn van de kinderen, de sociale steun en cohesie in het leefsysteem en de regiefunctie. Hun is gevraagd een vergelijking te maken tussen de situatie ten tijde van het besluit negen maanden geleden en de huidige situatie. Het was de bedoeling om dertig interviews te houden: tien met aanmelders, twintig met betrokkenen uit het gezinssysteem (ouders, kinderen en jongeren, anderen uit familie en netwerk).

Zowel voor de groep gezinnen die een Eigen Kracht-conferentie hebben meegemaakt als voor de schaduwgroep is gekozen voor gezinnen met kinderen in de leeftijd van 8-18 jaar. Deze keuze is gemaakt vanwege het feit dat het terugkijken naar negen maanden geleden voor de meeste jonge kinderen een te grote opgave is. De ervaring leert dat kinderen vanaf 8 jaar daar in toenemende mate toe in staat zijn.

2.3 Instrumentarium en onderzoeksmethode per vraag

Om bovenstaande onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is onder andere gebruik gemaakt van een aantal meetinstrumenten. Voor zowel de retrospectieve als de prospectieve zaken is het *Formulier Registratie Eigen Kracht-conferenties* (FREK) beschikbaar. Hierop worden de demografische gegevens en de aanmeldingsproblematiek van het gezin aangegeven en kenmerken van de conferentie. Daarnaast is het *Follow-up Formulier Registratie Eigen Kracht-conferenties* (FUFREK) drie maanden na de conferentie afgenomen. Hierop wordt aangegeven in hoeverre het gemaakte plan is uitgevoerd. Met behulp van het *Zorgpunten Analyse Protocol – Kort* (ZAP-Kort) zijn op gestandaardiseerde wijze gegevens verzameld uit de dossiers van de deelnemende gezinnen. De ZAP-Kort is een instrument waarmee dossierinformatie systematisch wordt verzameld en gescoord. Het is een compactere versie van de ZAP die ten behoeve van het onderzoek “909 zorgen: Een onderzoek naar de doelmatigheid van de ondertoezichtstelling” (Slot, e.a., 2002) ontwikkeld is. De complete ZAP bevat de volgende zeven onderdelen: Algemene Gegevens, Bijzondere Condities, Andere Relevante Factoren, Zorgpunten, Doelstellingen, Ingezette Middelen en Evaluatie. De meer compacte ZAP-Kort bevat de volgende rubrieken: Algemene Gegevens (leeftijd, geslacht, etc.), Hulpverleningsgeschiedenis, Zorgpunten en Ingezette Middelen (ambulante hulpvormen en uithuisplaatsingen).

Voor de prospectieve gezinnen is naast bovengenoemd instrumentarium nog een aantal andere vragenlijsten ingezet. Bij aanmelding van het gezin is door aanmelders op de *Checklist Verwijzings Criteria* (CVC) vermeld welke aanmeldingsreden(en) en probleemgebied(en) in het gezin van toepassing zijn en hoe groot de kans op uithuisplaatsing wordt geacht. Deze vragenlijst is reeds verschillende malen in ander onderzoek inzake gezinshulpverlening gebruikt (Ten Brink, Kerkstra, Roosma & Veerman, 2001).

Indien ouders toestemming hebben gegeven voor actieve deelname aan het onderzoek hebben zij, voor het plaatsvinden van de voorbereiding van de conferentie, een pakketje van drie vragenlijsten ontvangen om in kaart te brengen wat voor hen bronnen van stress en/of steun waren. De *Nijmeegse Ouderlijke Stress*

Index-Kort (NOSIK) geeft een indicatie van de stressbeleving van ouders in de opvoeding van hun kind(eren) (De Brock, Vermulst, Gerris & Abidin, 1992). Met behulp van de *Vragenlijst Ervaren Opvoedingsondersteuning* (VEO) is vervolgens de steun uit het sociaal netwerk die ouders ervaren bij het opvoeden van hun kind(eren) in kaart gebracht (Albrecht & Veerman, 2002). Tot slot is met de *Positieve Uitkomsten Lijst* (PUL) getracht twee aan draagkracht gerelateerde kenmerken, te weten autonomie en sociaal optimisme, van de gezinnen te meten (Appelo & Harkema-Schouten, 2003).

Drie en negen maanden na het plaatsvinden van de conferentie hebben ouders de VEO en PUL nogmaals ingevuld. Daarnaast zijn de aanmelders en de gezinsinformanten (personen uit het netwerk die aanwezig waren bij de EKc en tijdens de EKc door de familie verzocht zijn om aan het onderzoek mee te werken) benaderd met de vragenlijst *Succes van de Interventie* (Succlnt). Op deze vragenlijst kan worden aangegeven of er veranderingen zijn opgetreden op het gebied van veiligheid/welzijn, sociale steun/cohesie en de regiefunctie binnen het gezin sinds het plaatsvinden van de Eigen Kracht-conferentie.

Voor de interviews van negen maanden na de Eigen Kracht-conferentie zijn interviewschema's ontwikkeld met open en half open vragen alsmede enkele stellingen. De vragen gaan over de onderzoeksvragen 2, 3 en 4. Er zijn vier vragenlijsten: voor ouders, voor aanmelders, voor gezinsinformanten en voor kind/jongere. Alle interviews zijn opgenomen met audioapparatuur en woordelijk uitgetypt. Wat betreft de interviews met de schaduwgroep negen maanden na een 'regulier' besluit geldt hetzelfde, met dien verstande dat het in de vraagstelling niet over een Eigen Kracht-conferentie gaat, maar over het 'reguliere' besluit. Deze gezinsinformanten zijn niet door de familie tijdens een EKc aangewezen, maar zij maken wel deel uit van familie of sociaal netwerk.

In tabel 2.1 wordt per onderzoeksvraag beschreven op welke manier en bij wie de benodigde gegevens zijn verzameld. Daarin is tevens aangeduid of de data uitsluitend zijn verzameld bij gezinnen uit het prospectieve deel van het onderzoek (P), of dat ook in retrospectief (R) gegevens zijn verzameld.

Tabel 2.1 **Overzicht instrumenten, bronnen en meetmomenten**

Onderzoeks-vraag	Instrument	Bron	Meetmoment	Retro(R)- / Prospectief(P)
1. Kenmerken doelgroep	Formulier Registratie Eigen-Kracht (FREK) ^a	Coördinator	Aanvang EKc	R & P
	Checklist Verwijzings Criteria (CVC) ^b	Aanmelder	Aanvang EKc	P
	Zorgpunten Analyse Protocol-Kort (ZAP-Kort) ^b	Dossier	Aanvang EKc	R & P
	Nijmeegse Ouderlijke Stress Index - Kort (NOSIK) + B-deel NOSI (gebeurtenissen) ^b	Ouders	Aanvang EKc	P

^a Dit instrument is in te zien op de website van WESP (www.wespweb.nl)

^b Dit instrument is in te zien op de website van PI Research (www.piresearch.nl)

2. Veiligheid en welzijn kinderen	ZAP-Kort ^b	Dossier	Follow-up 3 en 9 maanden na EKc	R & P
	Vragenlijst ter bepaling van het Succes van de Interventie (Succlnt) ^b	Aanmelder en gezinsinformant	Follow-up 3 en 9 maanden na EKc	P
	Follow-up formulier van de registratie Eigen Kracht (FUFREK) ^a	Coördinator	Follow-up 3 maanden na EKc	R & P
	Vragenlijsten interviews EKc 5018, resp. voor aanmelders, ouders, gezinsinformanten, kind/jongeren ^a	Aanmelder Ouders Gezinsinformant Kind/jongere	Follow-up 9 maanden na EKc	P
	Vragenlijsten interviews schaduwgroep 5018, resp. voor aanmelders, ouders, gezinsinformanten, kind/jongeren ^a	Aanmelder Ouders Gezinsinformant Kind/jongere	Follow-up 9 maanden na 'regulier' besluit	n.v.t.
3. Sociale steun en cohesie	Vragenlijst Ervaren Opvoedingsondersteuning (VEO-versie 3) ^b	Ouders	Aanvang EKc en follow-up 3 en 9 maanden na EKc	P
	Positieve Uitkomsten Lijst (PUL) ^b	Ouders	Aanvang EKc en follow-up 3 en 9 maanden na EKc	P
	Succlnt ^b	Aanmelder en gezinsinformant	Follow-up 3 en 9 maanden na EKc	P
	Vragenlijsten interviews EKc 5018 ^a	Aanmelder Ouders Gezinsinformant Kind/jongere	Follow-up 9 maanden na EKc	P
	Vragenlijsten interviews schaduwgroep 5018 ^a	Aanmelder Ouders Gezinsinformant Kind/jongere	Follow-up 9 maanden na 'regulier' besluit	nvt
4. Verschuiving regiefunctie naar leefsysteem	Succlnt ^b	Aanmelder en gezinsinformant	Follow-up 3 en 9 maanden na EKc	P
	PUL ^b	Ouders	Aanvang EKc en follow-up na 3 en 9 maanden	P
	Vragenlijsten interviews EKc 5018 ^a	Aanmelder Ouders Gezinsinformant Kind/jongere	Follow-up 9 maanden na EKc	P
	Vragenlijsten interviews schaduwgroep 5018 ^a	Aanmelder Ouders Gezinsinformant Kind/jongere	Follow-up 9 maanden 'regulier' besluit	n.v.t.

2.3.1 Onderzoeksvraag 1: kenmerken van de doelgroep

De kenmerken van de gezinnen, die voor een Eigen Kracht-conferentie zijn verwezen, worden beschreven in termen van demografische kenmerken, hulpverleningsgeschiedenis en 'zorgpunten'. Deze informatie is voor een deel

ontleend aan de gegevens die, op verzoek van Eigen Kracht, standaard door aanmelders worden ingevuld. Voor een deel zijn de gegevens ook uit de betreffende dossiers gehaald. Dit gebeurt aan de hand van het ZAP-Kort.

De aanmelder is gevraagd aan te geven waarom hij het gezin voor een EKc heeft verwezen. Daarvoor is de CVC gebruikt. Daarnaast is voor gezinnen die participeren in het prospectieve onderzoek bij aanvang van de EKc nagegaan wat voor hen bronnen van stress en/of steun waren. Hiervoor is gebruik gemaakt van de NOSIK, B-deel NOSI (gebeurtenissen), PUL en VEO.

2.3.2 Onderzoeksvraag 2: veiligheid van de kinderen

Met veiligheid van de kinderen wordt bedoeld op de fysieke veiligheid in termen van zekerheid bij het kind en anderen over voldoende basale verzorging van de fysieke behoeften van het kind en de afwezigheid van lichamelijk geweld en seksueel misbruik. Daarnaast wordt bedoeld op het vertrouwen van betrokkenen in continuïteit en kwaliteit van de basale dagelijkse zorg voor het welzijn van het kind.

Nagegaan is of de (condities voor) ontwikkeling van de kinderen verbeterd is (zijn). In de eerste plaats is dat gebeurd door herhaalde afname van het eerder genoemde ZAP-Kort. De aldus verzamelde dossierinformatie biedt zicht op veranderingen in het gedrag van het kind en in veranderingen in de bronnen van steun en stress in de betrokken gezinnen.

Bij de prospectieve gezinnen is met behulp van de VEO en de PUL onderzocht of naar aanleiding van EKc's de steun uit het sociaal netwerk die ouders ervaren bij het opvoeden van hun kind(eren) alsmede de autonomie en het sociaal optimisme van de gezinnen is toegenomen. Voor dezelfde groep gezinnen is aan een aantal betrokkenen (gezinsinformanten, gezinsvoogden) informatie gevraagd met behulp waarvan relevante ontwikkelingen ten aanzien van de veiligheid en het welzijn van de kinderen in het gezin in kaart is gebracht. Dit is gedaan door middel van de Succes van de Interventie (Succlnt).

Voor al deze metingen geldt dat zij plaatsvonden bij de follow-up van drie en negen maanden na de start van de EKc. Op die tijdstippen is tegelijkertijd geregistreerd in hoeverre de genomen besluiten daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Aldus kan een verband worden gelegd tussen de eventueel geconstateerde veranderingen en de mate waarin de EKc-besluiten zijn gerealiseerd.

In aanvulling op deze (kwantitatieve) gegevens zijn negen maanden na de conferentie diepte-interviews afgenomen bij een geselecteerd aantal kinderen, familieleden en andere volwassenen uit het sociaal netwerk, alsmede met aanmelders die een Eigen Kracht-conferentie hebben meegemaakt. Deze vraaggesprekken geven inzicht in de (on)veiligheid in de post-EKc periode, de uitvoering van het plan en factoren die volgens de geïnterviewden de (on)veiligheid hebben bevorderd dan wel belemmerd.

Daarnaast hebben interviews plaatsgevonden met aanmelders en familieleden van een schaduwgroep waarbij geen Eigen Kracht-conferentie is gehouden, maar een 'regulier' besluit genomen is over een soortgelijke kwestie. Deze interviews hebben negen maanden na het besluit plaatsgevonden met aanmelders en kinderen en andere betrokkenen uit het sociaal netwerk.

2.3.3 **Onderzoeksvraag 3: sociale steun van ouders en cohesie in het leefsysteem**

Onderzocht is of Eigen Kracht-conferenties ertoe leiden dat sociale steun voor de ouders bij het uitvoeren van hun taken en cohesie in het leefsysteem toeneemt. Daarbij gaat het om uitbreiding van het netwerk van ouders, vermeerdering van steun en veranderingen binnen reeds bestaande relaties met betrekking tot de aard van steun en het nemen van verantwoordelijkheid voor elkaar. Gegevens hierover zijn uitsluitend verzameld bij gezinnen die deel uitmaken van de 'prospectieve groep', zowel drie als negen maanden na de start van de EKc. Veranderingen in sociale steun en cohesie zijn (bij beide follow-up momenten) gemeten met de VEO, ingevuld door de ouders. Tevens zijn de gezinsinformanten en aanmelders benaderd voor informatie in het kader van deze onderzoeksvraag. Zij hebben hierbij gebruik gemaakt van de Succlnt.

Het al eerder genoemde interview met een aantal betrokkenen bij de EKc (waaronder ook kinderen) heeft ook in het kader van deze onderzoeksvraag plaatsgevonden. De betreffende gezinnen zijn bevraagd over de sociale steun van het netwerk en hoe die zich ontwikkeld heeft in de post-EKc periode. Het gaat hierbij om de steun voor de ouders en het kind voor wie een EKc is gehouden en welke bevorderende dan wel belemmerende factoren daar volgens de respondenten op van invloed zijn geweest. Respondenten waren kinderen/jongeren, gezinsinformanten en aanmelders. Hetzelfde geldt voor de interviews met personen uit de schaduwgroep waarbij geen Eigen Kracht-conferentie is gehouden, maar een 'regulier' besluit genomen is over een soortgelijke kwestie.

2.3.4 **Onderzoeksvraag 4: verschuiving van de regiefunctie naar het leefsysteem**

Onderzocht is of Eigen Kracht-conferenties ertoe leiden dat de regiefunctie inzake veiligheid en welzijn van de kinderen en functioneren van de ouders van het hulpverleningssysteem verschuift naar het leefsysteem. Het is van belang om te weten of er inderdaad sprake is van 'regieverschuiving'; wat is na de EKc de verhouding tussen het aandeel van zorg voor de veiligheid van het kind en de controle daarop binnen het leefsysteem en het aandeel en de controle vanuit het professionele hulpverleningssysteem? De benodigde informatie is door middel van de Succlnt bij de follow-up van drie, respectievelijk negen maanden, verzameld bij de aanmelders en bij de betreffende gezinsinformanten. Ten tweede heeft een analyse van de opgestelde hulpverleningsplannen plaatsgevonden met behulp van de ZAP-Kort. De gegevens, die nodig zijn voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag, zijn verzameld bij de gezinnen die deel uitmaken van zowel de retrospectieve als de prospectieve groep.

Verder zijn bij een aantal EKc-deelnemers (uit de prospectieve groep) interviews afgenomen. Onderzocht is in hoeverre en hoe de regiefunctie naar het leefsysteem is verschoven. Kinderen/jongeren, gezinsinformanten en aanmelders zijn in de eerder beschreven interviews bevraagd op dit onderwerp. Daarbij is de mate van uitvoering van het plan als leidraad gebruikt en de manier waarop er besluiten zijn genomen. Daarnaast is besproken bij wie de regie overwegend ligt en of daarin in de afgelopen negen maanden verandering is opgetreden. Ook is gevraagd naar de belemmerende dan wel bevorderende factoren in de mate van betrokkenheid van het leefsysteem.

2.4 De procedure

In het onderzoek is in twee regio's (Overijssel en Amsterdam) een steekproef van 50 gezinnen (a-select) getrokken voor de verzameling van onderzoeksgegevens. De helft van deze EKc's waren reeds afgesloten (retrospectief), de andere helft bestaat uit gezinnen bij wie, gedurende de onderzoeksperiode, een EKc van start gaat (prospectief). In totaal worden dus gegevens van honderd gezinnen in het onderzoek betrokken.

Bij de retrospectieve gezinnen bestond de dataverzameling uit een analyse van de dossiers en gegevens van de FREK en FUFREK. De prospectieve gezinnen zijn als het ware gevolgd vanaf de start van de EKc. Bij de aanmelding is hen het doel en de inhoud van het onderzoek uitgelegd en vervolgens om hun deelname gevraagd. Wanneer gezinnen mee wilden doen aan het onderzoek is aan ouders/verzorgers bij de start en drie, respectievelijk negen maanden na de conferentie gevraagd om vragenlijsten in te vullen. Indien gezinnen afzagen van deelname zijn uitsluitend gegevens ingewonnen via de aanmelder en via het dossieronderzoek.

Voor de interviews is uit de prospectieve gezinnen a-select een steekproef getrokken van gezinnen met kinderen in de leeftijd van acht jaar en ouder. De familie heeft in eerder stadium al toegezegd mee te willen werken aan het onderzoek en heeft daartoe vragenlijsten ingevuld. De gegevens van de familie waren derhalve bekend. Wie de gezinsinformant was, naast ouders en kind/jongere, is tijdens de Eigen Kracht-conferentie besproken door de familie.

De schaduwgroep is samengesteld met medewerking van de aanmelders die geïnterviewd zijn over de Eigen Kracht-conferentie van een van de prospectieve gezinnen. Hun is gevraagd een vergelijkbare zaak uit hun caseload te selecteren. Streven was dat de EKc-zaak en de schaduwzaak vergelijkbaar waren op de volgende punten: aanmelder is dezelfde persoon, er is sprake van jeugdbescherming, leeftijd van het kind komt overeen, de vraag waarover een besluit genomen is en het tijdstip van dat besluit (negen maanden geleden) komen overeen.

2.5 Respons / non-respons

Kwantitatieve gegevens

Tijdens het onderzoek bleek het aantal aanmeldingen niet overeen te komen met de verwachtingen. Zelfs na een verlenging van de aanmeldingsperiode van drie maanden waren er pas 48 gezinnen aangemeld, waarvan tien gezinnen niet (meer) wilden deelnemen aan het onderzoek. Om het aantal aanmeldgegevens uit te breiden, is besloten om vijftien extra aanmeldingen te betrekken in het onderzoek. Voor deze 'restgroep' gezinnen kon, om al te grote uitloop van het onderzoek te voorkomen, geen follow-up na negen maanden plaatsvinden en ook geen dossieronderzoek.

Uiteindelijk zijn 63 gezinnen voor een Eigen Kracht-conferentie aangemeld. Van deze prospectieve gezinnen hebben twee gezinnen direct geen toestemming gegeven voor deelname aan het onderzoek (een conferentie met plan, een conferentie zonder plan) en negen gezinnen hebben hun aanvankelijke toezegging ingetrokken (zes non-conferenties, drie conferenties met plan). In totaal blijven er dus

52 prospectieve gezinnen over die actief deelnemen aan het onderzoek (83% van het totale aantal prospectieve gezinnen).

Bij gezinnen uit zowel het retrospectieve- als het prospectieve deel van het onderzoek heeft dossieranalyse plaatsgevonden. Bij 79 van de 113 gezinnen is dit daadwerkelijk gelukt (70% van het totaal aantal gezinnen). Van de overige 34 gezinnen waren vijftien gezinnen uit de 'restgroep' (waarbij geen follow-up na negen maanden en dossieronderzoek plaatsvond), dertien dossiers waren niet toegankelijk omdat zij niet door Bureau Jeugdzorg of de Raad voor de Kinderbescherming waren aangemeld (waardoor er geen toestemming was voor toegang tot de dossiers), drie dossiers bleken niet te achterhalen bij Bureau Jeugdzorg, een dossier zat reeds in het archief in verband met meerderjarigheid van de jongere en twee dossiers waren overgedragen aan een andere provincie.

Interviews Eigen Kracht-zaken

Voor de interviews met personen die een Eigen Kracht-conferentie hebben meegemaakt zijn tien zaken geselecteerd. Het streven was om met alle aanmelders te spreken en met twintig personen uit de familie en het netwerk. Aanvankelijk zijn 41 personen benaderd. Vijf personen waren zelf niet bereid om mee te werken (een jongere, twee ouders, een tante en een aanmelder) en twee personen mochten van anderen niet meewerken (twee jongeren). De redenen hiervan zijn: twee jongeren mochten niet van hun opvoeders (tante wilde de jongere er niet mee lastig vallen, moeder vond 'het niet nodig'), een jongere kwam bij herhaling niet opdagen bij de afspraak, een tante wilde alles achter zich laten er niet meer over praten, een aanmelder wilde geen tijd vrijmaken omdat de jongere inmiddels 18 was en niet meer op de caseload stond, een vader had geen tijd en een vader wilde niet zonder dit toe te lichten.

Uiteindelijk zijn er in de Eigen Kracht-zaken 34 personen geïnterviewd: tien aanmelders, zes ouders, zeven kinderen/jongeren en elf overige informanten uit familie en netwerk. In één zaak werd niet met de aanmelder gesproken en in één zaak werden twee aanmelders geïnterviewd omdat de een de zaak had overgedragen naar de ander. De eerste vertelde over de Eigen Kracht-conferentie en de gezinssituatie destijds, de ander over de stand van zaken negen maanden later. De respons is in de groep EKc-interviews derhalve 83 %.

Interviews schaduwgroep

Bij de schaduwgroep is de respons aanzienlijk lager. De geïnterviewde aanmelders konden slechts in vier zaken een vergelijkbare zaak voor de schaduwgroep aanleveren. Om toch zaken voor de schaduwgroep te vinden, is gevraagd om in hun team bij collega's na te vragen of zij een geschikte zaak hadden. Ook dit gaf niet het gewenste resultaat. Met medewerking van de regiomanagers van Eigen Kracht zijn uiteindelijk vier teamleiders en gedragswetenschappers benaderd om de overige schaduwzaken aan te leveren. Het gebeurde meerdere malen dat een zaak aan de criteria leek te voldoen, maar dat in een telefonisch onderhoud met de gezinsvoogd bleek dat de zaak teveel afweek van de EKc-zaak. Als uiteindelijk een aanmelder gevonden was, die over een vergelijkbare zaak wilde praten, bleek deze niet altijd bereid de interviewer in contact te brengen met de betreffende familieleden of wist deze –naast ouders en kind- geen gezinsinformant aan te wijzen. Anders dan bij de

EKc-zaken had de onderzoeker geen directe ingang bij de familie; er zat minimaal de schakel van de (gezins)voogd tussen en bij jongeren ook de schakel van de ouder/verzorger.

Er zijn 44 personen benaderd (11 aanmelders en 33 personen uit familie en netwerk). Van hen zijn 26 personen uiteindelijk niet geïnterviewd, allemaal behorend tot familie en netwerk. Deze personen waren volgens de (gezins)voogd niet bereid om mee te werken (8x), zij mochten niet meewerken van ouders of (gezins)voogd (5x) of lieten zelf aan de onderzoeker weten niet mee te kunnen of willen werken (13x). In totaal hebben er interviews plaatsgevonden met achttien personen uit de schaduwgroep: elf aanmelders, vier ouders, een kind/jongere en twee overige informanten uit de familie en het netwerk. De gemiddelde respons is derhalve 41%. De respons onder de aanmelders was 100%, de respons onder de personen uit familie en netwerk was slechts 21%.

2.6 De analyses

Analyse van de vragenlijsten

Om de verzamelde data te analyseren is gebruik gemaakt van verschillende typen bewerkingen. Er is gebruik gemaakt van beschrijvende statistieken zoals gemiddelden en standaarddeviaties (respectievelijk m en sd). De standaarddeviatie is een maat voor de spreiding van de scores om het gemiddelde van een groep. Daarnaast wordt door middel van de 'range' aangegeven wat de hoogste en de laagste score zijn. De grootte van de onderzoeksgroep wordt telkens aangeduid met n ('number'). Daarnaast is gebruik gemaakt van deviatiescores. Deviatiescores zijn zo geconstrueerd dat deze gemiddeld nul zijn in een steekproef uit de algemene populatie. Een deviatiescore van 0 betekent dat de behaalde score op een vragenlijst niets afwijkt van – oftewel gelijk is aan - het landelijk gemiddelde voor de betreffende vragenlijst. Uitgedrukt in een percentage scoort vijftig procent van de algemene bevolking hoger en vijftig procent lager. Een deviatiescore van +1 betekent dat een score één standaardafwijking boven het landelijk gemiddelde ligt. Dit houdt per definitie ook in dat 84% van de bevolking lager scoort op deze vragenlijst.

Naast analyses met een beschrijvend karakter is gebruik gemaakt van analyses met een toetsend karakter. De analyses in deze rapportage zijn gebruikt om na te gaan of er systematische verschillen bestaan tussen bepaalde groepen, zoals verschillen tussen gezinnen met een conferentie en gezinnen zonder conferentie. Met behulp van een variantieanalyse of een t-toets is getoetst of de gemiddelden van verschillende groepen aan elkaar gelijk zijn. Deze twee analyses zijn gebruikt bij 'interval'-variabelen¹. Bij 'nominale' variabelen² is gebruik gemaakt van de Chi-kwadraat toets (χ^2 -toets).

In dit rapport wordt van een verschil gesproken als dit statistisch significant is. Het significantieniveau wordt aangeduid met een p-waarde ('probability-value'). Wanneer deze kleiner is dan .05 wordt een verschil of samenhang statistisch significant

¹ Variabelen die gemeten worden op intervalniveau bezitten een bepaalde rangorde en bestaan uit gelijke intervallen (bijv. aantal zorgpunten).

² Een variabele is nominaal als er sprake is van categorieën (bijv. jongens/meisjes).

genoemd. Een significantie op het niveau van .05 betekent dat de kans dat de gevonden verschillen of verbanden op toeval berusten kleiner is dan 5%. De toetsing is eenzijdig als er op voorhand specifieke verwachtingen zijn over de richting van het verschil. Bijvoorbeeld, als verwacht wordt dat het aantal uithuisplaatsingen bij gezinnen met een Eigen Kracht-conferentie lager is dan bij gezinnen zonder conferentie. Indien dergelijke verwachtingen er niet zijn wordt tweezijdig getoetst. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de toetsing van verschillen tussen retrospectieve en prospectieve zaken.

Analyse van de interviews

De analyse van de interviews heeft als volgt plaatsgevonden. Eerst is er een samenvatting per zaak gemaakt. Vervolgens zijn de uitspraken die te maken hebben met de drie onderzoeksvragen geclusterd. Hiervan is nagegaan in hoeverre er sprake is per zaak van verslechtering c.q. verbetering van veiligheid, sociale cohesie en regie bij het leefsysteem. Bij de analyse van de interviews viel op dat er nog een vierde onderwerp belangrijk was voor de respondenten: namelijk het al dan niet verbeteren van het contact tussen (gezins)voogd/aanmelder en de leden van familie en netwerk (zie ook paragraaf 9.5).

De interpretatie van de antwoorden is bij een kwalitatief onderzoek een belangrijk punt. Vragen kunnen door verschillende personen op verschillende manieren worden begrepen en moeten –met al hun nuances en variëteit- door de onderzoeker worden geïnterpreteerd. Daarom is per onderzoeksvraag gezocht naar een aantal citaten die de mening van de respondent onderbouwen. Als er geen afgebakend citaat voorhanden was kon vaak uit de context van het interview toch de mening van de respondent gevonden worden. De stellingen die aan het eind van het interview aan de respondenten zijn voorgelegd zijn gescoord en geanalyseerd. Omdat het aantal interviews per zaak enigszins varieert is er om vertekening te voorkomen gebruik gemaakt van een weging. De twee gezinsvoogden die over dezelfde zaak hebben verteld zijn hierbij als één mening genomen. Gemiddeld zijn er per casus 4,6 interviews gehouden, met een spreiding van 4 tot 7 interviews. Dit gemiddelde aantal is op 1 gesteld. Vervolgens is per zaak bekeken in hoeverre het gehouden aantal interviews afwijkt van dit gemiddelde. Een voorbeeld: in het geval van een casus met vijf interviews tellen deze interviews elk 0.92 mee ($4.6 : 5$). De op de onderzoeksvragen geclusterde delen van de interviews zijn vervolgens geanalyseerd op de factoren die volgens de respondenten van belang zijn (geweest) in de van verslechtering c.q. verbetering van veiligheid, sociale cohesie en regie bij het leefsysteem alsmede het contact met de aanmelder.

2.7 Indicatie van de validiteit van de data

Alvorens door te gaan naar de bevindingen van het huidige onderzoek is het van belang om te onderzoeken in hoeverre de verzamelde data representatief zijn voor alle gezinnen die voor het onderzoek geselecteerd zijn. Wat betreft het dossieronderzoek, dat zowel bij retrospectieve- als de prospectieve gezinnen heeft plaatsgevonden, is de respons voldoende (70%). Daarnaast hebben 52 van de 63 prospectieve gezinnen toegestemd met actieve deelname aan het onderzoek (vertegenwoordiging van 83%). De daadwerkelijke respons op de vragenlijsten per meetmoment zal in de resultaathoofdstukken vermeld worden.

In de prospectieve zaken waar een Eigen Kracht-conferentie heeft plaatsgevonden is zowel de respons als de informatiewaarde voldoende om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over de genoemde thema's. Zowel de groep aanmelders als de betrokkenen uit familie en netwerk zijn voldoende vertegenwoordigd. Bij de schaduwgroep is de respons slechts de helft (41%) van de EKc-zaken. De respons van de aanmelders is 100%, waardoor hun uitspraken als representatief kunnen worden gezien. Dit geldt niet voor de betrokkenen uit familie en netwerk, waarvan de respons te laag (21%) is om representatieve uitspraken te kunnen doen. De uitkomsten van deze groep respondenten kunnen hooguit als indicatief worden beschouwd.

2.8 Zicht op de effectiviteit van Eigen Kracht-conferenties

Al in het begin van het eerste hoofdstuk werd aangegeven dat dit onderzoek, in aansluiting op studies uit het buitenland, moet uitwijzen of Eigen Kracht-conferenties ook in de Nederlandse context effectief zijn. Het gebruik van het begrip 'effectiviteit' behoeft in het huidige verband enige toelichting. Volgens de strikte, wetenschappelijke definitie van effectiviteit kan onderzoek alleen onder bepaalde condities hierover uitsluitend bieden. Voor het aantonen van effecten moet de onderzoeksopzet aan hoge methodologische eisen voldoen. Het onderzoeksontwerp dat hier het best aan tegemoet komt is de Randomized Controlled Trial (RCT; zie box 2.1 voor een korte toelichting). Deze aanpak biedt de beste mogelijkheid om de causale relatie tussen ingreep en resultaat te bewijzen (zie Bijl, Van Yperen & Veerman, 2008).

Box 2.1 Toelichting op de RCT

In de meest eenvoudige opzet worden deelnemers aan het onderzoek (zoals in onderhavig geval: "gezinnen met één of meer kinderen voor wie geldt dat er bedreigingen zijn voor hun welzijn en veiligheid") willekeurig (*at random*) toegewezen aan één van in totaal twee onderzoeksgroepen. De experimentele groep ontvangt de 'interventie' (Eigen Kracht-conferentie), waarvan men het effect wil vaststellen, terwijl voor de controlegroep de gangbare praktijk wordt gevolgd (besluitvorming in en door het professionele circuit). Bij beide condities vindt een voor- en een nameting plaats op de relevante afhankelijke variabele (zoals veiligheid en sociale cohesie). Tussen beide metingen heeft de interventie plaatsgevonden in de experimentele groep. Veranderingen die tussen de meetmomenten plaatsvinden worden exclusief toegeschreven aan de interventie. Verondersteld wordt namelijk dat de experimentele conditie en de controleconditie, op alle andere aspecten, identiek zijn, dus ook voor wat betreft hun vatbaarheid of ontvankelijkheid voor factoren die eveneens van invloed zijn op de uitkomsten van de afhankelijke variabele (storende invloeden).

Voor praktijkonderzoek – dat wil zeggen onderzoek dat midden in de praktijk plaats vindt, en waarvan dit onderzoek een voorbeeld van is – zijn de eisen verbonden aan de uitvoering van een RCT vaak te hoog gegrepen. Ten onrechte wordt wel eens gezegd dat uitspraken over de effectiviteit van een interventie of, zoals hier, een besluitvormingsmodel voor praktijkonderzoek niet is weggelegd.

Veerman en Van Yperen (2008) pleiten voor een bredere definitie van 'effect' en een ruimere opvatting over de manier waarop effecten vast gesteld kunnen worden. Op de zogenaamde 'effectladder' worden verschillende niveaus van effectiviteit onderscheiden, die een opklimmende reeks vormen. Van laag tot hoog laten de

treden op deze ladder steeds meer zekerheid over effectiviteit van jeugdzorginterventies zien. Bij de eerste twee niveaus gaat het er om een interventie zo goed mogelijk te beschrijven en te onderbouwen. Interventies die aan deze eisen voldoen kunnen potentieel effectief, respectievelijk, in theorie effectief worden genoemd. Op het derde en vierde niveau van de effectladder is het van belang aan te tonen dat de gewenste uitkomsten daadwerkelijk worden behaald, respectievelijk dat die uitkomsten aan de interventie (en niets anders dan aan de interventie) zijn toe te schrijven. Interventies die zulke aanspraken kunnen maken worden respectievelijk doeltreffend en werkzaam genoemd. De effectladder weerspiegelt dus verschillende gradaties van bewijskracht: hoe hoger op de ladder, hoe meer zekerheid er is over de (causale) relatie tussen interventie en effect. Met deze ruimere uitleg, worden ook de mogelijkheden voor praktijkonderzoek vergroot om uitspraken te doen over de effectiviteit van interventies die in de jeugdzorg worden uitgevoerd.

Het onderzoeksontwerp dat aan (het kwantitatieve onderdeel van) dit onderzoek ten grondslag ligt voorziet in herhaalde metingen bij twee onderzoeksgroepen: een groep gezinnen die deelgenomen heeft aan een Eigen Kracht-conferentie en bij een vergelijkingsgroep, bij wie de conferentie wel was gepland, maar niet is doorgegaan. Dit quasi-experimentele ontwerp geeft maximale zekerheid op het één na hoogste niveau van de effectladder. Dat wil zeggen, een gedegen opgezet en goed uitgevoerd onderzoek biedt grond voor conclusies over eventuele geboekte vooruitgang of verbeteringen, maar kan – aan de andere kant – geen uitsluitel geven dat de veranderingen geheel op het conto van de interventie kunnen worden geschreven. Veerman en Van Yperen (2008) spreken in dit verband van 'indicatieve bewijskracht' (ter onderscheiding van de causale bewijskracht van de RCT op het vierde niveau). Effecten en effectiviteit van de Eigen Kracht-conferentie moeten in dit licht worden geïnterpreteerd.

3 De onderzoeksgroep

3.1 Inleiding

De eerste onderzoeksvraag luidt: wat zijn de kenmerken van de gezinnen die voor een Eigen Kracht-conferentie zijn verwezen en komen deze kenmerken overeen met die van de beoogde doelgroep? In het huidige hoofdstuk worden de (demografische) kenmerken van de onderzoeksgroep nader bekeken. In paragraaf 3.2 wordt onderzocht of de gezinnen met een conferentie verschillen van gezinnen waarbij de conferentie niet heeft plaatsgevonden. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar demografische kenmerken, maar ook naar de soort en zwaarte van de problematiek die er in de gezinnen speelt. In paragraaf 3.3 wordt vervolgens een vergelijking gemaakt tussen de huidige onderzoeksgroep en de 'reguliere' doelgroep van Eigen Kracht. Tot slot worden in paragraaf 3.4 geïnterviewden uit de Eigen Kracht- en schaduwgroep met elkaar vergeleken.

3.2 Kwantitatieve kenmerken van de gezinnen die voor een EKc zijn verwezen

In totaal zijn 113 gezinnen uit de regio Amsterdam en Overijssel geïnccludeerd in het onderzoek. Het betreft 50 gezinnen die in 2005 voor een conferentie zijn aangemeld en 63 gezinnen die in 2006 of begin 2007 voor een conferentie zijn aangemeld. Deze gezinnen zijn in twee onderzoeksgroepen in te delen:

- a) gezinnen waar een conferentie heeft plaatsgevonden en waarbij een plan is gevormd (n=86 / 76%)
- b) gezinnen die wel geselecteerd zijn voor een conferentie maar waarbij deze niet heeft plaatsgevonden (n=23 / 20%)

Van de resterende vier gezinnen is bekend dat er wel een conferentie heeft plaatsgevonden maar dat het onbekend is of er een plan gevormd is (n=2 / 2%) of dat er geen plan gevormd is (n=2 / 2%). Omdat deze vier gezinnen wel een conferentie hebben gehad, worden zij ondergebracht bij de eerste onderzoeksgroep.

3.2.1 Gezinnen uit het retrospectieve en prospectieve deel van het onderzoek

In totaal nemen 113 retrospectieve- en prospectieve gezinnen deel aan het onderzoek. Voor 108 van deze gezinnen is een Formulier Registratie Eigen Kracht-conferenties (FREK) ingevuld (respons van 96%). Hieruit blijkt dat het in totaal om 168 kinderen gaat. In de eerste plaats is onderzocht of de retrospectieve- en prospectieve gezinnen van elkaar verschillen qua demografische kenmerken. Dit blijkt niet zo te zijn. Vervolgens is gekeken naar de demografische kenmerken van gezinnen met een conferentie en gezinnen waarbij de conferentie niet is doorgegaan (non-conferentie). In tabel 3.1 worden deze demografische kenmerken weergegeven. Er blijken geen significante verschillen tussen de twee groepen te zijn.

Tabel 3.1 Demografische gegevens Ekc-gezinnen (n=113) o.b.v. FREK

Gegeven		Conferentie (n=90)	Non-conferentie (n=23)
Aantal kinderen	1	50 (56%)	13 (56%)
	2	26 (29%)	6 (26%)
	3	9 (10%)	2 (9%)
	4	2 (2%)	-
	Onbekend	3 (3%)	2 (9%)
Geslacht	Jongen	62 (44%)	16 (48%)
	Meisje	75 (54%)	15 (45%)
	Onbekend	2 (2%)	2 (7%)-
Leeftijd	Ongeboren	1 (1%)	-
	0-4 jaar	25 (18%)	3 (8%)
	5-12 jaar	50 (36%)	14 (42%)
	13-18 jaar	60 (43%)	14 (42%)
	19-25 jaar	1 (1%)	-
	Onbekend	2 (1%)	3 (8%)
Etniciteit	Autochtoon	49 (35%)	20 (61%)
	Allochtoon	76 (55%)	10 (30%)
	Onbekend	14 (10%)	3 (9%)
Verblijfplaats	Thuis	59 (42%)	12 (37%)
	Netwerkgezin	32 (23%)	7 (21%)
	Bestandgezin	11 (8%)	1 (3%)
	Groep	19 (14%)	5 (15%)
	Anders	6 (4%)	5 (15%)
	Onbekend	12 (9%)	3 (9%)

Uit de FREK komt verder naar voren dat het merendeel van de gezinnen door een medewerker van Bureau Jeugdzorg voor een Eigen Kracht-conferentie is aangemeld (n=78 / 69%). Daarnaast is een klein aantal gezinnen door een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming voor een conferentie verwezen (n=3 / 3%). De overige gezinnen zijn door andere instanties, zoals zorgaanbieders, aangemeld voor een conferentie (n=17 / 15%) of door een combinatie van twee van de hiervoor genoemde instanties (n=3 / 3%).

Voorts wordt in de FREK aangegeven welk soort problematiek er in de gezinnen speelt ten tijde van de aanmelding voor de Eigen Kracht-conferentie. In tabel 3.2

wordt weergegeven welk soort problematiek het meest voorkwam in de gezinnen die voor een Eigen Kracht-conferentie zijn verwezen.

Tabel 3.2 Meest voorkomende problematiek o.b.v. FREK (n=108)

	Aantal gezinnen	Percentage
Gedragsproblemen kind	29	26%
Dood/ziekte ouders	18	16%
Psychiatrische problemen ouders	13	12%
Verslaving ouders	13	12%
Huiselijke mishandeling/geweld	12	11%
Diverse problematiek	38	34%

Vervolgens is gekeken naar het aantal *verschillende* problemen dat gezinnen hebben. In 46% van de gezinnen spelen twee of meer problemen ten tijde van de aanmelding voor de Eigen Kracht-conferentie. Gezinnen waarbij de conferentie daadwerkelijk heeft plaatsgevonden, blijken gemiddeld meer problemen te hebben dan gezinnen waarbij de conferentie niet is doorgegaan (zie tabel 3.3; $t(106) = -2.12$, $p = .036$).

Tabel 3.3 Gemiddeld aantal verschillende problemen bij gezinnen die aangemeld zijn voor een Eigen Kracht-conferentie o.b.v. FREK (n=108)

	n	m	sd	range
Geen conferentie	21	1.29	.56	1-3
Wel conferentie	87	1.69	.83	1-5

Met behulp van het Zorgpunten Analyse Protocol (ZAP) is vervolgens in de dossiers geïnterviewd hoeveel zorgpunten de gezinnen gemiddeld hebben in de periode van de (aanmelding voor de) conferentie. Er heeft bij 79 van de 113 gezinnen dossieranalyse plaatsgevonden (zie paragraaf 2.5). Bij drie van de 79 dossiers bleek het uiteindelijk niet mogelijk om het aantal zorgpunten te inventariseren omdat deze dossiers onvoldoende informatie bevatten. In tabel 3.4 wordt weergegeven hoeveel zorgpunten er gemiddeld per gezin spelen op het gebied van kindfunctioneren, gezin/opvoedingsomgeving en wijdere omgeving. Onder zorgpunten op het gebied van het kindfunctioneren vallen bijvoorbeeld emotionele problematiek bij het kind, een ontwikkelingsachterstand en antisociaal gedrag. Wat betreft zorgpunten op het gebied van het gezin en de opvoedingsomgeving wordt bijvoorbeeld gedoeld op gezinsconflicten, verwaarlozing, en scheiding. Onder zorgpunten met betrekking tot de wijdere omgeving van het gezin vallen bijvoorbeeld het ontbreken van een familie- of sociaal netwerk, schoolproblematiek en omgang met risicovolle vrienden.

Tabel 3.4 Gemiddeld aantal zorgpunten in periode van conferentie o.b.v. ZAP (n=76)

	n	m	sd	range
Aantal zorgpunten kindfunctioneren	76	2.83	2.01	0-9
Aantal zorgpunten gezin/opvoedingsomgeving	76	1.68	1.10	0-5
Aantal zorgpunten wijdere omgeving	76	1.51	1.44	0-5
Totaal aantal zorgpunten	76	6.03	3.14	1-14

Vervolgens is onderzocht of gezinnen waarbij de conferentie heeft plaatsgevonden verschillen in het gemiddelde aantal zorgpunten van gezinnen waarbij de conferentie niet is doorgegaan. Toetsing wijst uit dat dit niet het geval is. Beide groepen hebben een vergelijkbaar aantal zorgpunten in de periode van de (aanmelding voor de) conferentie.

3.2.2 Gezinnen uit het prospectieve deel van het onderzoek

Naast de gegevens die zowel voor de retrospectieve- als de prospectieve gezinnen beschikbaar zijn (zie paragraaf 3.2.1), is voor de prospectieve gezinnen nog aanvullende informatie verzameld over de periode rond de Eigen Kracht-conferentie. Deze gegevens, afkomstig van zowel aanmelders als ouders, worden in deze paragraaf besproken.

3.2.2.1 Aanmelders

Voor de prospectieve gezinnen is door aanmelders de Checklist Verwijzers Criteria (CVC) ingevuld om in kaart te brengen welke aanmeldingsreden(en) en probleemgebied(en) er in het gezin van toepassing zijn ten tijde van de aanmelding voor een EKc. Aanmelders hebben voor 56 van de 63 gezinnen deze vragenlijst ingevuld (respons van 89%).

Tabel 3.5 Aanmeldingsgegevens prospectieve gezinnen o.b.v. CVC (n=56)

	Conferentie (n=48)	Non-conferentie (n=8)
Aantal aanmeldingsredenen kind	2.60 (1.28) 1-7	3.13 (1.64) 1-6
Aantal aanmeldingsredenen gezin	8.29 (3.74) 1-18	8.38 (3.62) 3-13
Acute crisis	14 (30%)	2 (20%)
Kans op uithuisplaatsing		
0-25%	16 (35%)	2 (20%)
26-50%	6 (12%)	2 (20%)
51-75%	5 (11%)	1 (10%)
76-100%	19 (41%)	3 (30%)
Onbekend	5 (11%)	2 (20%)

In tabel 3.5 wordt het gemiddelde aantal aanmeldingsredenen van het kind en het gezin weergegeven, alsmede het aantal gezinnen waarbij sprake is van een acute crisis en de kans op uithuisplaatsing. Toetsing wijst uit dat beide onderzoeksgroepen niet significant van elkaar verschillen.

3.2.2.2 Ouders

Van de uiteindelijke 63 prospectieve gezinnen, hebben elf gezinnen aangegeven niet deel te willen nemen aan het onderzoek. Bij deze gezinnen konden dus geen (vragenlijst)gegevens worden verzameld. De dossiers van deze gezinnen zijn overigens wel geraadpleegd. In totaal blijven er dus 52 prospectieve gezinnen over die actief deelnemen aan het onderzoek. Met behulp van de Nijmeegse Ouderlijke Stress Index-Kort (NOSIK) is een indicatie verkregen van de stressbeleving van ouders in de opvoeding van hun kind(eren), ten tijde van de conferentie. Deze vragenlijst is door 35 ouders ingevuld (respons van 67%).

In tabel 3.6 zijn de gezinnen ingedeeld in categorieën op basis van de opvoedingsstress die zij zeggen te ervaren. Deze indeling is gebaseerd op de hoogte van de deviatiescore. De gemiddelde deviatiescore op de NOSIK is .91 ten tijde van de conferentie ('matige opvoedingsstress'). Dit betekent dat de gemiddelde score bijna één standaardafwijking boven het landelijk gemiddelde ligt. Dit houdt per definitie ook in dat circa 80% van de bevolking minder opvoedingsstress ervaart dan de ouders uit de prospectieve gezinnen. Verder valt in tabel 3.6 op dat bijna de helft van deze gezinnen 'geen opvoedingsstress' en bijna een kwart 'zeer ernstige opvoedingsstress' ervaart.

Tabel 3.6 Mate van opvoedingsstress bij ouders bij aanvang o.b.v. NOSIK (n=35)

Label	Deviatiescore	Aantal gezinnen
Geen opvoedingsstress	< .80	17 (49%)
Matige opvoedingsstress	.80 - 1.28	4 (11%)
Aanzienlijke opvoedingsstress	1.29 - 1.64	2 (6%)
Ernstige opvoedingsstress	1.65 - 1.96	4 (11%)
Zeer ernstige opvoedingsstress	> 1.96	8 (23%)

Daarnaast is het gemiddelde aantal ingrijpende gebeurtenissen in de prospectieve gezinnen in het jaar voorafgaand aan de conferentie geïnventariseerd (bijv. scheiding, zwangerschap, ontslag, ziekte, et cetera). Deze vragenlijst is door 36 van de 52 gezinnen ingevuld (respons van 69%). In tabel 3.7 wordt het gemiddelde aantal gebeurtenissen per categorie (gezin, werk, financiën, gezondheid, overig) en het totaal aantal categorieën weergegeven. Gebeurtenissen in het gezin (bijv. scheiding, zwangerschap, samenwonen, etc.) worden het meest gerapporteerd alsmede de categorie overige gebeurtenissen (bijv. moeilijkheden op school, contact met politie, etc.).

Tabel 3.7 Gemiddeld aantal ingrijpende gebeurtenissen (n=36)

	m	sd	range
Gemiddeld aantal gebeurtenissen gezin	1.69	1.22	0-4
Gemiddeld aantal gebeurtenissen werk	.50	.81	0-2
Gemiddeld aantal gebeurtenissen financiën	.94	.92	0-3
Gemiddeld aantal gebeurtenissen gezondheid	.50	.78	0-3
Gemiddeld aantal gebeurtenissen overig	1.53	1.44	0-5
Gemiddeld aantal categorieën gebeurtenissen	2.83	1.32	0-5

Met behulp van de Vragenlijst Ervaren Opvoedingsondersteuning (VEO) is vervolgens de steun uit het sociaal netwerk die ouders ervaren bij het opvoeden van hun kind(eren) ten tijde van de conferentie in kaart gebracht. Deze vragenlijst is door 36 van de 52 gezinnen ingevuld (respons van 69%).

In tabel 3.8 zijn de gezinnen ingedeeld in categorieën op basis van het tekort aan opvoedingsondersteuning dat zij zeggen te ervaren. Deze indeling is gebaseerd op de hoogte van de deviatiescore. De gemiddelde deviatiescore op de VEO is $-.98$ ten tijde van de conferentie ('matig tekort aan opvoedingsondersteuning'). Dit houdt in dat de gemiddelde score bijna één standaardafwijking onder het landelijk gemiddelde ligt. Dit houdt per definitie ook in dat circa 80% van de bevolking minder tekort aan opvoedingsondersteuning heeft dan de prospectieve gezinnen. Hoewel ruim de helft van de gezinnen 'geen tekort aan opvoedingsondersteuning' ervaart, heeft een kwart van de gezinnen een 'zeer ernstig tekort aan opvoedingsondersteuning'.

Tabel 3.8 Mate van tekort aan opvoedingsondersteuning bij aanvang o.b.v. VEO (n=36)

Label	Deviatiescore	Aantal gezinnen
Geen tekort aan opvoedingsondersteuning	> -0.80	19 (53%)
Matig tekort aan opvoedingsondersteuning	-0.80 tot -1.28	6 (17%)
Aanzienlijk tekort aan opvoedingsondersteuning	-1.29 tot -1.64	2 (5%)
Ernstig tekort aan opvoedingsondersteuning	-1.65 tot -1.96	-
Zeer ernstig tekort aan opvoedingsondersteuning	< -1.96	9 (25%)

Tot slot is met de Positieve Uitkomsten Lijst (PUL) getracht twee aan draagkracht gerelateerde kenmerken, te weten autonomie en sociaal optimisme, van de gezinnen te meten ten tijde van de conferentie. Deze vragenlijst is door 35 van de 52 gezinnen ingevuld (respons van 67%).

In tabel 3.9 zijn de gezinnen ingedeeld in categorieën op basis van problemen met betrekking tot autonomie en sociaal optimisme. Deze indeling is gebaseerd op de hoogte van de deviatiescore. De gemiddelde deviatiescore op autonomie is $-.36$ ('geen problemen') en op sociaal optimisme $-.39$ ('geen problemen'). Dit houdt in dat

de scores van de gezinnen iets onder het landelijk gemiddelde liggen. Hoewel het merendeel van de gezinnen 'geen problemen' ervaart met betrekking tot autonomie en sociaal optimisme, heeft circa één op de tien gezinnen 'zeer ernstige problemen'.

Tabel 3.9 Mate van problemen m.b.t. autonomie en sociaal optimisme bij aanvang o.b.v. PUL (n=35)

Label	Deviatiescore	Aantal gezinnen Autonomie	Aantal gezinnen Sociaal optimisme
Geen problemen	> -0.80	25 (71%)	21 (60%)
Matige problemen	-0.80 tot -1.28	2 (6%)	7 (20%)
Aanzienlijke problemen	-1.29 tot -1.64	3 (9%)	2 (6%)
Ernstige problemen	-1.65 tot -1.96	1 (3%)	2 (6%)
Zeer ernstige problemen	< -1.96	4 (11%)	3 (8%)

3.3 Vergelijking onderzoeksgroep met 'reguliere' doelgroep van Eigen Kracht

Om het tweede deel van de eerste onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden (komen de kenmerken van de verwezen gezinnen overeen met de beoogde doelgroep?) dienen de kenmerken van de huidige onderzoeksgroep vergeleken te worden met de 'reguliere' doelgroep van Eigen Kracht, gebaseerd op de jaarcijfers van 2005 en 2006 (Van Beek, 2006a en 2007). In tabel 3.10 worden de kenmerken van de onderzoeksgroep en de reguliere Eigen Kracht-groep weergegeven. Daarnaast zijn ook de kenmerken van de geïnterviewde EKc-gezinnen in de tabel opgenomen om te onderzoeken of deze gezinnen een afspiegeling zijn van de grotere onderzoeksgroep. Tot slot dienen de kenmerken van de geïnterviewde schaduwgezinnen zoveel mogelijk overeen te komen met de geïnterviewde EKc-gezinnen.

Tabel 3.10 Kenmerken van de verschillende groepen gezinnen

Gegeven		Onderzoeks- groep EKc (n=113)	Interviews EKc (n=10)	Reguliere EKc-groep (n=299)	Interviews schaduwzaken (n=11)
Aantal kinderen	Gemiddelde	1.6	1.2	1.6	1.2
Geslacht	Jongen	78 (46%)	4 (33%)	316 (46%)	3 (23%)
	Meisje	90 (54%)	8 (67%)	353 (52%)	10 (77%)
	Onbekend	-	-	15 (2%)	-
Leeftijd	Ongeboren	1 (<1%)	-	5 (1%)	-
	0-4 jaar	28 (17%)	1 (8%)	102 (15%)	-
	5-12 jaar	64 (38%)	2 (17%)	259 (38%)	5 (39%)

	13-18 jaar	74 (44%)	9 (75%)	306 (45%)	8 (61%)
	Onbekend	1 (<1%)	-	12 (2%)	-
Etniciteit jongere	Autochtoon	69 (41%)	6 (50%)	357 (52%)	4 (31%)
	Allochtoon	86 (51%)	5 (42%)	280 (41%)	8 (61%)
	Onbekend	13 (8%)	1 (8%)	47 (7%)	1 (8%)
Verblijfplaats	Thuis	71 (42%)	2 (17%)	456 (67%)	5 (38%)
	Netwerkgezin	39 (23%)	7 (58%)	89 (13%)	1 (8%)
	Bestandgezin	12 (7%)	-	36 (5%)	3 (23%)
	Groep	23 (14%)	2 (17%)	50 (7%)	1 (8%)
	Anders	11 (7%)	1 (8%)	45 (7%)	3 (23%)
	Onbekend	12 (7%)	-	8 (1%)	-
Jeugdbescherming	Geen	11 (10%)	1 (10%)	148 (49%)	-
	Raadsmelding	6 (5%)	1 (10%)	22 (7%)	-
	VOTS	5 (4%)	-	-	-
	OTS	56 (50%)	6 (60%)	124 (41%)	11 (85%)
	Onbekend	35 (31%)	2 (20%)	5 (2%)	2 (15%)
Duur bestaande hulpverlening	Geen	2 (2%)	-	25 (4%)	-
	0-1 jaar	29 (26%)	-	123 (18%)	-
	1-2 jaar	15 (13%)	2 (20%)	81 (12%)	-
	2-5 jaar	22 (19%)	5 (50%)	90 (13%)	-
	5-10 jaar	21 (19%)	2 (20%)	48 (7%)	-
	> 10 jaar	11 (10%)	1 (10%)	41 (6%)	-
	Onbekend	13 (11%)	-	36 (5%)	-

Wanneer een vergelijking gemaakt wordt tussen de kenmerken van de verschillende groepen valt een aantal zaken op:

1. Vergelijking EKc onderzoeksgroep en EKc regulier:

In dit onderzoek gaat het alleen om kinderen en jongeren die in contact zijn gekomen met de jeugdbescherming. De reguliere EKc-groep is breder samengesteld: jeugdbeschermingszaken maken ongeveer 40% uit van het totaal aantal aanmeldingen. Een aanzienlijk deel van de aanmeldingen (\pm 25%) komt via het vrijwillig kader van Bureau Jeugdzorg terecht bij Eigen Kracht. Het aantal zaken dat aangemeld is door de Raad voor de Kinderbescherming is in beide groepen vrijwel gelijk.

Hiermee samenhangend is het aandeel kinderen dat niet bij een van ouders woont, bij de onderzoeksgroep wat groter dan bij de reguliere EKc-groep: respectievelijk

42% en 67% woont thuis. Vooral het aantal jongeren dat in een leef- of crisisgroep woont is bij de onderzoeksgroep hoger dan gemiddeld. Ook is de duur van de hulpverlening bij de onderzoeksgroep wat langer dan bij de reguliere EKc-groep, maar de verschillen zijn hier niet heel groot.

Wat betreft het aantal kinderen over wie de conferentie gaat is het gemiddelde van de onderzoeksgroep 1.6 kind per conferentie. Dit komt precies overeen met het gemiddelde van de reguliere EKc-groep. Ook de leeftijd van de jongeren komt zeer overeen: bijna de helft is tussen de 13 en 18 jaar en ruim een derde is tussen de 5 en 12 jaar. Jonger dan 5 en ouder dan 18 komt minder vaak voor. De verdeling tussen jongens en meisjes is bij beide groepen ongeveer half om half. Daarnaast zijn de groepen zijn ook goed vergelijkbaar op het aspect etniciteit.

2. Vergelijking geïnterviewden met onderzoeks- en reguliere groep

In de onderzoeks- en reguliere EKc-groep is het gemiddeld aantal kinderen waarvoor een Eigen Kracht-conferentie wordt gehouden 1.6 per zaak. Bij de geïnterviewde gezinnen is dit een lager gemiddelde. Bij de meeste interviewzaken draait de Eigen Kracht-conferentie om één kind. Slechts bij twee EKc-zaken en één schaduwzaak gaat het om meerdere kinderen. Bij de twee EKc-zaken gaat het om twee meerderjarige kinderen, bij de schaduwzaak om een gezin met drie minderjarige kinderen.

In beide interviewgroepen zijn zaken die over jongens gaan ondervetegenwoordigd. Het is niet bekend wat de reden hiervan is. Daarnaast ligt de gemiddelde leeftijd van de minderjarige hoofdpersonen bij de interviewzaken wat hoger dan bij alle zaken tezamen. Deze uitkomst is te verklaren aangezien een selectie criterium voor de interviews was dat de kinderen/jongeren minimaal 8 jaar waren.

3.4 Vergelijking geïnterviewden EKc- en schaduwgroep

Er zijn in totaal 34 interviews gehouden met aanmelders, kinderen/jongeren, ouders en gezinsinformanten van gezinnen die een Eigen Kracht-conferentie hebben meegemaakt. Er zijn 18 interviews gehouden met aanmelders, kinderen/jongeren, ouders en gezinsinformanten uit de schaduwgroep.

Aan de voorwaarde dat de EKc en schaduwzaken een vergelijkbaar besluit/vraag moesten hebben is voldaan. Zowel de EKc als schaduwzaken gaan vooral over de vraag waar een kind kan gaan wonen gezien de achtergrondproblematiek in het gezin (overbelasting ouders, scheiding, grote ruzies). De EKc zaken telt ook één gezin waarbij het specifiek gaat over de hulp en steun die de familie kan bieden.

Tabel 3.11 **Vergelijking geïnterviewde gezinnen van EKc- groep en schaduwgroep³**

Gegeven		EKc-gezinnen (n=10)	Schaduwgezinnen (n=11)
Leeftijd	Gemiddelde	14.5	14.0
Geslacht	Jongen	4 (40%)	3 (27%)
	Meisje	6 (70%)	8 (73%)
Etniciteit jongere	Autochtoon	7 (70%)	4 (36%)
	Allochtoon	3 (30%)	7 (74%)
Verblijfplaats ten tijde van besluit	Thuis	3 (30%)	6 (55%)
	Netwerkgezin	4 (40%)	3 (27%)
	Groep	3 (30%)	2 (18%)
Verblijfplaats ten tijde van interview	Thuis	3 (30%)	3 (27%)
	Netwerkgezin	4 (40%)	1 (9%)
	Pleeggezin		3 (27%)
	Groep	3 (30%)	3 (2 gesloten) (27%)
Onderwerp besluit	Waar kan persoon wonen?	8 (80%)	10 (91%)
	Wat is nodig om uithuisplaatsing te voorkomen?	1 (10%)	1 (9%)
	Welke hulp en steun kan door familie gegeven worden?	1 (10%)	-
Gesproken met	(Gezins)voogd	10	11
	Ouder	6	4
	Kind/jongere	7	1
	Gezinsinformant	11	3
	Totaal	34	18

De EKc en schaduwzaken zijn ook goed vergelijkbaar naar geslacht en leeftijd van het kind. Wat betreft etniciteit zijn de verschillen groter: bij de EKc zaken zijn wat meer Nederlandse kinderen betrokken dan bij de schaduwzaken, waar een groter aandeel kinderen een niet-Nederlandse achtergrond heeft. De verblijfplaats ten tijde

³ Het aantal kinderen in onderstaande tabel wijkt af van het aantal uit de tabel in paragraaf 3.3. In 3.3 staan alle kinderen uit de zaak vermeld. In bovenstaande tabel staan alleen de kinderen waar het interview over ging. Als er meerdere kinderen in een gezin waren, is gesproken over het oudste minderjarige kind.

van het interview bij de zaken uit de schaduwgroep ligt vaker buiten het eigen leefsysteem dan bij de EKc zaken. Negen maanden tevoren woonden meer kinderen uit de schaduwzaken bij hun ouders dan de kinderen van de EKc zaken, maar dat is veranderd. Bij de zaken uit de schaduwgroep heeft dus een verschuiving richting verblijfplaatsen buiten de familiesetting plaatsgevonden, terwijl bij de EKc zaken de verblijfplaats ongewijzigd gebleven is.

Tenslotte valt op dat in het geval van de EKc zaken met een veel meer gevarieerde groep is gesproken dan bij de schaduwzaken. Met name het aantal kinderen en het aantal gezinsinformanten waarmee gesproken is ligt in het geval van de schaduwzaken veel lager dan bij de EKc zaken. De reden hiervoor is al eerder uitvoerig beschreven.

3.5 Samenvatting

In het huidige hoofdstuk zijn de (demografische) kenmerken van de onderzoeksgroep in kaart gebracht. Allereerst is onderzocht of gezinnen met een conferentie verschillen van gezinnen waarbij de conferentie niet heeft plaatsgevonden. Er blijken geen demografische verschillen te zijn tussen deze twee groepen. Wel is er bij gezinnen waar een conferentie heeft plaatsgevonden sprake van meer achtergrondproblematiek dan bij de gezinnen waar de conferentie niet is doorgegaan. Het aantal zorgpunten ten tijde van de (aanmelding voor de) Eigen Kracht-conferentie is in beide groepen gelijk. In de kleine groep gezinnen waar de conferentie niet is afgesloten met een plan zijn gemiddeld meer aanmeldingsredenen dan in de overige gezinnen.

Vervolgens is de onderzoeksgroep vergeleken met de reguliere doelgroep van Eigen Kracht. Het aantal jeugdbeschermingszaken en aanmeldingen door Bureau Jeugdzorg ligt in de onderzoeksgroep hoger dan in de reguliere doelgroep van Eigen Kracht. Ook is het aantal kinderen dat niet bij de ouders woont iets hoger, evenals de duur van de bestaande hulpverlening in de gezinnen. Het aantal zaken waarin de aanmelding heeft geleid tot een Eigen Kracht-conferentie met plan is ook hoger dan bij de reguliere doelgroep. Er zijn geen verschillen als het gaat om aantal kinderen per zaak en demografische kenmerken.

Tot slot blijken de EKc- en schaduwzaken, waarvan mensen zijn geïnterviewd, in grote lijnen overeen te komen met de totale onderzoeksgroep. In de interviewgroep ligt de gemiddelde leeftijd wel wat hoger dan in de rest van de onderzoeksgroep. Verder blijkt dat bij de zaken uit de schaduwgroep in de maanden na het besluit een verschuiving heeft plaatsgevonden richting verblijfplaatsen buiten de familiesetting. Dit is bij de EKc-zaken niet het geval.

4 De conferentie

4.1 Inleiding

Waar het vorige hoofdstuk zich concentreerde op kenmerken van de gezinnen, richt het huidige hoofdstuk zich op de kenmerken van de Eigen Kracht-conferentie. In paragraaf 4.2 worden de kenmerken van de conferenties weergegeven. Vervolgens worden in paragraaf 4.3 een aantal kwalitatieve kenmerken van de conferenties weergegeven die op basis van de interviews zijn verkregen. Tot slot wordt in paragraaf 4.4 op basis van de kenmerken van de conferentie een vergelijking gemaakt tussen de huidige onderzoeksgroep en de 'reguliere' doelgroep van Eigen Kracht.

4.2 Kenmerken van de Eigen Kracht-conferentie

In totaal hebben er 90 conferenties plaatsgevonden, waarvan twee zonder plan en twee waarvan onduidelijk is of er een plan gevormd is of niet. In tabel 4.1 wordt de gemiddelde duur van de conferentie gemiddeld, de gemiddelde duur van de besloten tijd en het gemiddelde aantal aanwezigen bij de conferentie weergegeven.

Tabel 4.1 Kenmerken van de Eigen Kracht-conferentie (n=90)

		Aantal gezinnen
Duur conferentie	1-3 uur	17 (19%)
	3-5 uur	38 (42%)
	5-8 uur	30 (33%)
	20-24 uur	1 (1%)
	Onbekend	4 (5%)
Duur besloten tijd	0-1 uur	8 (9%)
	1-3 uur	54 (60%)
	3-5 uur	21 (23%)
	5-8 uur	3 (3%)
	Onbekend	4 (5%)
Aantal aanwezigen bij conferentie	Gemiddelde	12.7
	Range	4-27
Aanmelder aanwezig bij conferentie	Ja	86 (95%)
	Nee	1 (1%)
	Onbekend	3 (4%)

Uit tabel 4.1 valt af te lezen dat bijna de helft van de conferenties drie tot vijf uur heeft geduurd, terwijl ongeveer eenderde tussen de vijf en acht uur duurde. De duur van

het besloten deel, waarin de familie de gelegenheid krijgt om overeenstemming te bereiken over het plan, is meestal tussen de één en drie uur. Verder is bij het merendeel van de gezinnen de aanmelder aanwezig geweest bij de conferentie.

4.3 Vergelijking met 'reguliere' doelgroep van Eigen Kracht

Om het tweede deel van de eerste onderzoeksvraag meer volledig te kunnen beantwoorden dienen de kenmerken van de conferenties van de huidige onderzoeksgroep vergeleken te worden met die van de 'reguliere' doelgroep van Eigen Kracht, gebaseerd op de jaarcijfers van Eigen Kracht in 2005 en 2006 (Van Beek, 2006a en 2007). In tabel 4.2 worden de kenmerken van de conferenties van beide groepen weergegeven. Daarnaast zijn ook de kenmerken van de conferenties van de geïnterviewde EKc-gezinnen in de tabel opgenomen om te onderzoeken of deze gezinnen een afspiegeling zijn van de onderzoeksgroep. Vergelijking met de schaduwgroep is niet mogelijk, aangezien daar geen Eigen Kracht-conferentie heeft plaatsgevonden.

Tabel 4.2 Kenmerken van de Eigen Kracht-conferenties

		Onderzoeks- groep EKc (n=90)	Interviews EKc- gezinnen (n=10)	Reguliere EKc- groep (n=299)
Duur conferentie	1-3 uur	17 (19%)	1 (10%)	60 (20%)
	3-5 uur	38 (42%)	5 (50%)	140 (47%)
	5-8 uur	30 (33%)	4 (40%)	85 (28%)
	20-24 uur	1 (1%)	-	12 (4%)
	Onbekend	4 (5%)	-	-
Duur besloten tijd	0-1 uur	8 (9%)	-	31 (10%)
	1-3 uur	54 (60%)	8 (80%)	172 (58%)
	3-5 uur	21 (23%)	1 (10%)	74 (25%)
	5-8 uur	3 (3%)	1 (10%)	15 (5%)
	Onbekend	4 (5%)	-	7 (2%)
Aantal aanwezigen bij conferentie	Gemiddelde	12.7	14.3	13.0
	Range	4-27	7-25	5-47
Aanmelder aanwezig	Ja	86 (95%)	10 (100%)	256 (86%)
	Nee	1 (1%)	-	43 (14%)
	Onbekend	3 (4%)	-	-

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de gegevens van de onderzoeksgroep corresponderen met die van de reguliere EKc-groep. De conferenties van de gezinnen uit de onderzoeksgroep zijn dus qua tijdsduur niet veel korter of langer dan een 'reguliere' EKc-zaak. Bijna de helft van de conferenties heeft drie tot vijf uur

geduurd, terwijl ongeveer eenderde tussen de vijf en acht uur duurde. De duur van het besloten deel ligt bij beide groepen op een vergelijkbaar niveau, meestal tussen de één en drie uur. Ook het gemiddelde aantal mensen dat bij de conferentie aanwezig was, is vergelijkbaar: 12.7 personen bij de onderzoekszaken en 13 personen bij alle in 2005 en 2006 gehouden 'reguliere' EKc-zaken.

De EKc-zaken waarbij de interviews hebben plaatsgevonden, wijken niet veel van de andere twee groepen af. De conferenties hebben gemiddeld iets langer geduurd (zowel de totale conferentie als het besloten deel) en er waren gemiddeld iets meer mensen aanwezig (ruim 14). De verschillen zijn niet groot en bovendien gaat het om kleine aantallen, waardoor er makkelijk verschuivingen kunnen ontstaan.

4.4 Samenvatting

In het huidige hoofdstuk zijn de kenmerken van de Eigen Kracht-conferenties van de onderzoeksgroep, de reguliere EKc-groep en de geïnterviewde EKc-gezinnen met elkaar vergeleken. De drie groepen blijken qua duur van de conferentie en het gemiddelde aantal aanwezigen niet van elkaar te verschillen.

5 De uitkomst van de conferentie

5.1 Inleiding

Het huidige hoofdstuk richt zich op het resultaat van de conferentie. Er wordt ingegaan op de realisatie van de plannen en het plaatsvinden van een evaluatie. In hoofdstuk 6 worden de resultaten met betrekking tot de veiligheid en het welzijn van de kinderen binnen het gezin besproken. Vervolgens komen in hoofdstuk 7 de bevindingen rondom sociale steun en cohesie binnen het gezin aan bod. In hoofdstuk 8 worden de resultaten met betrekking tot de regie binnen het gezin behandeld en in hoofdstuk 9 wordt een aantal overige bevindingen gerapporteerd.

5.2 Resultaat van de conferentie

Drie maanden na het plaatsvinden van de conferentie wordt door de Eigen Kracht-coördinatoren standaard telefonisch contact opgenomen met de aanmelder en het gezin zelf. Van de 90 plaatsgevonden conferenties in totaal (waarvan twee zonder plan en twee onbekend), is voor 68 gezinnen drie maanden na de conferentie het Follow-up Formulier Registratie Eigen Kracht-conferenties (FUFREK) ingevuld (respons van 76%). In tabel 5.1 wordt weergegeven in hoeverre het plan van de familie uitgevoerd is en bij hoeveel gezinnen er een evaluatie van het plan heeft plaatsgevonden met de aanmelder of door de familie zelf. Wanneer een plan 'niet volledig' is uitgevoerd, betekent dit dat minstens één afspraak uit het plan niet is gerealiseerd. Deze gegevens worden vergeleken met die van de reguliere EKc-groep in 2006. Voor deze tijd werd de realisatie van de plannen namelijk nog niet onderzocht. Van de 178 zaken in 2006 is voor 70 de FUFREK ingevuld (respons van 39%).

Tabel 5.1 Realisatie en evaluatie van het plan drie maanden na de conferentie

		Onderzoeksgroep EKc (n=68)	Reguliere EKc-groep 2006 (n=178)
Is het plan van de familie uitgevoerd?	Ja, geheel	27 (40%)	15 (21%)
	Niet volledig	30 (44%)	49 (70%)
	Nee, geheel niet	10 (15%)	6 (9%)
	Niet ingevuld	1 (1%)	-
Evaluatie plan door aanmelder en familie?	Ja	34 (50%)	154 (87%)
	Nee	31 (46%)	17 (9%)
	Niet ingevuld	3 (4%)	7 (4%)
Evaluatie plan door familie?	Ja	29 (43%)	-
	Nee	34 (50%)	-
	Niet ingevuld	5 (7%)	-

Wat betreft de evaluaties is er wel een wezenlijk verschil tussen beide groepen. Bij de onderzoeksgroep wordt weergegeven of een evaluatie door de aanmelder en de familie of door de familie zelf daadwerkelijk heeft plaatsgevonden, terwijl bij de reguliere EKc-groep uit 2006 wordt vermeld of een evaluatieafspraken (eventueel met de aanmelder erbij) in het plan is opgenomen en niet of deze afspraak ook is uitgevoerd.

In tabel 5.1 valt af te lezen dat in de reguliere EKc-groep uit 2006 bijna driekwart van de plannen niet volledig is uitgevoerd (ten minste één afspraak uit het plan is niet gerealiseerd). Bij de onderzoeksgroep is gunstiger, namelijk voor minder dan de helft van de plannen. Wat de evaluaties betreft, is in het merendeel van de plannen van de reguliere EKc-groep (2006) een evaluatieafspraken opgenomen. Het is echter onbekend hoeveel afspraken ook daadwerkelijk hebben plaatsgevonden en of dit percentage overeenkomt met de onderzoeksgroep.

5.3 Samenvatting

In het huidige hoofdstuk is ingegaan op de mate waarin het plan, dat voortgekomen is uit de Eigen Kracht-conferentie, daadwerkelijk gerealiseerd is en het plaatsvinden van een evaluatie. Er komt naar voren dat bij gezinnen in de onderzoeksgroep het plan vaker volledig uitgevoerd is dan in de reguliere EKc-groep uit 2006. In het merendeel van de plannen van deze 'reguliere' gezinnen is een evaluatieafspraken opgenomen, maar gegevens over de realisatie hiervan zijn onbekend. Bij de onderzoeksgroep vindt in ongeveer de helft van de gezinnen de evaluatie daadwerkelijk plaats.

6 Veiligheid en welzijn van de kinderen

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de tweede onderzoeksvraag: Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de zorgen om de veiligheid en het welzijn van de kinderen zijn verminderd? Om het onderwerp in te leiden worden twee cases beschreven: één van een jongere die een Eigen Kracht-conferentie heeft meegemaakt en één van een jongere uit de schaduwgroep waarbij dat niet het geval was. In deze cases wordt vooral het aspect van veiligheid en welzijn belicht. De namen van de jongeren zijn om privacyredenen gefingeerd. Vervolgens worden de resultaten op basis van de vragenlijsten besproken. Tot slot worden de belangrijkste bevindingen vanuit de interviews met betrekking tot dit onderwerp samengevat.

6.2 De Cases: Karim en Delano

6.2.1 Karim, 16 jaar (EKc-zaak)

De situatie

Karim, is een zestienjarige Marokkaanse jongen. Hij woont bij zijn tante nadat zijn moeder enkele jaren geleden naar het buitenland is vertrokken. Omdat zijn vader op dat moment niet voor hem kon zorgen (geen passende huisvesting) en niemand het dagelijkse gezag uitoefent, is er een gezinsvoogd van Bureau Jeugdzorg aangesteld. Karim heeft moeite met gezag, vooral van vrouwen. Op school heeft hij regelmatig conflicten en dan valt op dat hij zich niet goed realiseert wat hij anderen aandoet met zijn gedrag. Hij krijgt hulp bij het ontwikkelen van sociale vaardigheden en een agressieregulatietraining. Karim woont al twee jaar officieus bij een tante, maar blijft ongreepbaar. De gezinsvoogd denkt dat een Eigen Kracht-conferentie de situatie kan verduidelijken en bekrachtigen.

De Eigen Kracht-conferentie

De Eigen Kracht-conferentie neemt de hele dag in beslag. Naast Karim en de gezinsvoogd zijn er vijf tantes van moederszijde aanwezig. De gezinsvoogd is net nieuw en kent nog niemand. De voorliggende vraag: waar gaat Karim wonen en wat is er nodig om ervoor te zorgen dat het op alle terreinen goed met hem gaat?

Er wordt een plan gemaakt waarin staat dat Karim officieel bij zijn tante (pleegmoeder) wordt geplaatst. Zij is de gesprekspartner van school en de gezinsvoogd. Tante zal begeleiding en een financiële vergoeding van de pleegzorg krijgen. De al bestaande hulp voor Karim wordt voortgezet. Er komt geld zodat Karim kan sporten. Als pleegmoeder afwezig is zal een andere tante de zorg voor Karim overnemen. Deze tante zal ook bemiddelen als er een conflict is tussen pleegmoeder en Karim.

Negen maanden later

Negen maanden later woont Karim niet meer bij zijn pleegmoeder (tante). Hij heeft daar wel zeven maanden gewoond. Aanvankelijk ging het erg goed en was er de

benodigde duidelijkheid en rust. De contacten met school liepen goed. Probleem was echter dat door wachtlijsten de benodigde hulp vanuit de pleegzorg achterwege bleef. Tante kreeg geen begeleiding en geen financiële vergoeding. De conflicten met Karim namen toe. Hij wilde stoppen met de agressieregulatietraining, spijbelde en wilde niet meehelpen in huis. In dat laatste steunde zijn vader hem; hij vond dat een jongen dat niet hoeft. Uiteindelijk heeft tante hem uit huis gezet. Tante vindt dat ze haar uiterste best en haar plicht heeft gedaan. Zij is boos op de zorgaanbieder en vertelt dat ze wel hulp had gekregen als ze geen familie was geweest; alleen voor netwerkpleegzorg was een wachtlijst. De gezinsvoogd meent dat het waarschijnlijk niet zover gekomen was als de gevraagde hulp was verleend en vindt dat de hulpverlening heeft gefaald. Er is geen nieuw overleg tussen de familie of tussen de familie en de gezinsvoogd geweest. De gezinsvoogd vindt dat hij, nu de familie het niet zonder de gevraagde hulp kan bolwerken, beter zelf de touwtjes weer in handen kan nemen.

Karim is zonder dat de gezinsvoogd daarvoor vooraf toestemming heeft gegeven bij een oom van vaderszijde gaan wonen. De gezinsvoogd vindt dat hij het goed maakt: hij heeft een plek binnen de familie, zwerft niet, gaat naar school, verkeert niet in het criminele circuit en de relatie met de tante bij wie hij gewoond heeft is hersteld. De verwachting is dat Karim bij zijn vader gaat wonen als die binnenkort een huis krijgt.

6.2.2 Delano, 16 jaar (schaduwzaak)

De situatie

Delano is zestien jaar. Hij heeft een andere gezinsvoogd dan de hiervoor beschreven Karim. Zijn moeder neemt zelf contact op met jeugdzorg omdat er problemen zijn met haar zoon. De ouders zijn gescheiden; zijn Antilliaanse vader is vertrokken met achterlating van grote schulden. Delano voelt zich in de steek gelaten door zijn vader. De situatie dreigt uit de hand te lopen. Delano is gewend aan de Spartaanse opvoeding van vader. Zijn moeder kan hem niet de baas. Zij voelt zich bedreigd. Delano terroriseert zijn moeder, slaat zijn zusje en gaat niet naar school. Moeder is bang dat hij op het verkeerde pad komt. Er zijn zorgen om druggebruik, maar die blijken later niet terecht. Delano wordt onder toezicht gesteld. Hij accepteert geen hulp en vindt dat hij zichzelf wel kan redden. De gezinsvoogd kiest niet voor een EKc omdat "op dat moment niemand tot hem door kon dringen". Moeder krijgt geen steun uit haar netwerk omdat ze de vuile was niet buiten wil hangen.

Het besluit

Het besluit gaat over waar Delano moet wonen. Van de familie is alleen moeder betrokken geweest bij het besluit. De gezinsvoogd kent geen anderen van familie en netwerk, mede doordat een deel van de familie op de Antillen woont. Vader zag volgens de gezinsvoogd wel kans om haar vanaf de Antillen tegen te werken en Delano negatief te beïnvloeden. In het netwerk van moeder heeft zij zich "niet zo verdiept". De gezinsvoogd besluit Delano uit huis te plaatsen om hem tot bezinning te laten komen. Moeder is het met het besluit eens. Delano niet. Omdat hij eerder heeft bedreigd weg te lopen als hij uit huis moet, wordt hij in een gesloten groep geplaatst, op grote afstand van zijn woonplaats.

Negen maanden later

Delano heeft vier maanden in de gesloten groep gewoond. Er is vanaf het begin gewerkt aan een traject naar huis, met een contract waarin strakke afspraken staan. Moeder bezoekt Delano wekelijks. Delano wilde naar huis en dat motiveerde hem om nu wel hulp te accepteren. Delano woont inmiddels weer thuis. Er is nazorg vanuit de justitiële instelling. Moeder leert consequenter zijn. Delano houdt zich 'met vallen en opstaan' aan de regels en gaat weer naar school. De dreiging van de gesloten groep werkt als een stok achter de deur. De gezinsvoogd ziet een positieve ontwikkeling in de sfeer thuis en in het zelfinzicht van Delano, maar zijn drang om dingen op zijn eigen houtje te doen is onverminderd. Zij denkt dat Delano nog jaren hulp nodig heeft, maar die niet meer zal accepteren als de dwang van de OTS wegvalt.

6.3 Resultaten vragenlijsten

Met behulp van het Zorgpunten Analyse Protocol-Kort (ZAP-Kort) is in de dossiers geïnterviewd hoeveel zorgpunten de gezinnen gemiddeld hebben in de periode van de (aanmelding voor de) conferentie en respectievelijk drie en negen maanden nadien. Er heeft bij 79 van de 113 gezinnen dossieranalyse plaatsgevonden. Dit komt overeen met 70% (zie paragraaf 2.5). In tabel 6.1 wordt het gemiddelde aantal zorgpunten weergegeven op het gebied van het kindfunctioneren. Hieronder valt bijvoorbeeld emotionele problematiek bij het kind, een ontwikkelingsachterstand, antisociaal gedrag, et cetera. In de hulpverleningsplannen in de periode van de conferentie en drie / negen maanden na de conferentie is aan elk zorgpunt op het gebied van kindfunctioneren een punt toegekend.

Tabel 6.1 Verandering in het gemiddelde aantal zorgpunten kindfunctioneren

	Aanvang			FU3			FU9		
	n	m (sd) (1.93)	range	n	m (sd) (1.89)	range	n	m (sd) (1.84)	range
Conferentie	61	2.67 (1.93)	0-8	37	1.68 (1.89)	0-7	42	1.71 (1.84)	0-5
Non-conferentie	15	3.47 (2.26)	0-9	11	3.18 (2.44)	0-6	12	2.42 (2.19)	0-6
Totaal	76	2.83 (2.01)	0-9	48	2.02 (2.10)	0-7	54	1.87 (1.92)	0-6

Vervolgens is ook het aantal zorgpunten op het gebied van het gezin en de opvoedingsomgeving geïnterviewd. Hieronder vallen bijvoorbeeld gezinsconflicten, verwaarlozing, scheiding, et cetera. Het gemiddelde aantal zorgpunten op dit gebied wordt in tabel 6.2 weergegeven.

Tabel 6.2 Verandering in het gemiddelde aantal zorgpunten gezin/opvoedingsomgeving

	Aanvang			FU3			FU9		
	n	m (sd)	range	n	m (sd)	range	n	m (sd)	range
Conferentie	61	1.62 (1.00)	0-5	37	.84 (.90)	0-3	42	.67 (.79)	0-3
Non-conferentie	15	1.93 (1.44)	0-5	11	1.36 (1.43)	0-4	12	.83 (.94)	0-3
Totaal	76	1.68 (1.10)	0-5	48	.96 (1.05)	0-4	54	.70 (.82)	0-3

Tot slot zijn de zorgpunten met betrekking tot de bredere omgeving van het gezin in kaart gebracht. Hieronder vallen bijvoorbeeld het ontbreken van een familie- of sociaal netwerk, schoolproblematiek, risicovolle vrienden, et cetera. In tabel 6.3 wordt het gemiddelde aantal zorgpunten in deze categorie weergegeven.

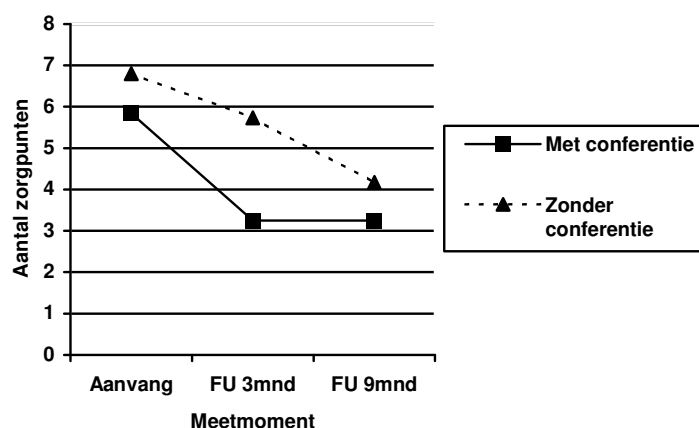
Tabel 6.3 Verandering in het gemiddelde aantal zorgpunten bredere omgeving

	Aanvang			FU3			FU9		
	n	m (sd)	range	n	m (sd)	range	n	m (sd)	range
Conferentie	61	1.54 (1.50)	0-5	37	.73 (1.05)	0-4	42	.86 (1.14)	0-4
Non-conferentie	15	1.40 (1.18)	0-4	11	1.18 (1.08)	0-3	12	.92 (1.00)	0-3
Totaal	76	1.51 (1.44)	0-5	48	.83 (1.06)	0-4	54	.87 (1.10)	0-4

Toetsing wijst uit dat het totaal aantal zorgpunten van alle gezinnen op drie en negen maanden na de (non)conferentie significant lager is dan in de periode van de (geplande) conferentie ($p < .001$). Het totaal aantal zorgpunten drie maanden na de (non)conferentie verschilt niet van het totaal aantal zorgpunten na negen maanden.

Vervolgens is de verandering van het gemiddelde aantal zorgpunten van gezinnen met en zonder conferentie met elkaar vergeleken. In figuur 1 wordt dit grafisch weergegeven. Bij alle gezinnen is er een afname in het aantal zorgpunten zichtbaar. Bij gezinnen met een conferentie is daalt het gemiddelde aantal zorgpunten sterk in de eerste drie maanden, waarna het gemiddelde aantal zorgpunten stabiel blijft tot en met negen maanden na de conferentie. Bij gezinnen waar de conferentie niet is doorgegaan, is een geleidelijke afname in het gemiddelde aantal zorgpunten zichtbaar. Variantieanalyse wijst uit dat gezinnen met en zonder conferentie een vergelijkbaar aantal zorgpunten hebben bij aanvang en dit geldt ook voor negen maanden nadien. Gezinnen bij wie een conferentie heeft plaatsgevonden hebben 3 maanden na de conferentie echter significant minder zorgpunten hebben dan gezinnen zonder conferentie ($F(1,46) = 5.74, p = .021$). Bij gezinnen met een conferentie neemt het gemiddelde aantal zorgpunten in de periode vlak na de conferentie dus sterk af en stabiliseert zich vervolgens, waar bij gezinnen zonder conferentie het gemiddelde aantal zorgpunten geleidelijk afneemt.

Figuur 1 Verandering in het totaal aantal zorgpunten voor gezinnen met en zonder conferentie

Met behulp van de vragenlijst Succes van de Interventie (Succlnt) is vervolgens onderzocht hoe aanmelders en gezinsinformanten de veiligheid en het welzijn van de kinderen binnen het gezin beoordelen in vergelijking tot de periode waarin de conferentie plaatsvond. Van de 52 prospectieve conferenties die hebben plaatsgevonden, is door 35 aanmelders (respons van 67%) en door 18 gezinsinformanten (respons van 35%) drie maanden na de conferentie deze vragenlijst ingevuld. Negen maanden na de conferentie is de respons respectievelijk 52% en 29%.

In tabel 6.4 worden de gemiddelde scores met betrekking tot de veiligheid en het welzijn van de kinderen binnen het gezin weergegeven. Hoe hoger de score, des te positiever het oordeel. De maximale score die behaald kan worden is 20. In de tabel valt af te lezen dat aanmelders en gezinsinformanten de veiligheid in het gezin negen maanden na de conferentie gemiddeld positiever beoordelen dan drie maanden na de conferentie, maar dit verschil is niet statistisch aantoonbaar. Daarnaast blijken aanmelders en informanten niet significant van elkaar te verschillen in hun beoordeling van de veiligheid in het gezin.

Tabel 6.4 Beoordeling van veiligheid en welzijn door aanmelder en gezinsinformant

	FU3			FU9		
	n	m (sd)	range	n	m (sd)	range
Aanmelder	35	9.76 (5.15)	1-20	27	11.04 (4.65)	3-19
Gezinsinformant	18	8.38 (5.34)	1-20	15	9.57 (6.53)	3-20

Indien een kind van woonplek is veranderd sinds de conferentie is aan aanmelders en gezinsinformanten gevraagd om de nieuwe situatie te beoordelen. De gegevens van de aanmelders worden in tabel 6.5 weergegeven en de gegevens van de gezinsinformanten in tabel 6.6. Toetsing wijst uit dat de beoordeling negen maanden na de conferentie niet statistisch verschilt van drie maanden na de conferentie.

Tabel 6.5 Beoordeling nieuwe woonplek sinds Eigen Kracht-conferentie door aanmelder

	FU3 (n=35)	FU9 (n=27)
Niet van toepassing, woonplek is niet veranderd	22 (63%)	11 (41%)
Nieuwe woonplek		
Ongunstiger	2 (6%)	3 (11%)
Niet gunstiger of ongunstiger	5 (14%)	-
Wel wat gunstiger	6 (17%)	5 (19%)
Veel gunstiger	-	6 (22%)
Ik heb geen zicht op de nieuwe woonplek	-	2 (7%)

Toetsing wijst uit dat aanmelders en gezinsinformatanten de nieuwe woonplek drie en negen maanden na de conferentie vergelijkbaar beoordelen. Qua beoordelingen blijken aanmelders en gezinsinformatanten statistisch niet van elkaar te verschillen en de beoordeling van de nieuwe woonsituatie drie maanden na de conferentie komt overeen met negen maanden nadien.

Tabel 6.6 Beoordeling nieuwe woonplek sinds Eigen Kracht-conferentie door gezinsinformatant

	FU3 (n=19)	FU9 (n=16)
Niet van toepassing, woonplek is niet veranderd	12 (62%)	6 (37%)
Nieuwe woonplek		
Ongunstiger	3 (16%)	1 (6%)
Niet gunstiger of ongunstiger	-	-
Wel wat gunstiger	2 (11%)	3 (19%)
Veel gunstiger	-	3 (19%)
Ik heb geen zicht op de nieuwe woonplek	2 (11%)	3 (19%)

6.4 Resultaten interviews

Uit de interviews komt naar voren dat geen enkele aanmelder vindt dat het kind of de jongere negen maanden na de Eigen Kracht-conferentie in een minder veilige situatie zit. In acht zaken melden aanmelders dat de veiligheid is toegenomen, in één zaak is de veiligheid volgens de hulpverlener niet veranderd.

“De situatie is verbeterd. De OTS is opgeheven.”

“Er is duidelijkheid over de woonplek en ook duidelijkheid over de familie. En ze zit dichtbij school, dus ja, het is gewoon wel goed geregeld allemaal.”

“Het hoofddoel is behaald. We komen er dichterbij, er wordt aan gewerkt. En het wordt steeds meer haalbaar dat zij gewoon lekker thuis kan wonen. De heftigheid is eruit.”

“Het gaat stukken beter. Op school gaat het goed en ze blijven niet meer nachten weg. Ja, af en toe is er een uitschieter, maar voor de rest zijn er geen echte zorgen meer.”

Familieleden zijn iets minder positief over de situatie. Driekwart van hen constateert vooruitgang, niemand vindt dat de situatie hetzelfde is gebleven en een kwart vindt dat het kind er minder goed aan toe is. Hierbij moet opgemerkt worden dat hulpverleners en familieleden op een andere manier naar de situatie van het kind kijken. Bij de beoordeling van veiligheid en welzijn letten de hulpverleners voornamelijk op de risico's van geweld en misbruik en de kans op een normale ontwikkeling. Bij veiligheid gaat het bijvoorbeeld om het afwezig zijn van fysiek geweld of de dreiging daarvan, seksueel misbruik en verbale agressie, aanwezigheid van wapens en drugs. Bij de kans op ontwikkeling gaat het bijvoorbeeld om de aanwezigheid van een stabiele volwassene die grenzen stelt, naar school gaan, zelfvertrouwen en een eigen identiteit kunnen ontwikkelen en de aanwezigheid van gas, water, licht, voedsel en een eigen bed.

Families vinden de voorgaande zaken even belangrijk, maar voegen er iets aan toe: het welzijn van het kind in de zin van welbevinden. Meer dan aanmelders benadrukken zij aspecten die met welzijn in het algemeen te maken hebben, zoals de mate waarin het kind contact met familieleden en vrienden kan hebben, bewegingsvrijheid, gezelligheid, het humeur van kind en ouders, mogelijkheid om leuke en ontspannende dingen te doen in de vrije tijd. Zij noemen ook situaties waarin de veiligheid van het kind ten koste is gegaan van het welbevinden, bijvoorbeeld als een kind veilig in een gesloten groep is geplaatst, maar daardoor minder welzijn ervaart doordat het beperkt is in bewegingsvrijheid en contacten met de familie.

“Eerder kon je aan haar merken als je belde dat het gewoon slecht met haar ging, dan nam ze met een benepen stemmetje op en dat wist je al, nou, dat gaat niet goed. En nu de meeste keren dat ik bel is ze gewoon enthousiast en opgewekt en kan ze grapjes maken. Daardoor is het contact met haar ook leuker en makkelijker.”
(oom)

“Het is gewoon een stuk beter. De banden met elkaar en dat soort dingen.” (kind)

“Sinds ik naar mijn eigen school ga, gaat het heel goed, omdat ik er meer zin in heb.”
(kind)

“Alles gaat beter. Ze begrijpt dat ik meer vrije tijd nodig heb.” (kind)

“Hij wordt nu overal bij betrokken. We worden overal uitgenodigd hier. En dat is gewoon een heel andere kant die we inslaan. En het is heerlijk gewoon.” (ouder)

“Ik kan alleen maar zeggen dat de situatie nu beter is omdat beide kinderen uit huis zijn geplaatst. Er wordt nu veel meer aandacht aan de kinderen geschonken.”
(ouder)

Het komt voor dat er een spanning is tussen veiligheid en welzijn. Bijvoorbeeld als het wonen in een groep de veiligheid wel heeft vergroot, maar ten koste van het welzijn. Bijvoorbeeld doordat er minder contact met familie en vrienden mogelijk is of er te weinig rust is om dingen te verwerken.

“Het doel was om een goede plek te vinden. Dat is niet gehaald. Dit is iets waar ik niet hoor te zitten.” (kind)

Als we de EKc-zaken vergelijken met die van de schaduwgroep, blijkt dat ook daar de situatie van de kinderen en jongeren over het algemeen verbeterd is. De verschillen zijn niet significant. In tien van de zaken van de schaduwgroep is de veiligheid negen maanden na het besluit toegenomen en in één zaak is de situatie verslechterd. Het gaat hier alleen om de mening van de aanmelders. Vergelijking van de mening van familieleden uit de EKc- en de schaduwgroep is niet mogelijk omdat het aantal geïnterviewde familieleden uit de schaduwgroep te klein is.

“Ze is zelfstandiger en kan invulling geven aan haar eigen leven. Het gaat hartstikke goed op het kamertrainingscentrum.” (medewerker jeugdreclassering)

“Wat natuurlijk beter is, is dat mijn pupil perspectief heeft gekregen. En ik denk zelf een zekere zekerheid ook wel ervaart. Zekerheid, veiligheid. (...) En ik begrijp dat ze nu naar pleegmoeder wel steeds meer vertelt over het verleden.” (gezinsvoogd)

“Ik denk dat de zorgen minder groot zijn geworden.” (gezinsvoogd)

“Zij heeft van mij geen toestemming om thuis op verlof te gaan. Omdat ik de situatie vanwege haar broers niet veilig vind. Ik denk dat het goed is dat zij ergens binnen zit, omdat zij in verschillende opzichten veiliger is dan thuis of op straat. Dat vind ik een belangrijke verbetering.” (gezinsvoogd)

Er is een verschil in de wijze waarop de meer veilige situatie bereikt is. In de schaduwgroep werd vaker gebruik gemaakt van een uithuisplaatsing buiten het leefsysteem; soms in een gesloten groep die ver van de woonplaats van het kind was. De verblijfplaats ten tijde van het interview bij de zaken uit de schaduwgroep ligt vaker buiten het eigen leefsysteem dan bij de EKc zaken. In de schaduwgroep heeft een verschuiving plaatsgevonden richting een verblijfplaats buiten de familiesetting (zie ook 3.4).

Wat zijn nu factoren die de ontwikkeling naar een meer veilige situatie hebben bevorderd of hadden kunnen bevorderen? De respondenten noemen de volgende zaken:

- een gezamenlijk gedragen plan
- plan dat zich naast opvoeding richt op zaken als huisvesting, werk of school, financiën, gezondheid
- tijdig bieden van passende professionele hulp
- praktische en morele steun vanuit netwerk voor kind én ouders/verzorgers
- kind (tijdelijk) weghalen uit bedreigende omgeving of degene die de dreiging veroorzaakt verwijderen uit omgeving kind
- contact tussen aanmelders en familie en vertrouwen in de samenwerking
- dat aanmelders en familie/netwerk op de hoogte zijn en blijven van de situatie
- bij EKc-zaken: gezamenlijke evaluatie van het EKc-plan
- een hulpverlener die reageert op signalen vanuit familie en netwerk
- geen wisselende hulpverleners

6.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is ingegaan op de vraag of Eigen Kracht-conferenties ertoe leiden dat de zorgen om de veiligheid en het welzijn van de kinderen zijn verminderd. Alle gezinnen uit de onderzoeksgroep blijken negen maanden na de (geplande) conferentie significant minder zorgpunten te hebben dan bij aanvang. Deze bevinding is niet opmerkelijk, want bij al deze gezinnen is een (gezins)voogd betrokken. Gezinnen waarbij een conferentie heeft plaatsgevonden hebben drie maanden nadien echter significant minder zorgpunten dan gezinnen waarbij de conferentie niet is doorgegaan. Bij gezinnen met een conferentie neemt het gemiddelde aantal zorgpunten in de periode vlak na de conferentie sterk af en stabiliseert zich vervolgens, waar bij gezinnen zonder conferentie het gemiddelde aantal zorgpunten geleidelijk afneemt. Een Eigen Kracht-conferentie lijkt de afname van het aantal zorgpunten te versnellen.

Indien een kind van woonplek is veranderd sinds de conferentie is aan aanmelders en gezinsinformanten gevraagd om de nieuwe situatie te beoordelen. Omdat dit slechts voor een klein aantal kinderen van toepassing is en er sprake is van een diffuus beeld, is het niet mogelijk om uitspraken te doen over een verbetering c.q. verslechtering ten opzichte van de oorspronkelijke woonsituatie. Aanmelders en gezinsinformanten blijken de nieuwe woonplek drie en negen maanden na de conferentie op vergelijkbare wijze te beoordelen. Verder verschilt de beoordeling van de nieuwe woonsituatie drie maanden na de conferentie niet van negen maanden nadien.

Geen van de geïnterviewde hulpverleners vindt dat het kind negen maanden na de Eigen Kracht-conferentie in een minder veilige situatie zit. In acht zaken is de veiligheid toegenomen, in één zaak is de veiligheid onveranderd. Van de familieleden constateert driekwart vooruitgang en de rest vindt dat de situatie is verslechterd. In hun oordeel letten familieleden niet alleen op de veiligheid en ontplooiingskansen, maar ook op het welzijn van het kind in het algemeen en de contacten met familie. In de schaduwgroep is de situatie van de kinderen eveneens veiliger geworden. Er is wel een verschil tussen de EKc-zaken en de zaken uit de schaduwgroep in de manier waarop de veilige situatie is bereikt. In de schaduwgroep heeft een verschuiving plaatsgevonden naar een verblijfplaats buiten de familiesetting.

Factoren die de veiligheid bevorderen volgens de respondenten zijn samenwerking tussen familie en aanmelder, een plan dat zich op meer richt dan opvoedingskwesties, praktische en morele steun vanuit het netwerk, het kind weghalen uit de bedreigende situatie of degene die de dreiging veroorzaakt verwijderen uit de omgeving van het kind, tijdig bieden van professionele hulp, geen wisselende hulpverleners en een hulpverlener die reageert op signalen vanuit de familie en het netwerk.

7 Sociale steun en cohesie

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de derde onderzoeksvraag: Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de sociale steun voor de ouders bij het uitvoeren van hun taken en de cohesie in het leefsysteem toenemen? Het hoofdstuk begint met twee cases: één van een jongere die een Eigen Kracht-conferentie heeft meegemaakt en één van een jongere van de schaduwgroep waarbij dat niet het geval was. In deze cases wordt het vooral het aspect van de sociale steun en cohesie belicht. De namen van de jongeren zijn om privacyredenen gefingeerd. Vervolgens worden de bevindingen afkomstig van de vragenlijsten besproken. Tot slot worden de resultaten vanuit de interviews met betrekking tot dit onderwerp samengevat.

7.2 De cases: Charlotte en Kimberley

7.2.1 Charlotte, 15 jaar (EKc-zaak)

De situatie

Charlotte is vijftien jaar. Ze staat al enkele jaren onder toezicht. Volgens haar (derde) gezinsvoogd zijn haar ouders niet goed in staat hun dochter op te voeden; er is sprake van een gezagsvacuüm. Dat leidt tot spijbelgedrag en conflicten. De ouders van Charlotte zijn gescheiden. Ze woont bij haar moeder. Haar moeder heeft een hersenbloeding gehad, kan weinig stress aan en heeft steeds minder vat op het gedrag van haar dochter. Charlotte gaat niet naar school, gaat om met verkeerde vrienden en komt voortdurend te laat thuis. De situatie escaleert, Charlotte loopt weg. Een uithuisplaatsing dreigt, er wordt gesproken over een plaatsing in een leefgroep.

De Eigen Kracht-conferentie

Er komen achttien mensen op de Eigen Kracht-conferentie van Charlotte, vrijwel allemaal familieleden. De vraag waar de bijeenkomst om draait is: wat is er nodig om ervoor te zorgen dat Charlotte niet uit huis geplaatst hoeft te worden. De sfeer tijdens de conferentie is goed; er wordt hard gewerkt en zo nu en dan gelachen. In het plan staat dat er elke week geëvalueerd wordt wat er wel en niet is goed gegaan. Dat gebeurt door de ouders, Charlotte, oom en tante en als het kan Charlottes broer. De gezinsvoogd is hier één keer per maand bij aanwezig. Verder worden er afspraken gemaakt over de huisregels bij moeder. Om moeder te ontlasten gaat Charlotte ieder weekend naar haar vader, wordt er huishoudelijke hulp geregeld en zoekt moeder contact met lotgenoten van een patiëntenvereniging. Alle aanwezigen bieden aan gesprekspartner te zijn als er iets niet goed gaat. Als het toch fout loopt met moeder en dochter, gaat ze niet naar een crisisopvanggroep maar kan ze terecht bij een van de aanwezigen. Zeven aanwezigen geven aan haar dan op te vangen. Een andere afspraak in het plan: doorgaan met knuffelen.

Negen maanden later

Negen maanden later is de situatie van Charlotte aanzienlijk verbeterd. De eerste maanden na de Eigen Kracht-conferentie verliepen uitstekend. Daarna was er sprake

van een beetje terugval, maar niet zodanig dat er crisissituaties ontstonden. De OTS is inmiddels opgeheven. Toen er na de opheffing van de OTS toch een crisis ontstond, hebben de ouders de gezinsvoogd gebeld. Zij heeft terugverwezen naar de familie. De familie kwam er vervolgens zelf uit. Besloten is dat Charlotte voorlopig bij vader gaat wonen, zodat zowel zijzelf als haar moeder tot rust kan komen.

Volgens de gezinsvoogd is er veel meer openheid in familie en netwerk gekomen. De moeder van Charlotte durft het te erkennen als de situatie haar boven het hoofd groeit en heeft verteld dat zij niet meer zoveel kan als vroeger. Daardoor is het voor de familie mogelijk hulp te bieden. De wekelijkse evaluaties hebben plaatsgevonden, werden op een gegeven moment tweewekelijks. Charlottes oom zegt dat hij tot aan de conferentie dacht dat alles goed ging. Hij hoorde veel nieuws over de situatie van Charlotte tijdens de conferentie. Charlotte vindt dat ze veel meer steun en belangstelling van familieleden krijgt. De mensen die bij de Eigen Kracht-conferentie waren informeren hoe het met haar is, bieden nog steeds hulp en steun aan en zeggen dat ze mag bellen of komen als er iets is. Ze heeft vaste mensen gekregen bij wie ze terecht kan: oma, vrienden, haar ouders en haar broer met zijn vriendin. Haar (gescheiden) ouders overleggen tegenwoordig met elkaar en stemmen opvoedingskwesties af.

7.2.2 Kimberley, 11 jaar (schaduwzaak)

De situatie

Kimberley is elf jaar. Haar gezinsvoogd vindt haar situatie vergelijkbaar met die van Charlotte (zie boven). De ouders van Kimberley zijn gescheiden en ze dreigt te ontsporen. Ze woonde in eerste instantie bij haar moeder en daarna bij haar vader. Ze vertoont risicovol gedrag: gebruik van softdrugs, weglopen, in 'loverboy-achtige' situaties, wordt van school gestuurd vanwege drankmisbruik en de negatieve invloed op haar klasgenoten. Thuis is ze agressief en niet meer te corrigeren. Intensieve opvoedingsondersteuning baat niet. De gezinsvoogd denkt dat Kimberley geen hulp wil accepteren vanwege een loyaliteitsconflict; haar moeder vindt het niet goed dat ze bij haar vader woont. Het feit dat er geen vertrouwen is tussen de ouders, is voor de gezinsvoogd de reden om Kimberley niet bij Eigen Kracht aan te melden. Kimberley wordt uiteindelijk in een crisisgroep geplaatst, maar loopt ook daar voortdurend weg.

Het besluit

De vraag waar een besluit over genomen moest worden was: wat is een goede woonplek voor Kimberley? De gezinsvoogd overlegt met vader en stiefmoeder over wat er moet gebeuren. Moeder en andere familieleden of bekenden worden hier niet bij betrokken. Moeder wordt wel op de hoogte gehouden omdat ze het gezag heeft. Men vindt dat Kimberley ergens heen moet waar ze beschermd wordt tegen zichzelf en de mensen uit het circuit waarin ze zit. De gezinsvoogd laat zich adviseren door meerdere professionals. Ze wil voorkomen dat Kimberley op deze jonge leeftijd in een jeugdgevangenis of een gesloten groep terecht komt. Ze overweegt een groep met psychiatrische hulp, maar onderzoek wijst uit dat Kimberley geen psychiatrische stoornis heeft. Nadat ze "het hele land heeft afgebeld", komt ze terecht bij een zorgaanbieder die Kimberley mee kan laten doen met een project in het buitenland. Op die manier kan Kimberley letterlijk en figuurlijk afstand nemen van het circuit waarin ze is beland.

Negen maanden later

De volgende informatie is alleen afkomstig van de gezinsvoogd van Kimberley. De gezinsvoogd wilde niet dat Kimberley of leden van haar familie en netwerk geïnterviewd worden voor het onderzoek. Ze vindt de situatie te complex en een interview te belastend.

Negen maanden later na het besluit woont Kimberley in een projectgezin. Ze is zes maanden in het buitenland geweest, langer dan was voorzien. Ze kon niet eerder terug omdat er geen geschikte woonplek voor haar was. Terug naar vader gaf teveel risico's, de behandelcoördinatoren vonden dat ze naar een gesloten groep moest, de mensen die in het buitenland dagelijks met haar samenleefden meenden dat een gezin beter voor haar was. Vader wilde dat zijn dochter naar een gezin gaat. Uiteindelijk is er besloten dat Kimberley naar een projectgezin gaat: een kleine leefgroep met drie à vier kinderen en vaste projectouders. Plaatsing in familie of netwerk zou volgens de gezinsvoogd niet goed zijn omdat de tegenstellingen te groot zijn.

Kimberley heeft baat bij de 'gewone' situatie in het projectgezin en de aandacht die ze krijgt. Haar vader zoekt haar op in het projectgezin en ze gaat een keer per maand naar hem toe. Ze wil graag meer maar is daar volgens de gezinsvoogd nog niet aan toe. Haar wens en die van vader is dat ze op termijn weer bij vader gaat wonen. Kimberley wil haar moeder weer graag zien. De behandelaars vinden dat ze daar nog een jaar mee moet wachten tot ze sterker is. De gezinsvoogd en de projectouders willen toch proberen eerder te bereiken dat ook moeder weer een plek in het leven van Kimberley krijgt. De projectouders zullen dat begeleiden.

7.3 Resultaten vragenlijsten

Om antwoord te geven op de vraag of de sociale steun voor de ouders bij het uitvoeren van hun taken en de cohesie in het leefsysteem toenemen is met behulp van de Vragenlijst Ervaren Opvoedingsondersteuning (VEO) de steun uit het sociaal netwerk die ouders ervaren bij het opvoeden van hun kind(eren) ten tijde van de conferentie en in de periode na de conferentie in kaart gebracht. Deze vragenlijst is bij aanvang door 36 van de 52 gezinnen ingevuld (respons van 69%), drie maanden na de conferentie door 21 gezinnen (respons van 40%) en negen maanden nadien nog door 15 gezinnen (respons van 29%).

In tabel 7.1 wordt de interpretatie van de deviatiescore van de VEO op de drie meetmomenten weergegeven. Het aantal gezinnen dat 'geen problemen in opvoedingsondersteuning' ervaart met betrekking tot de steun bij de opvoeding blijft relatief gelijk over de drie meetmomenten heen. Er is wel een lichte afname waarneembaar in het aantal gezinnen met 'zeer ernstige problemen in opvoedingsondersteuning'. Deze verschuiving is echter niet statistisch aantoonbaar.

Tabel 7.1 Verandering in de gemiddelde deviatiescores VEO

Label	Deviatiescore	Aanvang (n=36)	FU 3 (n=22)	FU 9 (n=15)
Geen problemen in opvoedingsondersteuning	> -0.80	19 (53%)	10 (46%)	8 (53%)
Matige problemen in opvoedingsondersteuning	-0.80 tot -1.28	6 (17%)	7 (32%)	4 (27%)
Aanzienlijke problemen in opvoedingsondersteuning	-1.29 tot -1.64	2 (5%)	1 (4%)	2 (13%)
Ernstige problemen in opvoedingsondersteuning	-1.65 tot -1.96	-	-	-
Zeer ernstige problemen in opvoedingsondersteuning	< -1.96	9 (25%)	4 (18%)	1 (7%)

In tabel 7.2 worden de gemiddelde deviatiescores op de VEO per meetmoment weergegeven. Ten tijde van de conferentie en drie maanden later komt de gemiddelde deviatiescore overeen met 'matige problemen in opvoedingsondersteuning'. Er is een lichte verbetering te zien negen maanden na de conferentie ('geen problemen in opvoedingsondersteuning'), maar dit is geen statistisch aantoonbare vooruitgang.

Tabel 7.2 Gemiddelde deviatiescore VEO per meetmoment

Meetmoment VEO	n	m	sd	range
Aanvang	36	-.98	1.38	-4.77 - 1.90
FU 3 maanden	21	-.99	1.44	-3.89 - 1.24
FU 9 maanden	15	-.59	.94	-2.93 - .75

Vervolgens is met behulp van de Positieve Uitkomsten Lijst (PUL) de mate van sociaal optimisme van de gezinnen in kaart gebracht ten tijde van de conferentie en in de periode nadien. Bij aanvang is de vragenlijst door 35 gezinnen ingevuld (respons van 67%), drie maanden na de conferentie door 17 gezinnen en negen maanden nadien door 15 gezinnen (respons van respectievelijk 33% en 29%). In tabel 7.3 wordt weergegeven hoe de gezinnen op de drie meetmomenten op sociaal optimisme scores in vergelijking met de algemene bevolking.

Tabel 7.3 Verandering in problemen m.b.t. sociaal optimisme o.b.v. PUL

Label	Deviatiescore	Aanvang	FU3	FU9
		(n=35)	(n=17)	(n=15)
Geen problemen m.b.t. sociaal optimisme	> -0.80	21 (60%)	11 (64%)	12 (80%)
Matige problemen m.b.t. sociaal optimisme	-0.80 tot -1.28	7 (20%)	2 (12%)	2 (13%)
Aanzienlijke problemen m.b.t. sociaal optimisme	-1.29 tot -1.64	2 (6%)	-	-
Ernstige problemen m.b.t. sociaal optimisme	-1.65 tot -1.96	2 (6%)	2 (12%)	-
Zeer ernstige problemen m.b.t. sociaal optimisme	< -1.96	3 (8%)	2 (12%)	1 (7%)

Er is een duidelijke verschuiving zichtbaar: negen maanden na de conferentie heeft het gros van de gezinnen 'geen problemen' (meer) met betrekking tot sociaal optimisme, in vergelijking met iets meer dan de helft van de gezinnen bij aanvang. Een Chikwadraattoets bevestigt dit ($X^2(6) = 22.00, p = .001$).

Vervolgens is met de Succes van de Interventie vragenlijst (SuccInt) geïnterviewd of er veranderingen zijn opgetreden op het gebied van sociale steun voor het gezin sinds het plaatsvinden van de Eigen Kracht-conferentie. Drie maanden na de conferentie is door 35 aanmelders (respons van 67%) en door 18 gezinsinformatanten (respons van 35%) deze vragenlijst ingevuld. Negen maanden na de conferentie is de respons respectievelijk 52% en 29%.

In tabel 7.4 worden de gemiddelde scores met betrekking tot sociale steun voor het gezin weergegeven. Hoe hoger de score, des te positiever het oordeel. De maximale score die behaald kan worden is zestien. Uit de tabel valt af te lezen dat zowel aanmelders als gezinsinformatanten een verbetering in sociale steun voor de gezinnen ten opzichte van de situatie bij aanvang rapporteren. Aanmelders beoordelen de sociale steun voor het gezin negen maanden na de conferentie gemiddeld minder positief dan drie maanden na de conferentie, maar gezinsinformatanten juist positiever over de sociale steun bij de tweede follow-up. Het verschil tussen de twee meetmomenten is echter niet statistisch aantoonbaar. Aanmelders en informatanten blijken ook niet significant van elkaar te verschillen in hun beoordeling van de sociale steun voor het gezin.

Tabel 7.4 Beoordeling van sociale steun door aanmelder en gezinsinformatant

	FU3			FU9		
	n	m (sd)	range	n	m (sd)	range
Aanmelder	35	10.03 (3.25)	3-16	27	8.92 (3.11)	4-14
Gezinsinformatant	18	8.41 (3.02)	1-13	15	9.21 (4.21)	2-16

7.4 Resultaten interviews

In alle interviews is gevraagd naar de contacten van de geïnterviewde met familie en netwerk, de mate van betrokkenheid tijdens de Eigen Kracht-conferentie en bij de uitvoering van het plan. Ook is gevraagd of het aantal contacten met familie en netwerk en de steun voor ouder en kind in de voorgaande negen maanden is toegenomen, gelijk gebleven of afgenomen. Uit de verhalen van respondenten die een Eigen Kracht-conferentie hebben meegemaakt, blijkt duidelijk dat de conferentie bijdraagt aan de activiteit van en samenhang in de kring van familie en bekenden. Om te beginnen zijn familie en bekenden bijeengekomen (circa 14 deelnemers per EKc, zie tabel 4.2), geïnformeerd over wat er aan de hand is en bij de besluitvorming betrokken. Daarnaast hebben zij hun hulp en steun aangeboden en vastgelegd in het plan. Over het feit dat de conferentie zelf steunend en activerend was zijn de meningen niet verdeeld. Zowel familieleden als hulpverleners vertellen hierover en laten zich positief uit over de conferentie.

“Ze hadden zoiets van kijk, wij worden ook serieus genomen. Je merkte het enthousiasme van wij hebben hier ook een stem, wij kunnen hier ook over bepalen.”
(gezinsvoogd)

“Ik denk dat je de oplossing beter binnen de familie kan zoeken dan buiten de familie” (oom)

“Het verraste me positief dat al die mensen aanwezig waren. En hoe goed er gecommuniceerd werd. Ook hoe open mijn zuster was. Het was namelijk ook wel een beetje gedwongen en ze moest wel. Ze wist dat als er geen verandering komt, wordt het niks met het terugkomen. (...) Ook de meiden stelden zich constructief op. Ze kunnen achteraf nooit zeggen dat ze tegen zijn, want ze hebben zelf toegestemd.”
(tante)

Maar hoe is het na negen maanden met deze steun en samenhang? Er is aan de respondenten gevraagd hoe de steun van familie en netwerk zich ontwikkeld heeft in de periode na de Eigen Kracht-conferentie. Een meerderheid van de aanmelders (meest gezinsvoogden) zegt dat de steun van familie en netwerk is toegenomen. Slechts een aanmelder vindt dat de steun is afgenomen.

“Zijn aanstaande schoonvader doet nu met hem zijn financiën.”

“Op de conferentie heeft ze weer de hele familie gezien en ontmoet. Er zijn weer contacten gekomen. Die zijn er nu nog steeds. Dus dat is echt heel positief.”

“Ze gaan nu samen met elkaar verder. De situatie was zo geëscaleerd. Nu zijn ze terug bij elkaar en ik denk dat het heel goed is geweest.”

Vier op de tien respondenten uit familie en netwerk vinden dat de steun sinds de Eigen Kracht-conferentie is toegenomen, ongeveer een derde vindt dat de steun gelijk is gebleven en een kwart vindt dat er minder steun is dan op de Eigen Kracht-conferentie. De ervaren steun betreft niet alleen de opvoeder, maar ook het kind.

“Mijn oom belt soms. En die vraagt nu aan mij hoe het gaat. En dan zeggen ze tegen mij en ook andere familieleden, ze is toch veranderd. Een leuke meid geworden!”
(kind)

“Het contact is hetzelfde gebleven. Met één schoonzus heb ik wel meer contact. Maar alleen omdat mijn dochter nu bij haar woont, anders zou het niet zo geweest zijn, denk ik. Het is eigenlijk een heel rare familie, maar ik ben wel blij dat ze mijn dochter in huis genomen hebben.” (moeder)

“Wat heel bijzonder was dat de twee meiden kort geleden een keer een hele avond zonder moeder bij ons zijn geweest en toen heel open over alles hebben verteld. Over de tijd dat ze veel op straat rondhingen, over de tijd dat ze in detentie zaten en over thuis. Heel bijzonder omdat ze ook goed reageerden op kritische vragen enzo. Het scheelt wel dat we allemaal weten wat er aan de hand is, je weet nu van de hoed en de rand.” (tante)

“Als we soms onenigheid hebben over bepaalde afspraken, kan ik zeggen ga dat nog eens met burens bespreken. Ga nog eens terug en vraag hoe zij denken dat het is.” (moeder)

“We zorgen en helpen, het maakt niet uit wat de situatie is. Dat is heel normaal.” (broer)

“Ik denk dat de familie mijn moeder meer is gaan steunen. Mij niet zo. (...) Vroeger ging ik naar mijn lievelingshulpverlener toe als er iets was, dat doe ik nu meer bij mijn moeder.” (kind)

Er zijn opvallende verschillende te vinden tussen de EKc-zaken en de zaken uit de schaduwgroep. Volgens de helft van de hulpverleners is de steun vanuit familie en netwerk in de schaduwgroep afgenomen gedurende de afgelopen negen maanden, terwijl zij over de EKc-zaken in meerderheid zeggen dat de steun is toegenomen.

Op grond van bovenstaande lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat de sociale cohesie en steun bij de EKc-zaken is bevorderd of in stand gehouden en bij de schaduwgroep verzwakt. Dat maakt de vraag wat hiertoe heeft bijgedragen interessant. Met name familieleden vertellen hierover. We komen hier later in deze paragraaf op terug. De professionals registreren wel of er steun is of niet, maar lijken zich met het onderwerp zelf en hun mogelijke bijdrage daaraan nauwelijks bezig te houden. De onderzoeksvraag ‘is de sociale cohesie en de steun vanuit het netwerk bevorderd’ is geen vraag die zij zichzelf vaak lijken te stellen.

Opvallend in de gesprekken met de professionals is het feit dat zij in hun reguliere werkwijze weinig of geen contact hebben met anderen dan het kerngezin. Zij spreken vooral de verzorgende ouder(s) of degene die het gezag heeft en de kinderen. Een opa of oma, tante of oom kennen ze alleen als die de verzorging op zich heeft genomen, bijvoorbeeld bij een netwerkplaatsing. Dat zij andere familieleden kennen is eerder uitzondering dan regel, zo blijkt zowel uit de interviews met hulpverleners van de EKc-zaken als van de schaduwgroep. Hoewel zij het belang van het netwerk erkennen, nemen zij weinig initiatieven in deze richting. Desgevraagd leggen een aantal professionals uit de schaduwgroep uit waarom niet; zij blijken een negatief beeld te hebben van het netwerk en verwijzen naar het feit dat het wettelijk niet verplicht is om de mening van anderen mee te nemen in de besluitvorming.

“Rondom vader is wel een stevig netwerk. Dat waren geen opties omdat ze bij vader horen. Dat is één pot nat”

“Ik heb onvoldoende vertrouwen in dit netwerk door de sociale context en verstandelijke vermogens. Het netwerk kletst wel mee, maar geeft geen steun. Zo schat ik ze in.”

“Iedereen mag zijn mening zeggen. Ik hoor nooit iets uit die hoek.”

“Vader heeft niet meebesloten. Hij heeft niet het gezag. Hij toont zich wel betrokken maar zit ook grote delen van het jaar in het buitenland. Als hij zou willen zou hij zijn mening kunnen geven want hij krijgt de stukken van de rechtbank. (...) Niemand heeft de wens uitgesproken zich daarmee bezig te houden en Bureau Jeugdzorg heeft dat ook niet eh.. wenselijk geacht.”

“Dat zijn echt twee gescheiden werelden. En zij heeft het gezag niet.”

Voor de aanmelders is de Eigen Kracht-conferentie vrijwel altijd een kennismaking met de (belangrijke) mensen uit familie en netwerk van het gezin. Het feit dat zij mensen uit familie en netwerk hebben leren kennen ervaren zij als positief, zowel tijdens de Eigen Kracht-conferentie als negen maanden daarna (zie ook paragraaf 9.5) Zij zetten de contacten met een deel van deze mensen voort, mede afhankelijk van wat er in het plan staat. Voor hen zijn ook de evaluatiemomenten in het plan belangrijk, dan wordt immers de stand van zaken doorgenomen en kan verdere afstemming plaatsvinden. Als er geen evaluatie plaatsvindt, hetgeen nogal eens voorkomt, tonen zowel aanmelder als familieleden zich daar teleurgesteld over:

“Ik zei toen, waar blijft je familie nu, want die zouden na drie maanden weer opnieuw bij elkaar komen. En dat is er bij mijn weten niet van gekomen. (...) Ik heb daar onvoldoende zelf het voortouw in willen nemen. (...) Ik heb wel even gedacht: EKc kan toch na drie maanden vragen hoe is het ermee? (...) Als ik na drie maanden herinnerd word, kan ik zelf ook denken van: ohh, dat moet ik nog even doen.” (gezinsvoogd)

“Er zou nog een evaluatie zijn na drie maanden, maar die is niet geweest. We hadden een afspraak maar mijn broer kon opeens niet komen en toen hebben we het er verder niet meer over gehad. Wel jammer eigenlijk.” (moeder)

Uit wat de aanmelders en de familieleden vertellen, blijkt dat er een viertal risicovolle situaties zijn waarin de kans bestaat dat de steun van de familie afneemt of wordt ingetrokken:

1. ruzie in de familie: als het niet lukt om de neuzen een kant op te houden en oude tegenstellingen weer een rol gaan spelen;
2. de gevraagde professionele hulp in het plan blijft uit: als mensen uit het netwerk zich inzetten maar de volgens hen benodigde professionele steun komt niet of te laat, demotiveert dat de familie en/of houdt men het niet vol;
3. de situatie verandert ingrijpend: als er een belangrijk familielid uitvalt door ziekte of overlijden of de problemen onverwacht toenemen;
4. er wordt niet (regelmatig) geëvalueerd: als er geen ‘kerngroep’ van mensen is die het proces van de uitvoering bespreekt, bestaat de kans dat mensen elkaar niet meer aanspreken op wat is beloofd, de samenhang verdwijnt en het plan niet wordt aangepast als een van de hiervoor beschreven punten aan de orde is.

De meeste families vertellen veel over de manier waarop zij ervoor gezorgd hebben dat de sociale samenhang en steun is gebleven of bevorderd. Anderen vertellen wat zij gemist hebben. In het proces van steun en samenhang blijken formele en informele momenten van belang, zoals evaluaties en verjaardagen. De meest genoemde zaken die belangrijk zijn om elkaar te kunnen blijven steunen zijn:

- belangstelling tonen, ook voor de andere leden van het gezin
- niet alleen over problemen praten, ook over wat goed gaat
- complimenten geven en bedanken
- elkaar te blijven informeren over hoe het gaat
- eerlijk te blijven over wat er goed gaat en wat niet
- durven doorvragen en het paard bij de naam noemen
- elkaar kunnen bereiken (beschikking hebben over telefoon en pc en elkaars telefoonnummer en/of emailadres kennen)
- elkaar opzoeken, logeren of samen iets ondernemen
- dat degene die steun nodig heeft erom vraagt als er iets (nieuws) nodig is
- dat degene die steun wil geven het zo nu en dan blijft aanbieden
- doorzetten en beloftes nakomen
- elkaar erop aanspreken als iemand zijn belofte niet nakomt
- zelf initiatief nemen
- gezelligheid, samen bakkie drinken.

7.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is ingegaan op de vraag of Eigen Kracht-conferenties ertoe leiden dat de sociale steun voor de ouders bij het uitvoeren van hun taken en de cohesie in het leefsysteem toenemen. Uit de vragenlijsten komt naar voren dat het gros van de gezinnen geen problemen (meer) heeft met betrekking tot sociaal optimisme, in vergelijking met iets meer dan de helft van de gezinnen bij aanvang. Daarnaast geven gezinnen zelf aan dat zij negen maanden na de conferentie gemiddeld iets meer steun ontvangen/ervaren dan ten tijde van de conferentie en dat zij ook minder steun behoeven. Deze bevinding wordt gesteund door de opinie van de gezinsinformanten. Aanmelders daarentegen zijn negen maanden na de conferentie minder positief over de sociale steun aan het gezin dan drie maanden nadien, maar zien wel een verbetering ten opzichte van de situatie bij aanvang.

Volgens de helft van de geïnterviewde hulpverleners is de steun vanuit familie en netwerk in de schaduwgroep afgenomen gedurende de afgelopen negen maanden, terwijl zij over de EKc-zaken in meerderheid zeggen dat de steun is toegenomen. Vier op de tien geïnterviewde leden van familie en netwerk vindt ook dat de steun in de EKc-zaken is toegenomen, ongeveer een derde vindt de steun hetzelfde gebleven als op de Eigen Kracht-conferentie, een kwart ervaart minder steun. Het gaat om steun voor kind en/of ouder(s). Volgens de respondenten zijn zowel de Eigen Kracht-conferentie als de uitvoering van het plan daarna hierop van invloed geweest.

De aanmelders merken wel op of er steun is of niet, maar lijken zich met het onderwerp zelf en hun mogelijke bijdrage daaraan nauwelijks bezig te houden. In hun reguliere werkwijze blijken zij weinig of geen contact te zoeken met anderen dan het kerngezin of degenen die het gezag hebben. Dit komt ondermeer doordat zij een

negatief beeld hebben van het netwerk en het niet verplicht is om de mening van anderen mee te nemen in de besluitvorming.

Voor de aanmelder is een belangrijke opbrengst van de Eigen Kracht-conferentie dat zij meer personen uit familie en netwerk leren kennen. Zij zetten het contact met een deel van deze mensen voort, afhankelijk van wat er in het plan staat.

Er is een risico dat de steun van familie en netwerk afneemt, als er ruzie is in de familie, de gevraagde professionele hulp uitblijft, de situatie ingrijpend verandert en er geen regelmatige procesbewaking is. Belangrijk om elkaar te kunnen blijven steunen is dat er belangstelling en contact is en blijft (zowel op informele en formele momenten), dat de zorgen onderwerp van gesprek zijn maar ook 'gewone' zaken, dat men elkaar positief bejegt, durft aan te spreken en zelf initiatief neemt.

8 Verschuiving van de regiefunctie

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de laatste onderzoeksvraag: Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de regiefunctie inzake veiligheid en welzijn van de kinderen en functioneren van de ouders van het hulpverleningssysteem verschuift naar het leefsysteem? Om het onderwerp in te leiden worden twee cases beschreven: één van een jongere die een Eigen Kracht-conferentie heeft meegemaakt en één van een jongere uit de schaduwgroep waarbij dat niet het geval was. In deze cases wordt het vooral het aspect van de regie belicht. De namen van de jongeren zijn om privacyredenen gefingeerd. Vervolgens worden de resultaten op basis van de vragenlijsten gepresenteerd. Tot slot worden de belangrijkste bevindingen vanuit de interviews met betrekking tot dit onderwerp samengevat.

8.2 De cases: Jennifer en Jacky

8.2.1 Jennifer, 16 jaar (EKc-zaak)

De situatie

De Eigen Kracht-conferentie gaat over Jennifer (16). Ze is kort na de scheiding van haar ouders onder toezicht gesteld. Haar moeder had zodanig haar handen vol aan het verwerken van de scheiding en de situaties van huiselijk geweld die daaraan vooraf waren gegaan, dat ze niet voldoende leiding aan haar dochter kon geven. Na de scheiding liepen de ruzies soms zo hoog op dat moeder niet meer voor zichzelf in stond en bang was haar dochter iets aan te doen. De gezinsvoogd heeft het over 'levensbedreigende situaties'.

Jennifer is in een leefgroep geplaatst. Ze gaat zo nu en dan een weekend naar huis, met wisselend succes. Zowel moeder als dochter willen graag dat ze weer thuis komt wonen. Een oudere thuiswonende broer ziet er niets in. De zorgaanbieder stelt voor een Eigen Kracht-conferentie te houden met de vraag of en hoe Jennifer in de toekomst naar huis kan. Hoewel collega's van de gezinsvoogd de inzet van Eigen Kracht afraden, gaat hij ermee akkoord. Hij hoopt dat het accent van de verantwoordelijkheid voor de dochter op deze manier minder bij hem kan liggen en meer bij anderen.

De Eigen Kracht-conferentie

Tijdens de Eigen Kracht-conferentie zijn ondermeer moeder, dochter, broer en zijn vriendin, broers van moeder met hun partner(s) en een vriendin van moeder aanwezig. De spanningen zijn groot; Jennifer loopt zelfs kwaad weg als ze haar zin niet krijgt. Zij wil meteen naar huis, maar de familie vindt dat dit niet verantwoord is en maakt een stappenplan. Uiteindelijk ligt er een plan waar iedereen het mee eens is. Er staat ondermeer in dat Jennifer therapie krijgt, iets waar ze zich eerder hevig tegen verzette. De familie heeft haar duidelijk gemaakt dat het nodig is. Moeder krijgt steun van haar broers en een vriendin. De broer van Jennifer gaat zich minder op zijn zus richten en meer op zijn eigen toekomst.

De gezinsvoogd is akkoord met het plan. Hij zou sommige dingen anders geformuleerd hebben, maar is blij dat de familie gemotiveerd is en de verantwoordelijkheden verdeeld heeft. De gezinsvoogd vindt het lastig dat de familie hem niet meer taken heeft toebedeeld. Hij hoeft 'alleen maar' te regelen dat de nodige indicaties er komen. Hij zegt: "Ik heb mijzelf verplicht niets te doen".

De situatie na negen maanden

Negen maanden later woont Jennifer sinds enkele dagen thuis bij haar moeder. Daaraan is een traject vooraf gegaan van behandeling en training in de groep, begeleiding van moeder en de terugkeer naar huis en therapie. Jennifer heeft niet de therapie gekregen die de familie bedacht had omdat ze er dingen zou leren die ze al goed beheerst. In afgelopen maanden is de situatie één keer geëscaleerd toen er ineens veel wisselingen waren onder de hulpverleners. De familie heeft toen zelf contact opgenomen met de gezinsvoogd.

De broer van Jennifer woont niet meer thuis. Hij heeft zich niet aan de afspraken in het plan gehouden, is met ruzie weggegaan en woont bij zijn vriendin. Moeder heeft meer en meer de touwtjes thuis in handen heeft gekregen. Zij heeft veel gehad aan de steun vanuit de kring van familie en bekenden. Haar broer vertelt dat hij minder snel genoeg neemt met een vaag antwoord; hij vraagt meer door en kan daardoor de vinger bij de zere plek leggen. Hij heeft nu ook contact met zijn nichtje. Dat was eerder nauwelijks het geval. Hij vindt het een goed teken dat de professionals steeds meer aan moeder en dochter overlaten. Moeder heeft het gevoel dat ze minder afhankelijk van hulpverlening is geworden. Ze heeft het idee dat ze nu begeleid wordt en dat voorheen voor haar bepaald werd wat goed voor haar was. Ze waardeert het dat de gezinsvoogd zich aan het plan gehouden heeft, ook in de crisissituatie.

Jennifer vindt dat er tegenwoordig veel beter naar haar geluisterd wordt, zowel door haar familie als door hulpverleners. Haar gezinsvoogd vond ze eerder een verschrikkelijke kerel. Nu niet meer.

De gezinsvoogd heeft gemerkt dat er geen evaluatie van het plan heeft plaatsgevonden. Hij vindt dat jammer maar heeft zich er niet mee bemoeid. Hij heeft veel minder werk aan dit gezin dan voorheen. De gezinsvoogd vindt verlenging van de OTS 'eigenlijk' niet nodig, maar stelt toch voor de OTS 'voor de zekerheid' nog een keer te verlengen.

8.2.2 Jacky, 15 jaar (schaduwzaak)

De situatie

Het besluit gaat over Jacky (15). Ze staat sinds twee jaar onder toezicht van dezelfde gezinsvoogd als de hiervoor beschreven Jennifer. Er is al hulp in het gezin vanaf haar zevende. Ze werd uit huis geplaatst omdat ze in de thuissituatie niet veilig kon opgroeien. Met name op het gebied van seksualiteit vertoonde ze grensoverschrijdend gedrag. De gezinsvoogd heeft het over "zedelijke teloorgang", waarmee hij doelt op het feit dat ze zich door jongens liet gebruiken, geen 'nee' kon zeggen en moeder haar dochter niet beschermde door grenzen te stellen. Jacky luistert niet naar haar moeder, blowt en steelt. Er is ook een oudere zus in huis. Zeker is dat moeder en die zus elkaar sloegen, waarschijnlijk gaat het met moeder en Jacky ook zo maar daar komt de gezinsvoogd niet goed achter. De gezinsvoogd denkt dat moeder meer klappen krijgt dan geeft.

Jacky wordt geplaatst in een groep van een zogenaamde drie milieuvoorziening (wonen, werken vrije tijd op één terrein). Ze volgt daar een behandelingsprogramma, is aan structuur gewend, heeft een goed contact met de groepsleiding en is toe aan meer vrijheid. Zowel moeder als dochter willen graag dat ze weer thuis komt wonen. De gezinsvoogd heeft daar volstrekt geen vertrouwen in en denkt dat ze nooit meer thuis zal wonen.

Het besluit

Het besluit gaat over waar Jacky gaat wonen nu ze weg kan uit de drie milieuvoorziening. De gezinsvoogd heeft geen vertrouwen in de opvoedingscapaciteiten van moeder en denkt dat het niet goed voor het meisje zal zijn als ze in de toekomst naar huis gaat. Hij denkt meer aan zelfstandig wonen op termijn.

Hij wint advies in van de drie milieuvoorziening en besluit haar over te plaatsen naar een lichtere setting, een leefgroep in de woonplaats van moeder. Zo kunnen moeder en dochter meer contact met elkaar hebben. Hij overlegt met moeder en Jacky die beiden dolblij zijn dat ze dichterbij komt wonen. Hij spreekt zich niet uit over zijn inschatting van de toekomst en presenteert de overplaatsing als een tussenstap. De gezinsvoogd betreft de drie milieuvoorziening bij zijn besluit, geen familie of bekenden. Daar heeft hij ook geen contact mee.

De situatie na negen maanden

Jacky is na enkele maanden overgeplaatst en woont nu in een leefgroep in de woonplaats van haar moeder. Ze gaat het weekend en in vakanties naar huis. Moeder krijgt een aantal uren per week begeleiding. Het gaat goed met Jacky, ze laat zich begeleiden en zwerft niet meer over straat. De gezinsvoogd noemt haar leerbaar en ziet vooruitgang in haar gedrag. Ze houdt zich goed aan de regels, krijgt meer zelfvertrouwen en haar gedrag is "voorbeeldig". Jacky vindt zelf ook dat ze veel geleerd heeft, vooral discipline.

De gezinsvoogd denkt dat ze veel baat heeft bij de groep waar ze nu woont. Hij hoopt dat moeder en dochter mede door psychiatrische hulp die moeder krijgt, zullen inzien dat het goed is om contact met elkaar te hebben, maar dat de opvoeding beter in de groep kan gebeuren. Dat is volgens hem het maximaal haalbare.

Jacky is ontzettend boos op de gezinsvoogd en voelt zich bedonderd. Zij dacht dat ze naar huis mocht als ze goed haar best zou doen. En nu mag het niet. Moeder steunt haar dochter, zo ook familie en bekenden. De gezinsvoogd heeft de indruk dat het een "zwak sociaal systeem" is ("die mensen kletsen maar wat"). Er is één persoon, een steunpilaar en vriendin van moeder, in wie de gezinsvoogd wel vertrouwen heeft. Zij is een keer met moeder mee geweest naar een zitting en heeft zelf de gezinsvoogd gebeld om te melden dat moeder en dochter er niets van snappen.

De opstelling van de gezinsvoogd is: ik maak de keuze, laat me adviseren door de zorgaanbieder, wil Jacky en moeder daarbij betrekken maar laat het niet van hen afhangen. Het einddoel, zo stelt hij, is dat Jacky veilig is, niet dat ze thuis kan wonen. Er zijn regels gesteld over de hoeveelheid contact tussen Jacky en haar moeder. Moeder en dochter houden zich daar niet aan en zien elkaar veel vaker. De gezinsvoogd en hulpverleners zijn daarvan niet op de hoogte.

8.3 Resultaten vragenlijsten

Om antwoord te geven op de vraag of Eigen Kracht-conferenties ertoe leiden dat de regiefunctie inzake veiligheid en welzijn van de kinderen en functioneren van de ouders van het hulpverleningssysteem verschuift naar het leefsysteem is de Succes van de Interventie vragenlijst (Succlnt) ingevuld. Met behulp van deze vragenlijst is geïnventariseerd of er veranderingen zijn opgetreden met betrekking tot de verschuiving van de regiefunctie binnen het gezin sinds het plaatsvinden van de Eigen Kracht-conferentie. Drie maanden na de conferentie is door 35 aanmelders (respons van 67%) en door 18 gezinsinformanten (respons van 35%) deze vragenlijst ingevuld. Negen maanden na de conferentie is de vragenlijst nogmaals ingevuld door 27 aanmelders en 15 gezinsinformanten (respons respectievelijk 52% en 29%).

Tabel 8.1 Beoordeling van de regiefunctie van het gezin door aanmelder en gezinsinformant

	FU3			FU9		
	n	m (sd)	range	n	m (sd)	range
Aanmelder	35	3.85 (1.20)	1-6	27	3.92 (1.58)	1-8
Gezinsinformant	18	3.75 (1.44)	2-7	15	4.90 (1.73)	2-8

Een hogere score op deze Regie-schaal van de Succlnt houdt in dat gezinnen sneller om hulp vragen wanneer zij dit nodig hebben en dat de hoeveelheid professionele hulp in het gezin is afgenomen. In tabel 8.1 valt af te lezen dat zowel aanmelders als gezinsinformanten oordelen dat de regiefunctie negen maanden na de conferentie (nog) meer bij de gezinnen is komen te liggen dan drie maanden na de conferentie. Het verschil tussen de twee meetmomenten is echter niet statistisch aantoonbaar. Aanmelders en informanten blijken ook niet significant van elkaar te verschillen in hun beoordeling van de regiefunctie van het gezin.

Vervolgens is aan aanmelders nog gevraagd naar de verhouding draaglast versus draagkracht in de gezinnen en een eventuele verandering hierin sinds het plaatsvinden van de conferentie. In tabel 8.2 worden draaglast en draagkracht door middel van een rapportcijfer weergegeven. Hoe hoger het cijfer des te groter de draaglast of draagkracht van het gezin. De beoordeling van de draaglast en de draagkracht op drie maanden na de conferentie blijkt niet te verschillen van negen maanden na de conferentie. Dit geldt ook voor beoordeling hoe de verhouding tussen draaglast en draagkracht veranderd is sinds de conferentie.

Tabel 8.2 Verandering in de verhouding draaglast / draagkracht (alleen door aanmelder)

		FU3 (n=35)	FU9 (n=27)
Rapportcijfer draaglast van het gezin		6.29 (2.83)	5.92 (2.43)
		1-10	1-9
Rapportcijfer draagkracht van het gezin		5.03 (2.29)	4.88 (2.78)
		1-8	1-10
Verhouding draagkracht/draaglast sinds EKc	Ongunstiger	5 (14%)	4 (15%)
	Gelijk gebleven	11 (31%)	6 (22%)
	Wel wat gunstiger	12 (34%)	12 (44%)
	Veel gunstiger	4 (11%)	2 (8%)
	Geen zicht op	3 (9%)	3 (11%)

Vervolgens is met behulp van de PUL de mate van autonomie van de gezinnen in kaart gebracht ten tijde van de conferentie en in de periode nadien. Bij aanvang is de vragenlijst door 35 gezinnen ingevuld (respons van 67%), drie maanden na de conferentie door zeventien gezinnen en negen maanden nadien door vijftien gezinnen (respons van respectievelijk 33% en 29%). In tabel 8.3 worden de interpretaties van de deviatiescores op autonomie van de gezinnen op de drie meetmomenten weergegeven. Het aantal gezinnen dat bij aanvang 'geen problemen' ervaart met betrekking tot de autonomie is al vrij hoog. Er blijkt dan ook geen sprake van een statistisch verschil tussen de drie meetmomenten.

Tabel 8.3 Verandering in deviatiescores autonomie o.b.v. PUL

Label	Deviatiescore	Aanvang (n=35)	FU3 (n=17)	FU9 (n=15)
Geen problemen m.b.t. autonomie	> -0.80	25 (71%)	12 (71%)	12 (80%)
Matige problemen m.b.t. autonomie	-0.80 tot -1.28	2 (6%)	1 (6%)	1 (<7%)
Aanzienlijke problemen m.b.t. autonomie	-1.29 tot -1.64	3 (9%)	-	1 (<7%)
Ernstige problemen m.b.t. autonomie	-1.65 tot -1.96	1 (3%)	-	-
Zeer ernstige problemen m.b.t. autonomie	< -1.96	4 (11%)	4 (23%)	1 (<7%)

8.4 Resultaten interviews

In de interviews is over regie gesproken in de zin van wie degene is die in hoge mate bepaalt. De onderzoeksgroep bestaat uit zaken waarbij er sprake is van jeugdbescherming, meestal een ondertoezichtstelling. Het wettelijk kader is dus duidelijk; de voogd of gezinsvoogd kan besluiten nemen, al dan niet bekrachtigd door

de kinderrechter, tegen de wens van direct betrokkenen in. Binnen dat wettelijk kader is het echter mogelijk dat de regie verschuift van de gezinsvoogd naar ouders of andere leden van het netwerk. Er is met de respondenten gesproken over hoe de besluitvorming plaatsvindt en –vond, wie het negen maanden geleden voornamelijk voor het zeggen had en wie ten tijde van het interview.

De helft van de respondenten in de EKc-zaken vindt dat de regie meer bij familie en netwerk is komen te liggen. Een vijfde vindt dat de regie minder bij de familie is komen te liggen. Van de rest vindt de helft dat er geen verschil is en van de andere helft is de mening niet bekend. Leden van familie en netwerk vinden iets vaker dan aanmelders dat zij de regie meer gekregen hebben, maar de verschillen zijn niet significant.

“Ik weet van een collega die zei: nou dan heb je niets in te brengen en dan ben je de regie kwijt. Wij zijn natuurlijk van die regie freaken. Die ervaring had ik niet. Wat het mij heeft opgeleverd is het familiesysteem meer de verantwoordelijkheid geven.” (gezinsvoogd)

“Ik heb zelf opvoedingsondersteuning aangevraagd. Nu is er video-training. De ene week wordt er een bandje opgenomen en de andere week wordt het besproken.” (ouder)

“Ik ben nog steeds degene die bepaalt. Het is belangrijk dat er een neutraal iemand is die mensen kan aanspreken en knopen kan doorhakken. Je laat als hulpverlener zoveel mogelijk los, maar zodra er zich dan moeilijkheden voordoen, roept de familie: help ons daarbij.” (gezinsvoogd)

“De rollen zijn omgedraaid. Eerder was het de voogd die zei wat er was en was ik het daarmee eens dan dacht ik van, nou ja hij zal wel weten wat goed is. Maar nu ga ik het gewoon steeds meer zelf overnemen” (ouder)

“De regie ligt steeds meer bij hen. Als hulpverlener ben je geneigd zelf de lijnen uit te zetten en met een EKc doe je het tegenovergestelde. Zij gaan met elkaar een plan bedenken wat bij hen past. Dat vind ik alleen maar leuk. (...) Ik kan natuurlijk niet een plan bedenken. Ik kende die mensen niet. EKc heeft me wel geleerd dat je heel veel meer mensen en families om de tafel moet laten gaan. Want daar zit gewoon heel veel kracht. En van buitenaf kan je het bedenken, maar ik ken de cultuur niet.” (gezinsvoogd)

Bij de zaken uit de schaduwgroep is in eenderde van de situaties de regie niet veranderd, bij tweederde is de regie meer bij de hulpverlener komen te liggen. Niet een van de geïnterviewden uit de schaduwgroep vindt dat de regie meer bij familie en netwerk is gekomen.

“Met Eigen Kracht ga je wat achterover zitten en zeg je, nou, we gaan met elkaar eens kijken. En op dit moment was het juist ook belangrijk dat je vanuit je gezag en positie handelde. Dus geen Eigen Kracht-conferentie Ook door het gevaar dat ze liep. Dan moet je weten wat je doet. En dat moet je kunnen verantwoorden. Als er dan wat met haar gebeurt en je zegt tegen de pers, de familie heeft het plan bedacht word je uitgelachen.” (gezinsvoogd)

“De mening van de familie is niet van invloed op mijn besluiten en zal het ook niet worden. Het internaat levert de informatie en ik beslis.” (gezinsvoogd)

“Mijn voogd heeft zoiets van: ik bepaal alles. Klaar.” (kind)

“De ouders kunnen van mening zijn dat het goed gaat en wij zien gewoon aan alle kanten dat het mis gaat. (...) Moeder wilde niet. Ik heb haar uitgelegd waarom ik het voor haar heb gekozen. En toen is ze na een eerste gesprek akkoord gegaan. (...) Ik bekijk de situatie, ik doe gesprekken met het gezin. En ik houd me wel bij mijn standpunt.” (gezinsvoogd)

8.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is ingegaan op de vraag of Eigen Kracht-conferenties ertoe leiden dat de regiefunctie verschuift van het hulpverleningssysteem naar het leefsysteem. Er is onder andere gekeken naar de draaglast en draagkracht van de gezinnen. Deze lijken niet te veranderen in de periode na de conferentie. Wel oordelen zowel aanmelders als gezinsinformanten dat negen maanden na de conferentie de regiefunctie meer bij de gezinnen is komen te liggen dan bij aanvang en bij drie maanden na de conferentie. Ook de geïnterviewden vinden dat in de helft van de zaken waar een Eigen Kracht-conferentie heeft plaatsgevonden de regie meer bij familie en netwerk is komen te liggen, bij een vijfde minder. Bij de schaduwgroep is in tweederde van de zaken de regie meer bij de hulpverlener komen te liggen; bij de rest heeft geen verschuiving van de regie plaatsgevonden.

9 Overige bevindingen

9.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden overige bevindingen gerapporteerd die tijdens het onderzoek naar voren zijn gekomen. Er wordt in de eerste plaats ingegaan op de aanwezigheid van het plan in de dossiers. Vervolgens wordt geïnterviewd hoe vaak er ambulante hulp of een uithuisplaatsing is ingezet en wat de aard hiervan was. Tot slot wordt ingegaan op de beleving van de besluitvorming in de gezinnen, het contact tussen de aanmelder en het gezin en de samenwerking tussen beide in de post-EKc periode.

9.2 Aanwezigheid van het plan in de dossiers

Tijdens het dossieronderzoek viel het op dat het dossier niet standaard informatie bevatte over (het al dan niet plaatsvinden van) de Eigen Kracht-conferentie. In tabel 9.1 wordt weergegeven op welke wijze er informatie in de dossiers aanwezig was. Bij het merendeel van de dossiers (ook waar het plan of een aankondiging van de conferentie in het dossier aanwezig was) was in de hulpverleningsplannen weinig tot geen informatie over de conferentie en de situatie nadien te vinden.

Tabel 9.1 Aanwezigheid van het plan van de conferentie in het dossier (n=79)

	Aantal dossiers
Plan aanwezig	40 (51%)
Geen plan, wel brief / aankondiging	10 (13%)
Geen informatie over Eigen Kracht	29 (36%)

Vervolgens is tijdens het dossieronderzoek met behulp van de ZAP geïnterviewd hoe vaak, en welk soort, ambulante hulp is ingezet in de periode na de conferentie. In tabel 9.2 wordt weergegeven hoeveel gezinnen ambulante hulp hebben ontvangen en welke aard deze hulp had. Gezinnen waarbij de conferentie niet heeft plaatsgevonden blijken iets vaker ambulante hulp te hebben ontvangen dan gezinnen waarbij de conferentie wel is doorgegaan. Dit verschil is echter niet significant. Verder valt op dat gezinnen zonder conferentie een zwaardere variant van ambulante hulp hebben ontvangen (bijvoorbeeld Families First en IAG) dan gezinnen waarbij wel een conferentie heeft plaatsgevonden.

Tabel 9.2 Aantal gezinnen waarbij ambulante hulp is ingezet in de periode na de (aanmelding voor de) conferentie (n=79)

	Conferentie (n=63)	Non-conferentie (n=16)
Geen ambulante hulp	37 (59%)	7 (44%)
Families First	3 (5%)	3 (19%)
Licht ambulant gezin	5 (8%)	1 (6%)
Intensief Ambulant Gezin (IAG)	6 (9%)	3 (19%)
Individuele therapie kind	5 (8%)	-
Licht ambulant kind	3 (5%)	1 (6%)
Andere hulp	4 (6%)	1 (6%)

9.3 Inzet van ambulante hulp of uithuisplaatsing

Vervolgens is geïventariseerd bij hoeveel gezinnen er een uithuisplaatsing heeft plaatsgevonden. Uit eerder onderzoek zijn er immers aanwijzingen dat EKc's leiden tot minder uithuisplaatsingen en tot proportionele toename van netwerkplaatsingen. In tabel 9.3 valt te lezen dat bij ongeveer tweederde van de gezinnen van beide groepen een uithuisplaatsing heeft plaatsgevonden voorafgaand aan de conferentie of in de periode erna.

Tabel 9.3 Aantal gezinnen waarbij een uithuisplaatsing heeft plaatsgevonden

	Conferentie (n=63)	Non-conferentie (n=16)
Geen uithuisplaatsing	24 (38%)	5 (31%)
Netwerkplaatsing	20 (32%)	6 (37%)
Pleegzorg	3 (4%)	-
Crisisopvang kind	8 (13%)	1 (6%)
Residentieel 24-uurs opvang/behandeling	3 (5%)	3 (19%)
Deeltijd residentieel 24-uurs opvang	1 (<2%)	-
Dagbehandeling	1 (<2%)	-
Anders	3 (5%)	1 (6%)

Bij de gezinnen waar de conferentie heeft plaatsgevonden (n=63) waren achttien kinderen al voor de conferentie uithuisgeplaatst (vijf lopen nog, dertien beëindigd), drie kinderen op de datum van de conferentie (één loopt nog, twee beëindigd), elf kinderen in de periode na de conferentie (zeven lopen nog, vier beëindigd) en van zeven kinderen is het onbekend wanneer zij precies uithuisgeplaatst zijn. De gemiddelde duur van de reeds beëindigde uithuisplaatsingen (n=19) was 4.6 maanden. Bij de gezinnen waarbij de conferentie niet is doorgegaan (n=16) waren zeven kinderen al voor de aanmelding voor de Eigen Kracht-conferentie

uithuisgeplaatst (drie lopen nog, vier beëindigd) en twee kinderen in de periode nadien (één loopt nog, één beëindigd). De gemiddelde duur van de reeds beëindigde uithuisplaatsingen van deze groep kinderen (n=5) was 7.4 maanden.

In tabel 9.4 wordt weergegeven voor welk soort uithuisplaatsing is gekozen indien deze in de periode van of na de conferentie plaatsvond. Het valt op dat bij gezinnen met een conferentie er met name netwerkplaatsingen hebben plaatsgevonden.

Tabel 9.4 Soort uithuisplaatsing in de periode na (de aanmelding voor) de conferentie

	Conferentie (n=14)	Non-conferentie (n=2)
Netwerkplaatsing	10 (71%)	-
Pleegzorg	1 (7%)	-
Residentieel 24-uurs opvang/behandeling	1 (7%)	2 (100%)
Anders	2 (15%)	-

9.4 Beleving besluitvorming

De onderzoekers hebben een verschil bemerkt in de manier waarop er in EKc-zaken en zaken uit de schaduwgroep gepraat wordt over de besluitvorming. In de EKc-zaken was voor alle respondenten helder wanneer, door wie, waarover en op welke wijze er een besluit was genomen. De Eigen Kracht-conferentie was daarin bepalend. Als er gevraagd werd naar het plan of het besluit, wisten de respondenten waarop er werd bedoeld.

In de zaken uit de schaduwgroep verliep dat anders. Dat was om te beginnen al te merken bij het zoeken naar geschikte zaken (zie ook 2.5). Dit was deels moeilijk doordat de aanmelders zich wel het moment van bijvoorbeeld de uithuisplaatsing herinnerden, maar niet het moment waarop dit besluit was genomen. Ook in de interviews viel op dat zij weinig konden vertellen over de manier waarop het besluit genomen was en wie daarbij betrokken waren.

9.5 Contact hulpverlener en familie

In de EKc-zaken vertellen hulpverleners opvallend vaak dat het contact tussen hen en de familie verbeterd is. Tweederde maakt daar melding van; dat is aanzienlijk meer dan de hulpverleners uit de schaduwgroep. Dit heeft enerzijds te maken met het feit dat de hulpverleners door de Eigen Kracht-conferentie meer familieleden hebben leren kennen, anderzijds met dat zij hierdoor op een andere manier met de familie hebben kunnen samenwerken. Zij zeggen hier ondermeer over:

“Dan zie je zo’n hele club bij elkaar en bij de kennismaking hoe iedereen daar zit. De een heel terughoudend, de ander heel actief en enthousiast. Dat is mooi om te zien, wat voor systeem uiteindelijk rondom zo’n gezin staat.”

“Door toedoen van de conferentie werd voor mij wel duidelijk wie er echt betrokken is. De mensen die daar waren, dat waren ook eigenlijk de belangrijkste mensen. Die zijn nog steeds wel in beeld en dat is wel grappig. Dus dat vond ik heel duidelijk.”

“Je ziet ook wie het hoofd van de familie is of welke familieleden veel respect krijgen. Dan denk je ... Oké, daar moet ik me dus tot wenden. (...) Het contact met de familie was al wel positief en het is nog steeds positief.”

“Tante had wel zoiets van ik heb nu alle vertrouwen in Bureau Jeugdzorg, ze had dat in het verleden niet, dat was heel duidelijk de verandering. En ik ben er helemaal van overtuigd dat het door die EKc gekomen is.”

“Ze ziet mij minder als bedreiging en meer als procesbegeleider van een proces waar ze zelf voor verantwoordelijk is.”

Familieleden uit de EKc-zaken maken minder vaak melding van verbetering van het contact. Vaker dan de hulpverlener vinden zij dat het contact niet verbeterd is of hetzelfde gebleven.

9.6 Proces van samenwerking na de Eigen Kracht-conferentie

Zowel aanmelders als leden van familie en netwerk maken opmerkingen over onduidelijkheid met betrekking tot het op gang houden van het proces van samenwerking na de Eigen Kracht-conferentie. In de plannen staan allerlei concrete afspraken die te maken hebben met de verbetering van de situatie van kind en ouders. In sommige plannen staan ook concrete afspraken over de frequentie van afstemming, bijvoorbeeld wekelijkse gesprekken of een eenmalige evaluatiebijeenkomst na twee of drie maanden. Wie het voortouw neemt voor dit soort overleggen is niet altijd duidelijk. Het komt meerdere malen voor dat er niet geëvalueerd wordt en de betrokkenen denken dat een ander (de ouder, de gezinsvoogd, de Eigen Kracht-coördinator) het initiatief had moeten nemen.

9.7 Samenvatting

In het huidige hoofdstuk is aandacht besteed aan overige bevindingen die tijdens het onderzoek naar voren zijn gekomen. Het is de onderzoekers opgevallen dat informatie over de Eigen Kracht-conferentie niet standaard opgenomen was in de dossiers. In ongeveer in de helft van de dossiers was het plan aanwezig. Bij het merendeel van de dossiers was in de hulpverleningsplannen weinig tot geen informatie over de conferentie en de situatie nadien opgenomen

Gezinnen waarbij de conferentie niet is doorgegaan blijken iets vaker ambulante hulp te hebben ontvangen na de aanmelding voor de conferentie dan gezinnen waarbij de conferentie wel heeft plaatsgevonden. Daarnaast blijkt dat gezinnen zonder conferentie een zwaardere variant van ambulante hulp hebben ontvangen dan gezinnen met een conferentie.

Bij gezinnen met en zonder conferentie vinden ongeveer evenveel uithuisplaatsingen plaats. De duur van de uithuisplaatsing is bij gezinnen met een conferentie gemiddeld wel korter dan bij gezinnen zonder conferentie. Wanneer er in de periode na (de aanmelding voor) de conferentie een uithuisplaatsing wordt ingezet, wordt bij gezinnen met een conferentie meestal een netwerkplaatsing gerealiseerd.

Uit de interviews komt naar voren dat in Eigen Kracht-zaken het voor betrokkenen duidelijk is wanneer er een besluit is genomen en door wie. In schaduwzaken is dit veel minder het geval. Daarnaast merken aanmelders op dat het contact tussen hen

en de familie verbeterd is sinds de Eigen Kracht-conferentie. Zij geven aan dat ze meer familieleden hebben leren kennen en op een andere manier met de familie hebben kunnen samenwerken. Wel wordt door alle partijen opgemerkt dat het onduidelijk is hoe het proces van samenwerking na de conferentie op gang gehouden moet worden. Het komt vaak voor dat er niet geëvalueerd wordt en dat betrokkenen denken dat iemand anders (het gezin, de gezinsvoogd of de Eigen Kracht-coördinator) het initiatief had moeten nemen.

10 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

10.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt eerst teruggeblikt op het onderzoek, zowel op het beoogde doel van het onderzoek als de opzet en het verloop. Vervolgens worden de conclusies beschreven aan de hand van de onderzoeksvragen en wordt melding gemaakt van enkele andere belangwekkende bevindingen. Tot besluit worden er aanbevelingen gedaan, gericht op de professionals in de jeugdbescherming en de medewerkers van de Eigen Kracht Centrale en voor nadere kennisvorming. Er zijn twee versies van dit rapport beschikbaar: een versie die alleen in het Nederlands is en één waarin eveneens Engelse en Duitse hoofdstukken zijn opgenomen.

10.2 Terugblik op het onderzoek

Aanleiding

Vanaf 2001 worden in de Nederlandse jeugdzorg Eigen Kracht-conferenties (EKc) gehouden. De aanpak van de EKc bestaat uit het beleggen van een bijeenkomst van ouders, kinderen, familie en anderen die hen nastaan, door een onafhankelijke coördinator. De bijeenkomst resulteert in een aantal besluiten (plan) over de hulp die het leefsysteem gaat bieden aan het gezin bij het oplossen van de gesignaleerde problemen, en welke (professionele) hulp men buiten het eigen netwerk gaat inroepen. Het plan wordt vervolgens door de betrokkenen uitgevoerd, tenzij het volgens professionals evident strijdig is met het recht op veiligheid van de betrokken kinderen, of strijdig is met de Nederlandse wet. Een EKc is geen vorm van hulpverlening, maar een wijze van besluitvorming over gewenste hulpverlening aan een gezin. Hulp wordt noodzakelijk geacht omdat het welzijn en de veiligheid van één of meer kinderen in het gezin dermate wordt bedreigd dat actie geboden is.

Uit buitenlands onderzoek blijkt dat met deze werkwijze positieve resultaten worden behaald. Het thans uitgevoerde onderzoek moet uitwijzen of deze werkwijze in de specifieke Nederlandse context van de jeugdbescherming vergelijkbare resultaten laat zien.

De onderzoeksvragen die ten grondslag liggen aan het huidige onderzoek zijn:

1. Wat zijn de kenmerken van de gezinnen die voor een Eigen Kracht-conferentie zijn verwezen en komen deze kenmerken overeen met de beoogde doelgroep?
2. Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de zorgen om de veiligheid en het welzijn van de kinderen zijn verminderd?
3. Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de sociale steun voor de ouders bij het uitvoeren van hun taken en de cohesie in het leefsysteem toenemen?

4. Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de regiefunctie inzake veiligheid en welzijn van de kinderen en functioneren van de ouders van het hulpverleningssysteem verschuift naar het leefsysteem?

Uitvoering van het onderzoek

Het onderzoek heeft tussen 2005 en 2007 plaatsgevonden en bestaat uit een kwantitatief en kwalitatief onderdeel, dat respectievelijk door PI Research, in samenwerking met de Vrije Universiteit, en door WESP Jeugdzorg is uitgevoerd. In het kwantitatieve deel is door middel van vragenlijsten en checklists informatie verzameld en is dossieronderzoek gedaan. De gegevens hebben voor een deel betrekking op reeds afgesloten Eigen Kracht-conferenties (retrospectief onderzoek). De overige gezinnen zijn gevolgd vanaf de aanmelding bij Eigen Kracht (prospectief onderzoek). Van hen zijn gegevens verzameld op de startdatum (datum van aanmelding) en drie, respectievelijk negen maanden nadien (follow-up). Voor dit kwantitatieve onderdeel zijn gegevens verzameld bij en over 113 gezinnen.

In het kwalitatieve deel zijn interviews gehouden met aanmelders, ouders, kinderen (8-18 jaar). Daarnaast zijn interviews gehouden met personen uit een schaduwgroep waarin geen Eigen Kracht-conferentie is gehouden, maar wel een 'regulier' besluit over de toekomst van een kind genomen is. De interviews, die betrekking hadden op de situatie van twintig gezinnen, zijn negen maanden na de conferentie (of het op andere wijze genomen besluit) gehouden. In dit verband is in totaal met 52 personen een gesprek gevoerd.

Er zijn in totaal drie onderzoeksgroepen te onderscheiden: gezinnen die een Eigen Kracht-conferentie hebben gehad en waarbij een plan is gevormd, gezinnen die wel geselecteerd zijn voor een Eigen Kracht-conferentie maar waarbij de conferentie niet heeft plaatsgevonden en gezinnen waarbij geen Eigen Kracht-conferentie heeft plaatsgevonden maar er een besluit op de reguliere manier is genomen (met inbegrip van inschakeling van professionele zorg).

Alvorens de belangrijkste bevindingen van het huidige onderzoek te presenteren is het van belang om na te gaan in hoeverre de verzamelde data representatief zijn voor alle gezinnen die voor het onderzoek geselecteerd zijn. Bij gezinnen uit zowel het prospectieve als het retrospectieve deel van het onderzoek heeft dossieronderzoek plaatsgevonden. Bij 79 van de 113 gezinnen (70%) is dit daadwerkelijk gelukt. Daarnaast is bij gezinnen uit het prospectieve deel informatie ingewonnen met behulp van vragenlijsten en checklists bij aanvang van de Eigen Kracht-conferentie en respectievelijk drie en negen maanden nadien. Bij aanvang was de respons van de ouders 70%, maar deze daalde naar 35% bij de follow-up na drie maanden en 30% bij de follow-up na negen maanden. De respons van de gezinsinformanten bij de follow-ups was vergelijkbaar met die van de ouders. De respons onder de aanmelders lag hoger: 90% bij aanvang, 70% bij de follow-up na drie maanden en 50% na negen maanden. Samengevat, het dossieronderzoek en de aanvangsmeting bieden een (ruim) voldoende basis voor betrouwbare uitspraken. De respons bij de follow-ups van met name ouders en gezinsinformanten laten duidelijk te wensen over waardoor risico's voor de representativiteit ontstaan.

Wat betreft de interviews is in de zaken waar een Eigen Kracht-conferentie heeft plaatsgevonden de respons 83%; dat is voldoende om betrouwbare uitspraken te

kunnen doen. Zowel de groep aanmelders als de betrokkenen uit familie en netwerk zijn voldoende vertegenwoordigd. Bij de schaduwgroep is de respons minder dan de helft (41%) van de EKc-zaken. De respons van de aanmelders is 100%, waardoor hun uitspraken als representatief kunnen worden gezien. Dit geldt niet voor de betrokkenen uit familie en netwerk, waarvan de respons te laag (21%) is om representatieve uitspraken te kunnen doen.

10.3 Beantwoording van de onderzoeksvragen

Het doel van het huidige onderzoek is vast te stellen wat de resultaten zijn van Eigen Kracht-conferenties voor gezinnen waarbij de veiligheid en het welzijn van één of meer kinderen in het geding is en er dienaangaande besluiten moeten worden genomen over in te schakelen hulp (al dan niet met in begrip van professionele zorg). In deze paragraaf worden de onderzoeksvragen beantwoord die van dit doel zijn afgeleid.

1. Wat zijn de kenmerken van de gezinnen die voor een Eigen Kracht-conferentie zijn verwezen en komen deze kenmerken overeen met de beoogde doelgroep?

De resultaten die met Eigen Kracht-conferenties worden beoogd komen hieronder aan de orde bij de onderzoeksvragen 2 tot en met 4. Aan deze vragen gaat de vraag over de doelgroepkenmerken vooraf. Gegevens over de kenmerken van de doelgroep – i.c. de gezinnen voor wie een EKc wordt georganiseerd – zijn noodzakelijk om de resultaten die met de Eigen Kracht-conferenties worden behaald in het juiste perspectief te plaatsen. Het is immers van belang te weten of de gewenste uitkomsten worden behaald bij gezinnen voor wie de EKc oorspronkelijk is bedoeld.

De gezinnen die in het onderzoek hebben geparticipeerd bestaan gemiddeld genomen uit één à twee kinderen. Bijna de helft van deze kinderen is tussen dertien en achttien jaar; iets meer dan een derde heeft de basisschoolleeftijd. De verdeling tussen jongens en meisjes is ongeveer half om half. Ongeveer de helft van de betrokken gezinnen heeft een allochtone achtergrond. Op deze demografische aspecten laat de onderzoeksgroep zich goed vergelijken met gezinnen die doorgaans voor een Eigen Kracht-conferentie worden verwezen. Deze laatste categorie is eerder de 'reguliere doelgroep' genoemd.

Anders dan bij de reguliere doelgroep gaat het in dit onderzoek alleen om kinderen en jongeren die in contact zijn gekomen met de jeugdbescherming. Hiermee hangt samen dat het in de onderzoeksgroep vaker voorkomt dat kinderen niet bij hun ouders wonen. Ook is het aantal jongeren dat in een leef- of crisisgroep woont bij de onderzoeksgroep groter. Verder blijkt de onderzoeksgroep over het geheel genomen, in vergelijking met de reguliere doelgroep, langduriger contact te hebben met professionele hulpverleningsinstanties. Ten slotte is het aantal zaken waarin de aanmelding heeft geleid tot een Eigen Kracht-conferentie met plan hoger dan bij de reguliere doelgroep.

Ten tijde van de aanmelding voor de conferentie bleek bij ongeveer één op de vier gezinnen gedragsproblemen van het kind de problematiek te domineren. De aanmelders schatten de kans op uithuisplaatsing voor iets meer dan de helft van de betrokken jeugdigen op meer dan vijftig procent. Uit de geraadpleegde dossiers blijkt

dat op het gebied van het kindfunctioneren de meeste zorgpunten worden gesignaleerd; gemiddeld bijna drie zorgpunten (bijv. emotionele problematiek, ontwikkelingsachterstanden, antisociaal gedrag). Zorgpunten op het gebied van 'gezin/opvoedingsomgeving' (zoals gezinsconflicten, verwaarlozing), alsmede zorgpunten ten aanzien van de 'wijdere omgeving' (gebrekig sociaal netwerk, schoolproblematiek) worden gemiddeld minder vaak gerapporteerd (1 à 2 zorgpunten).

Veertig procent van de bevraagde ouders geeft aan dat de opvoeding van hun kinderen hen aanzienlijke tot zeer ernstige stress bezorgt. Dertig procent van de ouders ervaart bij het opvoeden van hun kind(eren) (in vergelijking met de 'gemiddelde' ouder in Nederland) weinig tot in het geheel geen steun uit hun omgeving (partner, familie, vrienden, etc.). Als het gaat om het vermogen om de problemen van alledag het hoofd te kunnen bieden (draagkracht) geeft iets meer dan twintig procent van de ouders aan aanzienlijke tot zeer ernstige problemen op dit gebied te hebben. Bovenstaande bevindingen zijn gebaseerd op genormeerde vragenlijsten. In de corresponderende normgroepen, bestaande uit dwarsdoorsneden van de Nederlandse volwassen bevolking (met kinderen), is het percentage dat in de categorie 'aanzienlijk tot zeer ernstig' valt, tien procent.

Het bovenstaande geeft een beschrijving van kenmerken van gezinnen die voor een Eigen Kracht-conferentie zijn verwezen. Het betreft een specifieke groep omdat het gaat om gezinnen die voor één of meer kinderen contacten hebben met jeugdbeschermingsinstanties (Bureau Jeugdzorg, Raad voor de Kinderbescherming). Hierin èn met betrekking tot hiermee samenhangende kenmerken (zoals hulpverleningsgeschiedenis, niet meer bij ouders wonen, bedreiging van de veiligheid e.d.) onderscheiden de gezinnen uit het onderzoek zich van de reguliere doelgroep. De gezinnen uit het onderzoek hebben vaak te kampen met cumulerende problematiek, waarbij het zwaartepunt lijkt te liggen bij (aspecten van) het kindfunctioneren (welzijn, ontwikkelingsbelemmeringen, gedragsproblemen). Dat relatief veel ouders aangeven de opvoeding van hun kinderen als (extreem) stressvol te ervaren, zij daarbij nauwelijks of geen steun uit hun omgeving zeggen te ondervinden en zij te kennen geven dat hun draagkracht (ernstig) te kort schiet, onderstreept nog eens de ernst van de situatie waarin de hier centraal staande kinderen en hun gezinnen zich bevinden èn de noodzaak om in te grijpen. Voor dit soort situaties, waarin actie geboden is om de gerezen problemen het hoofd te bieden, is de Eigen Kracht-conferentie oorspronkelijk bedoeld. De conclusie is dan ook dat de feitelijk bereikte doelgroep (de hier beschreven groep van jeugdigen en gezinnen) overeenkomt met de kenmerken van de beoogde doelgroep.

2. Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de zorgen om de veiligheid en het welzijn van de kinderen zijn verminderd?

Alle gezinnen uit de onderzoeksgroep blijken negen maanden na de (geplande) conferentie minder zorgpunten te hebben dan bij aanvang. Deze bevinding is niet opmerkelijk aangezien in alle gezinnen een (gezins)voogd aan het werk was en derhalve resultaten verwacht mogen worden. Gezinnen waarbij een conferentie heeft plaatsgevonden, hebben drie maanden nadien echter aantoonbaar minder zorgpunten dan gezinnen waarbij de conferentie niet is doorgegaan. Bij gezinnen met een conferentie neemt het gemiddelde aantal zorgpunten in de periode vlak na

de conferentie sterk af en stabiliseert zich vervolgens, waar bij gezinnen zonder conferentie het gemiddelde aantal zorgpunten geleidelijk afneemt. Een Eigen Kracht-conferentie lijkt de afname te versnellen van het aantal zorgpunten in de eerste drie maanden volgende op de conferentie. Bij de gezinnen die wel bij Eigen Kracht zijn aangemeld maar bij wie geen Eigen Kracht-conferentie is gehouden, is het gemiddeld aantal zorgpunten na negen maanden vergelijkbaar met die van de gezinnen bij wie een Eigen Kracht-conferentie is gehouden. Bij deze gezinnen neemt het aantal zorgpunten langzamer en meer geleidelijk af.

Aanmelders en gezinsinformanten melden, gemiddeld genomen, een lichte verbetering in de veiligheid en het welzijn van de betrokken kinderen, drie maanden en negen maanden na de conferentie. Vanuit de interviews komt naar voren dat de situatie van de meeste geïnterviewde kinderen negen maanden na de Eigen Kracht-conferentie veiliger is dan ten tijde van de conferentie. Ook bij de schaduwgroep is de veiligheid negen maanden na het besluit toegenomen. De wijze waarop deze veilige situatie is bereikt is echter anders. In de schaduwgroep heeft een verschuiving plaatsgevonden naar een verblijfplaats buiten de familiesetting. Dit is bij de kinderen die een Eigen Kracht-conferentie hebben meegemaakt niet het geval; zij verblijven meer bij familie en netwerk.

Hoewel er in de veiligheid en het welzijn van de kinderen drie en negen maanden na de Eigen Kracht-conferentie verbeteringen zijn te constateren, biedt het onderzoek geen grond voor de conclusie dat de verminderde zorgen volledig aan het plaatsvinden van een conferentie kunnen worden toegeschreven. Immers, ook bij gezinnen waar geen Eigen Kracht-conferentie heeft plaatsgevonden – en een vorm van reguliere, professionele zorg werd aangeboden – is vooruitgang op deze gebieden geconstateerd. Kortom, de tweede onderzoeksvraag kan bevestigend worden beantwoord: Eigen Kracht-conferenties leveren over het algemeen positieve resultaten op voor de veiligheid en het welzijn van de kinderen van de betrokken gezinnen. Er kan echter niet worden geconcludeerd dat het plaatsvinden van een Eigen Kracht-conferentie – en niets anders dan dat – verantwoordelijk is voor dit positieve resultaat.

3. Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de sociale steun voor de ouders bij het uitvoeren van hun taken en de cohesie in het leefsysteem toenemen?

Negen maanden na de Eigen Kracht-conferentie geven ouders over het algemeen aan in hun omgeving iets meer steun te ervaren bij de opvoeding en ook minder steun te behoeven dan ten tijde van de conferentie. Daarnaast is het gros van de ouders negen maanden na de conferentie meer tevreden over de sociale contacten die zij hebben en hebben zij daar ook meer vertrouwen in; het geconstateerde verschil is statistisch aantoonbaar. Zowel aanmelders als gezinsinformanten constateren ten tijde van de follow-up na drie maanden dat, door de bank genomen en ten opzichte van de periode waarin de conferentie plaatsvond, de steun uit de omgeving van het gezin bij de uitvoering van opvoedingstaken is toegenomen. Een half jaar later bij het tweede follow-up moment (negen maanden na de conferentie) is die beoordeling niet wezenlijk veranderd en dus nog even positief. De interviewresultaten ondersteunen deze ontwikkeling. Volgens de helft van de geïnterviewde hulpverleners is de steun vanuit familie en netwerk in de schaduwgroep (zonder Eigen Kracht-conferentie) afgenomen gedurende de negen

maanden na het besluit, terwijl zij over de EKc-zaken in meerderheid zeggen dat de steun is toegenomen.

Al met al lijken sociale steun voor de ouders bij de uitvoering van hun opvoedingstaken en de cohesie binnen het leefsysteem te zijn toegenomen in de periode na de Eigen Kracht-conferentie. Meerdere bronnen bieden steun voor het bestaan van deze ontwikkeling. Aan de andere kant levert dit onderzoek, afgezien van de interviewgegevens die hierover bij de schaduwgroep zijn verzameld, onvoldoende grond voor de conclusie dat de vastgestelde veranderingen alleen aan de Eigen Kracht-conferentie kunnen worden toegeschreven.

4. Leiden Eigen Kracht-conferenties ertoe dat de regiefunctie inzake veiligheid en welzijn van de kinderen en functioneren van de ouders van het hulpverleningssysteem verschuift naar het leefsysteem?

Zowel aanmelders als gezinsinformanten oordelen dat de regiefunctie drie maanden na de conferentie, ten opzichte van de periode dat de conferentie plaatsvond, meer bij het leefsysteem (het gezin en de familie en het sociaal netwerk daar omheen) is komen te liggen. Dit houdt onder andere in dat gezinnen sneller om hulp vragen wanneer zij dit nodig hebben en dat de hoeveelheid professionele hulp in het gezin is afgenomen. Negen maanden na de conferentie zijn hun oordelen nog even positief. Uit gegevens die bij de ouders zijn verzameld over het gevoel van autonomie (inschatting van de draagkracht, het gevoel de regie over het eigen leven te hebben e.d.) kan niet worden afgeleid dat hierin verbeteringen zijn opgetreden ten opzichte van de periode dat de conferentie plaats heeft gevonden.

De beoordeling van de draagkracht en draaglast van de gezinnen is na drie en negen maanden hetzelfde. Aanmelders menen dat de verhouding tussen beide niet is veranderd sinds de Eigen Kracht-conferentie.

De afgenomen interviews bieden op dit punt enige ondersteuning. In de helft van de zaken waar een Eigen Kracht-conferentie heeft plaatsgevonden vindt men dat de regie meer bij familie en netwerk is komen te liggen, bij een vijfde minder. Bij tweederde van de zaken uit de schaduwgroep (waarin geen Eigen Kracht-conferentie is aangeboden) is de regie meer bij de gezinsvoogd komen te liggen; bij de overige zaken heeft geen verschuiving van de regie plaatsgevonden.

Ook het antwoord op de vierde onderzoeksvraag is, met enige terughoudendheid, bevestigend. Uit het onderzoek zijn uit verschillende invalshoeken indicaties verkregen dat de regie sinds de Eigen Kracht-conferentie in enige mate is verschoven van hulpverleningssysteem naar het leefsysteem. De terughoudendheid die moet worden betracht betreft de reikwijdte van deze conclusie: het onderzoek heeft niet kunnen aantonen dat dit resultaat enkel en alleen aan het plaatsvinden van de conferentie kan worden toegeschreven.

10.4 Overige bevindingen

Naast de beantwoording van de onderzoeksvragen, heeft het onderzoek een aantal overige interessante bevindingen opgeleverd:

- a. Aanmelders en leden van familie en netwerk letten op dezelfde kwesties als het gaat om de beoordeling van de veiligheid van het kind. Leden uit familie

en netwerk benadrukken wel meer aspecten die met welzijn te maken hebben, zoals het contact houden met familie en vrienden, bewegingsvrijheid en de mogelijkheid om leuke en ontspannende dingen te doen dan aanmelders.

- b. Professionals blijken in hun reguliere werk weinig of geen contact te zoeken met anderen dan het kerngezin of degenen die het gezag hebben. Soms komt dit doordat zij een negatief beeld hebben van het netwerk en daarnaast is het niet verplicht om de mening van anderen mee te nemen in de besluitvorming. Professionals geven aan dat zij door een Eigen Kracht-conferentie meer mensen uit het netwerk hebben leren kennen en zijn van mening dat de kwaliteit van hun relatie met de familie is verbeterd.
- c. Gezinnen waarbij de Eigen Kracht-conferentie niet is doorgegaan blijken vaker ambulante hulp te hebben ontvangen na de aanmelding voor de conferentie dan gezinnen waarbij de conferentie wel heeft plaatsgevonden. Daarnaast blijkt dat gezinnen zonder conferentie een zwaardere variant van ambulante hulp (zoals Families First en IAG) hebben ontvangen dan gezinnen met een conferentie.
- d. Bij gezinnen met en zonder conferentie vinden ongeveer evenveel uithuisplaatsingen plaats. De duur van de uithuisplaatsing is bij gezinnen met een conferentie gemiddeld iets korter (bijna drie maanden) dan bij gezinnen zonder conferentie. Wanneer er in de periode na (de aanmelding voor) de conferentie een uithuisplaatsing wordt ingezet, wordt bij gezinnen met een conferentie meestal een netwerkplaatsing gerealiseerd.
- e. De plannen die het resultaat zijn van de Eigen Kracht-conferentie, ontbreken vaak in het dossier en in de hulpverleningsplannen wordt niet standaard gerapporteerd over het verloop en de opbrengsten van de conferentie en de (post-)EKc periode. Dit is opmerkelijk omdat (in de meeste gevallen) de gezinsvoogd de aanmelder was voor de EKc.
- f. De afspraken die gemaakt worden in het plan van de Eigen Kracht-conferentie leiden onvoldoende tot duidelijkheid over wie er verantwoordelijk is voor het proces van de uitvoering en afstemming na de Eigen Kracht-conferentie.

10.5 Conclusies van het onderzoek

Het onderzoek, waarvan in de voorafgaande paragrafen de belangrijkste bevindingen op een rij zijn gezet, biedt grond voor twee belangrijke conclusies. Ten eerste blijken gezinnen, die aan een Eigen Kracht-conferentie hebben deelgenomen, zich globaal in positieve zin te ontwikkelen. Het onderzoek laat zien dat drie maanden na de conferentie over het algemeen vooruitgang is geboekt met betrekking tot de veiligheid en het welzijn van de betrokken kinderen. Verder zijn er indicaties dat de sociale steun voor de ouders en cohesie binnen het leefsysteem is toegenomen en dat de regiefunctie aan het verschuiven is van het hulpverleningsstelsel naar het leefsysteem. Een half jaar later, bij de tweede follow-up, zijn deze veranderingen grotendeels nog steeds waarneembaar; er lijkt sprake van een zekere mate van stabilisatie. Het is van belang hierbij vast te stellen dat de indicaties van verandering

of vooruitgang zijn gebaseerd op verschillende bronnen, hetgeen de basis onder deze conclusie versterkt.

In de tweede plaats leidt dit onderzoek tot de conclusie dat de Eigen Kracht-conferentie – als alternatief besluitvormingsmodel in zaken waar het gaat om veiligheid en welzijn van jeugdigen – op zijn minst zo goed presteert als de reguliere jeugdbeschermingspraktijk, ook op de langere termijn. Dat wil zeggen dat de organisatie van een conferentie, uitmondend in een door de familie en het netwerk opgesteld en geaccordeerd plan, dat vervolgens door de betrokkenen wordt uitgevoerd, tot een vergelijkbare reductie van zorgpunten (aangaande veiligheid en welzijn) leidt als de reguliere aanpak van Bureau Jeugdzorg in vergelijkbare zaken. De resultaten bieden geen grond voor de opvatting dat Eigen Kracht-conferenties niet in de jeugdbescherming kunnen worden ingezet in verband met de veiligheid van de kinderen of de veronderstelling dat ouders en families in jeugdbeschermingszaken niet in staat zijn om een voor de kinderen veilig plan te maken.

Bij deze laatste conclusie dient opgemerkt te worden dat naast een vergelijkbare opbrengst of prestatie, de Eigen Kracht-conferentie een aantal andere aantrekkelijke aspecten of kenmerken heeft. Ten eerste, zo is in dit onderzoek aangetoond, lijkt de conferentie in vergelijking met de reguliere praktijk als een soort katalysator te werken. In de eerste drie maanden na de conferentie wordt doorgaans een snellere afname van zorgpunten bereikt. De gebeurtenis van een Eigen Kracht-conferentie lijkt als *booster* extra energie en kracht in het leefsysteem te genereren, die wordt aangewend voor de oplossing van zorgpunten in een korter tijdsbestek. De Eigen Kracht-conferentie als 'eerste klap, die een daalder waard is'. Die winst is vanuit ontwikkelingspsychologisch perspectief van niet te onderschatten belang omdat de omslag van een problematische naar een gezonde ontwikkeling op een eerder moment plaats kan vinden. Ook vanuit economisch oogpunt zou deze versnelling profijtelijk kunnen zijn. Ten tweede sluit de aanpak van de Eigen Kracht-conferentie goed aan op moderne opvattingen over vraaggestuurde hulpverlening. Hierbij ligt het accent op *empowerment* en activering van hulpvragers en verschuift de focus van de draaglast naar een de draagkracht (zie bijvoorbeeld Van Montfoort & Slot, 2008). In de derde plaats is inherent aan de inzet van een Eigen Kracht-conferentie dat er een beroep wordt gedaan op het bredere sociale netwerk van gezinnen. Bij veel professionele vormen van hulp en ondersteuning verloopt de inschakeling van familie en andere betrokkenen veel minder automatisch en vanzelfsprekend, wat nogal eens als een gemis wordt ervaren.

Tot slot nog een kanttekening van meer algemene aard. Benadrukt wordt dat de hier getrokken conclusies over de resultaten van de Eigen Kracht-conferenties uitsluitend geldig zijn voor een specifieke subgroep: gezinnen met één of meer kinderen met een (dreigende) jeugdbeschermingsmaatregel.

10.6 De validiteit van de onderzoeksresultaten

In de inleiding van dit rapport werd gesteld dat dit onderzoek zou moeten uitwijzen of de werkwijze van de Eigen Kracht-conferentie ook in de specifieke Nederlandse context (met andere waarden- en normenpatronen, andere wet- en regelgeving, andere structuur en organisatie van de zorg voor jeugdigen) 'effectief' is. Om dat te

kunnen concluderen moet de vraag worden beantwoord of de uitkomsten die in dit onderzoek zijn gerapporteerd (de 'effecten'), kunnen worden toegeschreven aan de gebeurtenis van een Eigen Kracht-conferentie (de ingreep of 'interventie'). Deze vraag stelt de interne validiteit van de onderzoeksresultaten aan de orde. Hoe hoger de interne validiteit, des te groter de zekerheid dat de conferentie verantwoordelijk gehouden mag worden voor de vastgestelde uitkomsten.

De interne validiteit staat in dit onderzoek om verschillende redenen onder druk. Ten eerste was de respons bij met name de twee follow-up momenten van het kwantitatieve deel van het onderzoek laag. De kans op vertekening van de onderzoeksresultaten ('*bias*') is dan groot en het risico van onterechte conclusies neemt diensgevolge toe. Deze risico's treffen vooral de uitkomsten die zijn gebaseerd op de vragenlijstgegevens. Het dossieronderzoek – waarop onder andere de belangrijke conclusie over de afname van zorgpunten is gebaseerd – is in veel mindere mate belemmerd door non-respons. Bij de interviews speelde non-respons alleen bij de schaduwgroep. Daar bleek het vooral lastig om respondenten te vinden uit de kring van familie en netwerk. Een tweede factor die de interne validiteit benadeelt is het gevolg van de optredende non-respons: doordat van een kleiner aantal informanten gegevens is verkregen, schiet de *power* vaak te kort om verschillen statistisch te kunnen aantonen tussen groepen (bijv. tussen gezinnen die wel en niet aan een conferentie hebben deelgenomen) en tussen meetmomenten (aanvangsgegevens vs. follow-up data). Een derde beperking van de interne validiteit heeft te maken met het onderzoeksontwerp (van het kwantitatieve onderdeel). Het onderzoek, met uitzondering van het dossieronderzoek, is grotendeels te typeren als een vooruitgangsonderzoek. Volgens deze opzet wordt bij een bepaalde groep – i.c. de groep gezinnen die aan een conferentie heeft deelgenomen – twee of meer metingen verricht. De validiteit wordt door deze opzet enigszins beperkt omdat de gegevens niet kunnen worden vergeleken met de data van een groep bij wie geen 'interventie' heeft plaatsgevonden. Aan het dossieronderzoek ligt een quasi-experimenteel ontwerp ten grondslag. Een dergelijk ontwerp, met herhaalde metingen bij een groep gezinnen met een conferentie en een groep gezinnen zonder conferentie, heeft in principe een hoge interne validiteit. Onderzoeksresultaten die hieruit voortkomen geven relatief veel zekerheid over de causale relatie tussen interventie en effect.

Kortom, de interne validiteit biedt geen basis voor stellige (causale) uitspraken over de effectiviteit van Eigen Kracht-conferenties. In plaats daarvan laat dit onderzoek vooral zien in welke mate gezinnen die aan een conferentie hebben deelgenomen vooruitgang hebben geboekt en verbeteringen hebben gerealiseerd, zonder dat daarbij uitsluitend kan worden gegeven dat de veranderingen uitsluitend en alleen aan de conferentie kunnen worden toegeschreven. Zoals reeds in hoofdstuk 2 in het kader van de 'effectladder' werd opgemerkt, wordt dit 'indicatieve bewijskracht' genoemd.

De geconstateerde belemmeringen van de interne validiteit worden tot op zekere hoogte gecompenseerd door enkele andere kenmerken van dit onderzoek. Ten eerste zijn de resultaten van het kwantitatieve en het kwalitatieve onderdeel van het onderzoek, die onafhankelijk van elkaar zijn uitgevoerd, wederzijds ondersteunend. De consistentie van de bevindingen levert een betekenisvolle bijdrage aan de

validiteit van het onderzoek. Een tweede indicatie voor de validiteit van de onderzoeksresultaten wordt ontleend aan de grotendeels gelijklopende bevindingen van buitenlands onderzoek naar Eigen Kracht-conferenties (zie hoofdstuk 1). Ook hier kan worden gesproken van een consistentie van bevindingen, die de basis onder de conclusies van dit rapport verstevigen.

10.7 Aanbevelingen

De conclusies over de opbrengsten van een Eigen Kracht-conferentie in gezinnen met (dreigende) jeugdbescherming geven aanleiding tot de volgende aanbevelingen:

Aanbevelingen voor professionals in de jeugdbescherming:

1. Gezien de overwegend positieve bevindingen van het huidige onderzoek stelselmatig het inzetten van een Eigen Kracht-conferentie overwegen als er beslissingen genomen moeten worden in jeugdbeschermingszaken;
2. Bevorderen van het systeemgericht werken van professionals door middel van training en ondersteuning in het betrekken van familie en netwerk in het algemeen als wel in het samenwerken met het leefsysteem tijdens de uitvoering van het in de Eigen Kracht-conferentie gemaakte plan;
3. Standaard familie en netwerk in kaart brengen en meer contact zoeken en onderhouden met personen uit familie en netwerk die niet tot het kerngezin behoren of niet het gezag hebben;
4. Standaard opnemen in het dossier van de aanmelding bij Eigen Kracht en het in de Eigen Kracht-conferentie gemaakte plan. Eveneens standaard inhoudelijk verslag uitbrengen in de hulpverleningsplannen van de (mate van) uitvoering van het plan in de (post-)EKc periode.

Aanbevelingen voor de Eigen Kracht *Centrale*:

1. Meer aandacht voor wat er gebeurt in de eerste maanden na de Eigen Kracht-conferentie, zowel op organisatieniveau bij het opzetten van projecten als in de informatievoorziening aan professionals en families. Meer duidelijkheid verschaffen en afspraken maken over bij wie de nazorg, de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het plan en de evaluatie ligt;
2. De voordelen van een Eigen Kracht-conferentie voor professionals, zoals het leren kennen en inzicht krijgen in het netwerk en de betere relatie met de familie meer onder de aandacht brengen.

Aanbeveling voor verdere kennisvorming:

1. Aanbevolen wordt om een systematiek te ontwerpen voor de stelselmatige verzameling van (kwantitatieve) gegevens bij en over de deelnemers aan Eigen Kracht-conferenties. Dit maakt voortdurende monitoring mogelijk van belangrijke conferentieresultaten als de veiligheid en welzijn van kinderen, sociale steun van ouders en sociale cohesie van leefsysteem en de regiovoering. Verder komen aldus data beschikbaar voor nader (veranderings- of effect-) onderzoek;

2. Aanbevolen wordt te onderzoeken of er effecten zijn van de inzet van Eigen Kracht in zaken die niet tot een Eigen Kracht-conferentie hebben geleid en zaken die wel tot een Eigen Kracht-conferentie hebben geleid maar geen plan als resultaat hadden.

Referenties

- Albrecht, G., & Veerman, J.W. (2002). *Hoeveel steun is normaal? Een eerste normering van de Vragenlijst Ervaren Opvoedingsondersteuning (VEO)*. Duivendrecht: PI Research.
- Appelo, M.T., & Harkema-Schouten, P. (2003). Kort instrumenteel. De positieve uitkomsten lijst (PUL). *Gedragstherapie*, 36, p. 309-318.
- Bakker, K., Berger, M.A., Jagers, J.D., & Slot, N.W. (2000). *Begin in het gezin. Theorie en praktijk van crisishulp aan huis*. Utrecht: NIZW.
- Beek, F. van (2002). *Eigen Kracht Conferenties 2001; verslag van de gegevens uit de registratie*, Voorhout: WESP.
- Beek, F. van (2003). *Eigen Kracht volgens plan? Onderzoek naar de plannen en de follow-up van de Eigen Kracht Conferenties*. Voorhout: WESP.
- Beek, F. van (2003). *Eigen Kracht Conferenties. De eerste ervaringen in Nederland*. Voorhout: WESP.
- Beek, F. van, & Gramberg, P. (2003). *Is dit de toekomst van de jeugdzorg? De tevredenheid van deelnemers (verwijzers en familie) aan Eigen Kracht-conferenties*. Voorhout: WESP.
- Beek, F. van (2006a). *Eigen Kracht-conferenties. Jaarcijfers 2005*. Voorhout: WESP.
- Beek, F. van (2006b). *Op de grens tussen bemoeizucht en zorg. Rapportage van het onderzoek naar Eigen Kracht-conferenties in Overijssel en de verhouding van Eigen Kracht tot de Wet op de Jeugdzorg*. Voorhout: WESP.
- Beek, F. van (2007). *Eigen Kracht-conferenties. Jaarcijfers 2006*. Voorhout: WESP.
- Bijl, B., Yperen, T.A. van, & Veerman, J.W. (2008). Een kwestie van bewijzen. In: Yperen, T.A. van, & Veerman, J.W. (red.). *Zicht op effectiviteit. Handboek voor praktijkgestuurd onderzoek in de jeugdzorg*. Utrecht/Nijmegen/Den Haag: NIZW/Praktikon/Ministerie van VWS.
- Brink, T. ten, Kerkstra, G., Roosma, D., & Veerman, J.W. (red.) (2001). *Het onderzoek IAG*. Assen: Uitgeverij Hulp aan Huis.
- Brock, A.J.J.L. de, Vermulst, A.A., Gerris, J.R.M., & Abidin, R.R. (1992). *NOSI: Nijmeegse Ouderlijke Stress Index*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Brown, L., Challiner, V., & Lupton, C. (2000). *A survey of family group conference use across England and Wales*, University of Bath Research Summary.
- Bruning, M. (2001). *Rechtvaardiging van kindbescherming*, Arnhem: Kluwer.
- Burford, G. (2000). Advancing innovations: Family Group decision making as community-centered child and family work, *Protecting Children*, 16, p. 4-20.

- Burford, G., Merkel-Hoguin, L., & Nixon, P. (2003). Learning with families: A synopsis of FGDM research and evaluation in Child Welfare. In: *Promising results, potential new directions: International FGDM research and evaluation in Child Welfare*, p. 2-11. Englewood (USA): American Humane.
- Clarijs, R. (2002). Eigen Kracht-conferentie als stelselbreekijzer. *Nederlands Tijdschrift voor Jeugdzorg*, 3 (juni 2002).
- Crow, G., & Marsh, P. (1997). *Family Group Conferences, partnership and child welfare: A research report on four pilot projects in England and Wales*. Sheffield: University of Sheffield.
- Erkers, M., & Nyberg, E. (2003). *Family Group Conference: Literature, research and practice. The Nordic Project of Family Group Conference*. Botkyra, FoU-Södertörn: report no 31/3 (in Zweeds, vertaling in Engels beschikbaar bij de Eigen Kracht Centrale Nederland)
- Hermanns, J. (1999). *Opvoeden. Het bestrijden van kindermishandeling*. Den Haag.
- Jansma, J.B.M., & Klugkist, I.G. (1996). *BSS: 'Bronnen van Steun en Spanning'. Voorlopige Handleiding*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Vakgroep Pedagogiek.
- Jeugdzorgbrigade (juni 2006). *Eindrapport Jeugdzorgbrigade*. Utrecht.
- Joanknecht, L. (2003). Wettelijke positie cliënt cruciaal voor toekomst jeugdzorg. Recht van burgers hoort in Wet op de Jeugdzorg. *Nederlands Tijdschrift voor Jeugdzorg*, 3, p. 132-139.
- Lupton, C. (2000). The national evidence-base. In: C. Lupton (Ed.), *Moving forward on Family Group Conferences in Hampshire; developments and research in practice*. Portsmouth: University of Portsmouth.
- Marsh, P., & Laan, G. van der (co-ref) (2007). *Developing an enquiring social work practice; Practitioners, researchers and users as scientific partners*. Marie Kamphuis-lezing 2007. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Maxwell, G.M., & Robertson, J.P. (1991). *Statistics on the first year of the Children, Young Person's and their Families Act, 1989: A Collection of three papers*, p. 14-23. Wellington: The Commissioner for Children.
- Montfoort, A.M., & Slot, N.W. mmv: Perquin, N.A.M., & Lever M. (2008). *Handboek Deltamethode Gezinsvoogdij. Versie 2*. Utrecht: Mogroep Jeugdzorg
- Nixon, P., Taverner, P., & Wallace, F. (1996). It gets you out and about or Family Group Conferences the views of children and their families. In: Morris, K., & Tunnard, J. (eds.). *Family Group Conferences: Messages from UK practice and research*. London: Family Rights Group.
- Pagée, R. van (2003) (red.). *Eigen Kracht: Family Group Conference in Nederland. Van model naar invoering*. Amsterdam: SWP.
- Pennell, G., & Burford, J. (2000). Family Group decision making. Protecting children and women. *Child Welfare*, 79, p. 131-158.
- Programmaministerie Jeugd en Gezin (2007). *Alle kansen voor alle kinderen. Programma voor Jeugd en Gezin 2007-2011*. Den Haag.

- Provincie Overijssel (2007). *Nieuwe bezems. Ontwerp Beleidsprogramma Jeugdbeleid 2008-2011*. Zwolle.
- Nyberg, E. (n.d.) The Nordic research on family Group conference. [unpublished paper]
- Slot, N.W., Theunissen, A., Esmeijer, F.J., & Duivenvoorden, Y. (2002). *909 Zorgen. Een onderzoek naar de doelmatigheid van de ondertoezichtstelling*. Amsterdam: Vrije Universiteit, afdeling Orthopedagogiek.
- Sundell, K. (2000). Family Group Conferences in Sweden. In: G. Burford & Hudson, J. (Eds.), *Family Group Conferencing: new directions in community-centered child & family practice*. New York: Aldine De Gruyter.
- Sundell, K., & Vinnerljung, B. (2004). Outcomes of family group conferencing in Sweden. A 3-year follow-up. *Child Abuse & Neglect*, 28, p. 267-287.
- Thornton, C. (1993). *Family Group Conferences – A literature review*. New Zealand: Practitioners Publishing, C.G. Allen.
- Tinworth, K., Merkel-Holguin, L. (2006). Reviewing a Swedish Outcome on Family Group Conferences. In: *American Humane FGDM Issues in Brief*, p. 1-6.
- Veerman, J.W., Damen, H., & Brink, L.T. ten (2000). *Een werkmodel voor evaluatieonderzoek in de jeugdzorg*. Nijmegen: Academisch Centrum/Praktikon: Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Veerman, J.W., & Yperen, T.A van (2008). Wat is praktijkgestuurd effectonderzoek? In: Yperen, T.A van & Veerman, J.W. (red.). *Zicht op effectiviteit. Handboek voor praktijkgestuurd onderzoek in de jeugdzorg*. Utrecht/Nijmegen/Den Haag: NIZW/Praktikon/Ministerie van VWS
- Yperen, T.A. van (2003). *Gaandeweg, werken aan de effectiviteit van de jeugdzorg*. Utrecht: Universiteit van Utrecht/NIZW (oratie).